

tv-15 naš TOVARIS

Št. 23
10. junija 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

14. zbor gorenjskih aktivistov

Mežakljo preplavili partizani

Foto: Jože Curin

Lepo vreme in hrepeneča želja, da se spet snidejo z nekdanjimi soborci, je na 14. zbor gorenjskih aktivistov privabilo več kot 5000 ljudi. Prišli so iz vseh krajev Slovenije, saj na Gorenjskem niso partizani le Gorenjci. Med petjem, godbo in recitacijami, vmes pa malo streljanja, na tisoče stiskov rok in objemov, so se izražala vprašanja: Kako živiš? Si zdrav? Zakaj me ne obiščeš?

Ze med vožnjo na proslavo nam je jeseniški prvoborec Mirko Frankič-Tilen v avtobusu pripovedoval, da je ognjeni krst doživel na Obranci, ko sta 1. avgusta 1941. leta padla prva jeseniška partizana, delavca železarne Ferdo Koren in Viktor Arzenšek. Sicer pa narava na Mežaklji ni bila prev. naklonjena partizanom. Primanjkovalo je vode, kakor je še danes.

Kakor se je včasih pretrgala partizanska kolona, tako se je tokrat tudi avtomobilska. Pet osebnih avtomobilov je »omagalo« v strmini, na ozki cesti pa druga vozila, posebno avtobusi, niso mogli mimo, dokler niso močnejši s šoferjem nekatere odnesli stran.

Na zboru je govoril znani vodilni gorenjski aktivist OF in partije Bogdan Osolnik, ki je prikazal nekatere značilnosti boja na Gorenjskem, kjer je bilo težje kot drugod. O hibah današnjega časa, kjer primanjkuje odgovornosti na vseh ravneh. Višja funkcija terja večjo odgovornost. Več je papirnatih navodil kot dela. Položaj v svetu tudi ni rožnat in se je treba kar naprej in še bolj odločno bojevati za pravice narodov, za enakopravnost, za odpravo reševanj sporov z vojno.

Zbora se je udeležil tudi častni občan jeseniške občine in prvi poveljnik glavnega štaba slovenskih partizanskih čet Franc Leskošek-Luka, videli pa smo tudi Vinka Hafnerja, Staneta Kersnika-Jelovčana, Svaruna, Miha Potočnika, Toneta Peternelja-Igorja, Zdravka Krvinu, borce Jeseniško-bohinjskega odreda s komandantom Lebanom. Le kdo bi naštel vse!

Organizacija je bila odlična, čeprav je nekdo med godrnjanjem čakajočih na tople klobase pripomnil, da je na takih prireditvah še vedno najboljši partizanski kotel. Gorenjci in Gorenjke so namreč ponovno dokazali, da ne morejo brez klobas in jih je sproti zmanjkovalo. Praporščaku, ki je stal poleg mene in tudi čakal na klobaso, sem omenil, da mi je žal, ker nisem preštel, koliko praporščakov je bilo na zboru. Pove mi, da jih je nekdo preštel. On je bil dvaintrideseti, pa tisti, ki je štel, še ni prišel do polovice vrste.

Za konec naj omenim začetek zbora, ki ni bil na Mežaklji, temveč že ob osmi uri zjutraj v restavraciji Železarne Jesenice na Jesenicah. Na posvetu pokrajinskega odbora OF je govoril njegov predsednik Ivan Repinc-Triglavski, ki je prikazal delo odbora in napore za ureditev muzeja v Begunjah. Po posvetu so si povabljeni ogledali še železarski muzej, v okviru katerega je tudi oddelek o delavskem gibanju na Jesenicah pred vojno in NOB.

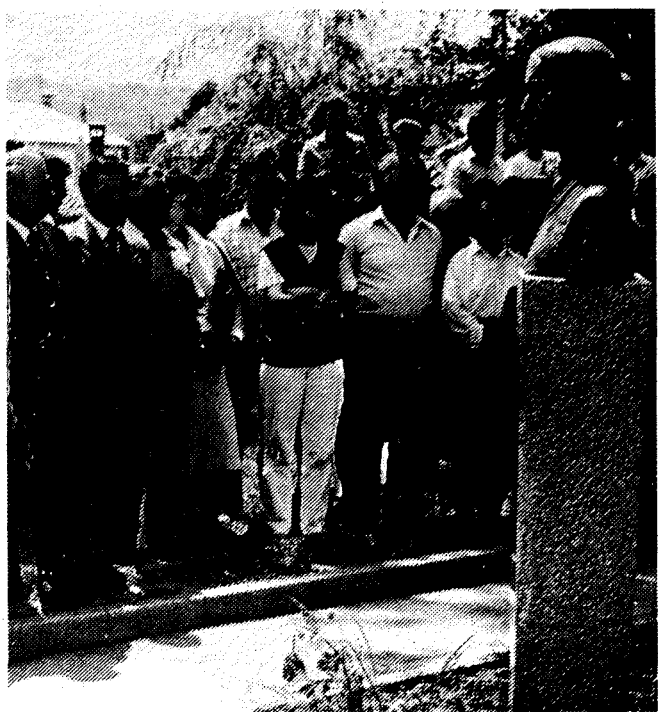
Jože Vidic

Spomenik partizanski materi

V spomin na 4. junij 1942 slavijo v ilirsko-bistriški občini svoj praznik. Na slavnostni seji vseh zborov občinske skupščine, ki je bila minuli petek v hali nove tovarne Plama v Podgradu, je govorila častna občanka Ilirske Bistrice Vida Tomšič, zatem pa so podelili priznanja 7 KS in posameznikom. Po ogledu tovarniških objektov je bilo pred novo tovarno galvanske opreme – odprl jo je najstarejši delavec Ivan Fabjančič – slavnostno zborovanje, na katerem je ob prazniku in delovni zmagi čestital sekretar predsedstva CK ZKS Miha Ravnik.

Praznovanje se je nadaljevalo v soboto, ko so v otroškem vrtcu v Ilirski Bistrici odkrili spomenik partizanski materi Jožefi Maslo (na sliki). Odkrile so ga predstavnice treh generacij: Marija Krebelj, sovaščanka in prijateljica pokojne junaške partizanske matere z Ostrožnega brda, Alenka Frank, ravnateljica VVZ »Jožefe Maslo« in cicibanka Alije Karačić. Občinsko praznovanje Ilirske Bistrice pa je bilo sklenjeno z nedeljskim zborovanjem v Merečah – v vasi, kjer je patrulja Brkinske čete napadla sovražniško stražarnico. Prav v tej brkinski vasi se je v nedeljo začela republiška MDA »Brkini 82«.

Tekst in foto: Staš

Socialistična zveza, nadaljevalka OF

Minuli teden so na seji RK SZDL člani tega organa opravili oceno družbenopolitične aktivnosti v naši republiki ob pripravi in izvedbi letošnjih skupščinskih volitev. Obenem so opravili tudi nadomestne volitve, se za uspešno dosedanje delo zahvalili Mitji Ribičiču in izvolili za naslednje mandatno obdobje novega predsednika RK SZDL, Franca Šetinca.

Mitja Ribičič je v svojem prispevku k razpravi poudaril, da so potekale letošnje volitve v znamenju bitke za stabilizacijo, tako da so že priprave težile k vključevanju zares najširšega kroga samoupravljalcev, da bi bili zares v funkciji našega socialističnega samoupravljanja in celovitega mehanizma delegatskega sistema.

Novoizvoljeni predsednik Franc Šetinc pa je ob konkretni nalogi stabilizacije na vseh ravneh poudaril osnovno vodilo, poglobljanje samoupravljanja: »V razne oblike dela socialistične zveze je treba pritegniti vse ljudi, ki se opredeljujejo za socializem in samoupravljanje kot globalno družbeno usmeritev, četudi so si nazorsko in tudi drugače različni, kot imajo tudi ljudje pestro, močno razgibano konfiguracijo interesov in mišljenja.

Od tega, v kolikšni meri nam bo to uspelo, ni odvisen samo uspeh dela številnih aktivistov socialistične zveze, temveč je to hkrati tudi merilo uspešnosti dela zveze komunistov in drugih sestavin fronte...

Nadaljevati je treba politiko, s katero si je Jugoslavija s Titom utrdila svoj mednarodni položaj in ustvarila ugled, ki daleč presega velikost naše države, pa tudi moč našega orožja, ki je – kot dokazujejo izkušnje iz NOB – samo v rokah svobodnega ljudstva nepremagljivo. Vsaka druga pot bi nas pehala v odvisnost od drugih, tako da ne bi bili več gospodar v svoji hiši. Kakršnakoli že je – naša je.«

Volilna konferenca bo 30. junija

Predsedstvo republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije je na seji, ki je bila 4. junija, sklenilo, da bo četrti volilna konferenca 30. junija in bo trajala en dan. To je bil najpomembnejši sklep seje. Poleg tega pa je predsedstvo namenilo največ pozornosti dokumentom za konferenco. Sprejelo jih je ob manjših spremembah in dopolnilih.

V osnutku programske usmeritve in sklepov je med drugim zapisano, da bo ZRVS v prihodnjem obdobju namenila posebno pozornost idejnopolitičnemu izobraževanju, splošnovojaškemu in samozaščitnemu usposabljanju rezervnih starešin, kjer bo uvajala tudi nekatere vsebinske in organizacijske novosti ter sodobnejše oblike in metode dela. Takšne usmeritve morajo pogojevati, da bodo rezervni starešine svoje znanje, sposobnosti in moči uporabljali v vseh okoljih, kjer živijo in delajo, in se aktivno vključili v SLO in DS.

Ob razpravi o osnutku poročila o delu ZRVS v lanskem letu pa so člani opozorili, ali je res nujno, da bi poleg štiriletnega poročila pisali tudi poročila za preteklo leto. Mnenja so bila različna, vendar pa so se člani predsedstva dogovorili, da poročilo naj bo, vendar v bistveno manjšem obsegu, kot pa ga predvideva osnutek.

Prav tako so sprejeli osnutek pravilnika o poslovanju in v tem so poudarili, naj bi ta sodišča res zaživela tako, kot morajo, in bi najprej na njih obravnavali tiste starešine, ki kakorkoli kršijo pravila in določila ZRVS. Poudarili so, naj se ne bi dogajalo, da rezervnega starešino obravnava sodnik za prekrške, njegova organizacija pa o tem ni sprejela svojega stališča. O delovanju teh samoupravnih sodišč bodo pripravili tudi seminar.

Predsedstvo je potrdilo tudi seznam kandidatov za opravljanje funkcij v ZRVS, osnutek pravil za sprejem tovarišev in tovarišic brez čina v članstvo ZRVS. Prav tako je obravnavalo priprave na srečanje ZRVS Jugoslavije, ki bo v Črni gori.

Bojan Kuntarič

Prostovoljno mladinsko delo

Za mlade brigadirje je danes četrti delovni dan. V nedeljo, 6. junija, so namreč slovesno odprli pet zveznih mladinskih delovnih akcij: v Istri, na Kozjanskem, v Posočju, Slovenskih goricah in Suhi krajini ter republiško MDA – v Brkinih. Na otvoritev pa še čakajo delovišča v Beli krajini, na Kobanskem, Krasu in Goričkem, kjer bodo letos še potekale republiške MDA. Pet tisoč mladih iz Slovenije in Jugoslavije bo tako tudi letos s svojim delom prispevalo k hitrejšemu in skladnejšemu razvoju manj razvitih in obmejnih območij Slovenije. Do konca avgusta, ko se bodo letošnje akcije končale, načrtujejo, da bodo opravili 440 tisoč delovnih ur, njihovo vrednost pa cenijo več kot 100 milijonov dinarjev. In kar velja še posebej poudariti: v teh dneh, med delom na trasi in različnimi dejavnostmi v prostem času, se bodo pletle tovariške vezi, ki bodo krepile bratstvo in enotnost širše in ožje domovine.

Živa Drole

Pojo naj ljudje...

Tabor slovenskih pevskih zborov, ki se je pričel uveljavljati že pred dvanajstimi leti z dvema zboroma »Rašica« in »Zmaj«, se je v tem času tako uveljavil, da mu ni primere v jugoslovanskem kulturnem prostoru, pa tudi v svetovnem merilu bi težko našli deželo, kjer je tako močno zastopano zborovsko petje, kot je prav tu pri nas, v Šentvidu pri Stični. Na tiskovni konferenci, ki je bila minuli ponedeljek, so organizatorji seznanili prisotne novinarje s programom in pripravami letošnjega tabora slovenskih pevskih zborov, trinajstega po vrsti, ki bo 19. in 20. junija kot vsako leto v

Šentvidu pri Stični.

Udeležba nastopajočih bo rekordna. Nastopilo bo 247 (ženskih, moških, mešanih in zamejskih) zborov s približno 8000 pevci. Nastopili pa bodo tudi zbori iz zamejstva, Italije, avstrijske Koroske, Švedske, Madžarske in celo iz Avstralije. Na poti proti Šentvidu bodo pevski zbori nastopili še v drugih krajih po vsej Sloveniji, v soboto, 19. junija, pa bo že nastop zamejskih pevskih zborov. Na tej prireditvi v počastitev 40-letnice prvih slovenskih partizanskih brigad in ob kongresih ZK bo nastopilo tudi 10 godb, polovi-

ca njih pa bo spremljala pevce. Zbori prihajajo iz vseh slovenskih občin, ki so tudi pokroviteljice letošnjega XIII. tabora, patronat nad prireditvijo pa ima zdravilišče Rogaska Slatina. Še zanimivost, ki je omembe vredna: organizatorji so poskrbeli za prireditveni prostor ob pomoči krajanov in občanov s prostovoljnimi prispevki v znesku deset starih milijonov.

Prireditve se bo po ocenah organizatorjev udeležilo poleg nastopajočih še okrog 30.000 gostov in ostalih udeležencev – ljubiteljev zborovskega petja. Vse prisotne bo pozdravil generalni direktor zdravilišča Rogaska Slatina, slavnostni govornik pa bo predsednik RK SZDL Franc Setinec.

Jože Curin

Po poteh slavne divizije

Novomeški občinski odbor Zveze borcev je pripravil pohod mladinskih pohodnih enot s svojega območja po poteh 15. udarne divizije NOV. Tako je ob 40-letnici obstoja Zveze prijateljev mladine Slovenije in pionirske organizacije mladinska pohodna enota iz Novega mesta predala prapor pohodni enoti osnovne šole 1. slovenske artilerijske brigade iz Prevol, ta pa ga je predala mladini iz Žužemberka, kjer je bil ob tej priložnosti miting.

Mladinska pohodna enota iz Žužemberka nadaljuje pot do Bršlina pri Novem mestu, kjer bo prapor izročila novomeški mladini. Ta pa bo prapor ponesla na vrh Gorjancev, kjer ga bo na Vahti predala sovrstnikom iz Metlike.

Na pohodu je sodelovalo 1200 mladincev in mladink. Namen pohoda pa je obujanje spominov in izročil NOV, obisk mater padlih borcev in pomoč nekdanjim borcem 15. udarne divizije.

V soboto, 12. junija, pa bo osrednja slovesnost v Črnomlju, kjer se bo zbralo 7000 mladih iz pohodnih enot vseh naših republik in pokrajin.

Franci Žvipelj

Zbor pionirjev Jugoslavije

Letošnji zbor pionirjev Jugoslavije, ki bo 11. in 12. junija v Črnomlju, pomeni osrednjo prireditev slovenskih pionirjev. Koraki več kot 5000 pionirjev se bodo stekli v petek in soboto v to belokranjsko mesto, tam se bodo združile poti pionirjev-kurirjev Slovenije z letošnjih petih kurirskih prog, obenem pa se bo končal Pohod pionirjev na osvobodeno ozemlje po poteh 15. divizije. Pionirji bodo to priložnost izkoristili, da pokažejo svoje različne dejavnosti in s tem počastijo 40-letnico svoje pionirske organizacije. Sami bodo spregovorili o njenem razvoju, kakor so pač to doživeli. Na ta način bodo svoje pionirsko delo in mišljenje približali staršem in drugim občanom, delavcem v združenem delu. Potrditi hočejo, da geslo »Rastemo pod Titovo zastavo« ni le geslo zbora, ampak bo tudi v prihodnje ostalo simbolično in delovno vtakano v njihov vsakdan.

Pionirji želijo, da se jim v Črnomlju pridružijo nekdanji skojevci in pionirski voditelji iz časa narodnoosvobodilnega boja, borci 15. divizije in borci iz drugih enot, da jih s svojim živim pripovedovanjem popeljejo v partizanske dni in da se obenem prepričajo v zvestobo najmlajše fronte idejam, za katere so se oni bojevali.

Živa Drole

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

Odbor skupnosti letalcev-prekomorcev pri Zvezi združenj borcev NOV v Piranu, ki ohranja tradicije prve in druge eskadrilje NOV Jugoslavije, odreda letalcev pri RAF, letalsko-tehnične čete ter drugih enot letalstva, je v počastitev 40-letnice ustanovitve jugoslovanskega vojnega letalstva pripravil izlet »Po poteh letalcev NOV Jugoslavije«, ki se ga je udeležilo blizu sto nekdanjih pripadnikov tega rodu naših oboroženih sil iz Socialistične republike Slovenije.

Letalci prekomorci so obiskali Beograd in položili venec na grob tovariša Tita. Na letališčih v Batajnici in Somboru so jim pripravili nadvse prisrčen sprejem.

V oddaji, ki bo na sporedu v nedeljo od 9.05 do 10. bodo spregovorili komandant enot jugoslovanskega vojnega letalstva generalpolkovnik Slobodan Alagić, Aleksander Kanurić, Stanko Zidar, Anton Furlani, podpolkovnik Franc Tomažin, Zvonko Kramar in Alojz Dekleva ter Miro Gabrijelič in Borivoj Majcen. Oddajo je ob sodelovanju Alberta Kluna pripravil Matija Maležič.

KOLEDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

12. junij 1944: V bližini Verda je 5. udarna brigada »Ivana Cankarja« drugič razrušila Stampetov most.

13. junij 1942: Italijanski okupator je v Gramozni jami v Ljubljani ustrelil petnajst talcev, med njimi narodnega heroja Ranka Velebita.

14. junij 1942: Pri Ambrusu v Suhi kraji ni so ustanovili 1. slovenski proletarski bataljon.

14. junij 1944: 17. slovenska brigada »Simona Gregorčiča« je zavzela italijansko postojanko v Avčah v Soški dolini ter razrušila železniški most in več mostičev na cesti Gorica – Tolmin.

15. junij 1942: Na Dobrovljah sta padla namestnik politkomisarija 4. operativne cone dr. Dušan Kraigher-Jug ter sekretarka PK SKOJ za Štajersko Vera Šlander-Lojzka.

16. junij 1944: Tito in Šubašić podpišeta na otoku Visu sporazum.

16. junij 1940: Petain je postal francoski ministrski predsednik in zaprosil Nemčijo za premirje.

17. junij 1940: Sovjetske čete so zasedle v Estonski in Letonski vse strateško važne kraje.

18. junij 1944: V Črnomlju je bilo prvo zasedanje okrožne narodnoosvobodilne skupščine za Belo krajino. Udeležili so se ga tudi Boris Kidrič, Josip Vidmar, dr. Marjan Brečelj in drugi.

19. junij 1938: V Ljubljani je bil protidraginski šod delavstva, ki ga je sklicala Strojarna komisija. Takšni shodi so bili še ves junij po drugih krajih Slovenije, na Jelenicah pa je bil prepovedan.

20. junij 1920: V Vukovaru je bil II. kongres KPJ. Socialistična delavska stranka Jugoslavije (komunistov) se je preimenovala v Komunistično partijo Jugoslavije.

XIII. tabor slovenskih pevskih zborov Šentvid pri Stični 19. 20. junij 1982

Osnovno šolo na Trnovem so 1. junija poimenovali po 10. SNOUB Ljubljanski. Na slovesnosti so se poleg učencev zbrali krajanje iz petih okoliških krajevnih skupnosti, ki so tega dne slavili svoj krajevni praznik, predstavniki družbenopolitičnega življenja v njih in borci. Slavnostni govornik je bil narodni heroj Janko Rudolf, ki je predstavil pot 10. SNOUB Ljubljanske in odkril na šoli ploščo, ki bo vse prihodnje rodove spominjala na slavno Ljubljansko brigado. Več na 18. strani.

»Ali ne bo nikoli konec te norosti?«

naš komentar

Na sedežu Združenih narodov v New Yorku poteka drugo posebno zasedanje generalne skupščine, posvečeno razorožitvi. Na govorniškem odru se vrstijo predstavniki in voditelji posameznih držav, da bi v dobrih štirinajst dni trajajoči splošni razpravi predložili vse grozovite razsežnosti oboroževalne tekme in njenih posledic na človekovo življenje ter da bi ocenili prehojeno pot od prvega posebnega zasedanja, ki je bilo pred štirimi leti.

Ta ocena je enotna: v minulih štirih letih je nora oboroževalna tekma še naraščala in jedrske orožarne so se dodatno napolnile z uničevalnim orožjem, s katerim bi velesile lahko dvajsetkrat razstrelile zemljo in vse živo na njej. Glavni cilj prvega zasedanja: zavezati oboroževalno tekmo ter sprožiti proces razoroževanja ni bil dosežen. Akcijski program, sprejet po tolikih dneh napornih posvetovanj, je bolj ali manj ostal le na papirju, čeprav še vedno odmeva pretresljiva ugotovitev, da mora človeštvo zaustaviti oboroževalno tekmo in spodbuditi proces razorožitve ali pa tvegati popolno uničenje.

Kljub temu zloslutnemu sporočilu, ki ga je posredovalo prvo zasedanje, je oboroževalna tekma zajela prav vse dele sveta. Človeštvo svoje talente in bogastvo vlaga v

sredstva množičnega uničevanja, namesto da bi omogočilo življenje brez lakote, strahu in obupa. Vsako minuto gre za orožje več kot milijon dolarjev, medtem pa vsak dan v deželah v razvoju umira zaradi lahkote in bolezni od štirideset do petdeset tisoč otrok in odraslih.

»Tako smo se znašli v grotesknem položaju,« je v svojem otvoritvenem govoru na drugem razorožitvenem zasedanju generalne skupščine spregovoril generalni sekretar svetovne organizacije Perez de Cuellar, »da lahko ubijamo drug drugega, ne da bi našli politično voljo in moralno zavest za preprečevanje lakote in trpljenja milijonov in milijonov ljudi.«

Res je, da od leta 1945 bomba ni bila nikoli uporabljena v vojaških akcijah, toda svet je doživel kar 140 vojn, v katerih je bilo ničkolikokrat preizkušeno najbolj sodobno konvencionalno orožje. Posledice teh vojn so bile strahotne, saj je življenje izgubilo najmanj 20 milijonov ljudi, neprecenljiva pa je bila tudi materialna škoda. Po morebitni jedrski vojni pa bi, kot je poudaril generalni sekretar ZN, »živi zavidali mrtvim«. Pred izumom jedrskega orožja je bil namreč človek obremenjen s smrtjo posameznika ali skupine, v jedrski dobi pa je soočen s smrtjo vsega, kar je

živo.

Danes jedrski klub razpolaga z uničevalno silo več kot milijon atomskih bomb, kakršna je uničila Hirošimo. Ena sama jedrska podmornica, oborožena z jedrskimi izstrelki, ima po ocenah strokovnjakov večjo eksplozivno moč, kot so jo potrošili v celotni drugi svetovni vojni. Toliko je rušilnega eksploziva, da bi celo na vsakega človeka prišle tri tone te uničevalne sile. Dimenzije uničenja, ki bi jih prinesla jedrska vojna, preprosto ni mogoče postaviti v nobene doslej znane okvire.

»Prišel je čas, da človeštvo napravi konec norosti in nemoralnosti oboroževalne tekme, posebno še tekme v jedrskem oboroževanju,« je bilo še posebej poudarjeno na uvodni seji.

Žal kaže, da podobna opozorila nimajo in niso imela pravega učinka, kajti oživitve kriznih žarišč na Bližnjem vzhodu in v južnem Atlantiku to potrjujejo. Tudi posredovanje varnostnega sveta ni moglo ustaviti Izraela, da bi končal svojo agresivno akcijo proti Libanonu in Palestincem, medtem ko je generalni sekretar ZN moral dvigniti roke od posredovanja med Veliko Britanijo in Argentino.

Jože Plešnar

Nepojasnjeno število žrtev največje tragedije na Primorskem

Nedeljska oddaja »Še pomnite tovariši« (na I. programu radia Ljubljana 28. marca letos) dokazuje, kako so podobne oddaje vse bolj potrebne, ker odkrivajo podatke, ki jih zgodovina nikjer ni in jih nikoli ne bi zabeležila.

O transportu Primorcev na Dolenjsko, posebno o tretjem, imamo po 37 letih sedaj celo knjigo založbe Borec, ki je izšla v 2000 in nato še v 3000 izvodih in bila v pičlih 8 mesecih razprodana, tako da je ni več v prodaji. Knjiga je res sprožila vprašanje še neodkrita, neobjavljene največje tragedije na Primorskem med NOB in tudi na Slovenskem, vendar je to šele pogumni začetek.

Kljub knjigi, navkljub radijski oddaji udeležencev, načrtovalcev, spremljevalcev je radio Ljubljana morda nehote pozabil podatke iz moje knjige in je prek radia ušla ponovno zmota, da je večina iz transporta le prešla prek meje med Italijo in Jugoslavijo pod Snežnikom, kar pa ni res. Ponavljam, priče lahko dokažejo, da je samo šestdesetim z vodičem in spremstvom uspelo, da so se prebili čez mejo, večina – več sto golorokih borcev in bork pa je po jurišu ostala na tej strani meje brez vodiča in spremstva. Skupaj so bili še vso noč po jurišu, pa še naslednje dopoldne, bili ponovno razbiti, ostalo nas je le 50. Naslednji dan so nas ponovno napadli, ostalo nas je samo še 30, na Kras nas je prišlo po vseh štirih le še 10 borcev in bork.

Usoda okrog 430 borcev in bork pa je še povsem neznana, nujno jo je potrebno raziskati, zato oddaje, pogovori, članki, če so kvalitetni, pošteni, resnični, niso odveč. Razumljivo je, da je vse te žrtve zakrivil italijanski okupator. Dne 28. 3. 1982 sem v radijski oddaji prvič slišal, da še živi v Zalogu pri Postojni priča in celo eden od načrtovalcev pohoda Viktor Hajna. Po 39 letih mi je potrdil domnevo, da je šlo za petsto in več borcev in bork pri tem transportu. Tudi datumi so različni, kar ni čudno. Tudi meni je bilo to število – preko 500 ljudi znano, vendar sem po 37 letih vztrajanja različnih udeležencev, ki so pobijali moje podatke, v knjigi raje navajal negotovo število nekaj sto ljudi ali 350 do 450, ker je bilo še to predržno in podvrženo očitkom, nekateri vplivni udeleženci so navajali kot število vsega transporta 198 oseb, pa 280, le redki 350. Meni pa je ostal v spominu zbor pri kotlih na Krekovšah, ko se je pri štirih ali petih kotlih zbralo k vsakemu po več kot sto ljudi. Precej nad sto oseb je štela vsaka od teh štirih ali petih kolon, štel sem namreč, kdaj šele bomo prišli na vrsto.

Dejanskega števila ne bo moč nikoli ugotoviti. Zakaj? Podatki Viktorja Hajna se povsem ujemajo z mojo predstavo o več kot 500 udeležencih. Ostali vplivnejši udeleženci pa navajajo manjše podatke, morda zato,

ker ne želijo iskreno poročati o tej tako strašni usodni izgubi med NOB pod Snežnikom.

Pogovarjal sem se s sicer redkimi udeleženci, ki še živijo in so se prebili na Dolenjsko: z borcev iz Lazca pri Otaležu, tudi Filipičeva sestra iz Lazca morda še živi, ne vem za njeno ime, živi borka iz Idrije Podobnikova, pa nekdo v Žabčah pri Tolminu. Lahko pričajo, da je samo šestdesetim z vodičem in spremstvom uspelo prekorati mejo in priti na Dolenjsko, večina pa je ostala z nami tostran meje in bila uničena v širnih gozdovih Snežnika, nekaj pa celo po Krasu in Pivki, le deset se nas je rešilo v Pivško-brkinsko četo na Nanos. Torej okrog 70 rešenih po vseh najverodostojnejših podatkih, manjka pa usoda 430 oseb. Ne ve se, koliko je bilo ubitih, ujetih, pogrešanih, edine priče, svojci, morda arhivski (naši ali sovražnikovi) podatki bi to dokončno bolj zaokrožili.

Besede Viktorja Hajna so mi pomagale pri rekonstrukciji poti in dogajanja. Iz tega se vidi, kako so nam potrebne oddaje po radiu in časopis TV-15. Kljub vsemu povedanemu in tisočerm knjigam še nimamo zgodovine vseh resnic. Kaj nam je ostalo od kmečkega punta pred 467 leti, od usod posameznikov? Samo nekaj podatkov o Matiji Gubcu in Gregoriču, Tahiju, kar je vsekar preskromno. Kdo ne želi resnice, kdo so tisti, ki žele molk?! Mladi, raziskujte, še je čas! Mi smo stari in utrujeni.

VALENTIN TRATNIK

Zahtevamo odgovore

V preteklem obdobju se je naš časopis TV-15 vsebinsko in smiselno kakor tudi kvalitetno zelo izboljšal ter približal današnjim življenjskim razmeram. Poleg vsega gradiva statudi pripomogli k temu rubriki »Utrinki in odmevi« ter »Eni tako, drugi drugače« in s tem se je časopis v celoti povezal z naročniki in borci NOB. Brez pomislekov lahko damo borci vse priznanje in pohvalo uredništvu časopisa TV-15.

Pri vsej tej izboljšavi naj odkrito povem, da mi še nekaj vsebinskega manjka, in ne samo meni, tudi marsikateremu, ki mu ni vseeno, ali se določeni problemi rešujejo ali ostanejo samo na papirju. Koliko zdrave kritike prihaja na dan, tudi dobri predlogi, želje in prihlajanja od strani bralcev, samo pravih odgovorov ni od nikoder, in to od ljudi, ki so postavljeni in tudi odgovorni za vse nejasnosti in nepravilosti.

Razne članke o raznih zadevah in problemih smo imeli priložnost prečitati in razmišljati o njih: o vprašanju enakopravnih kriterijev priznavalnin za celotno Slovenijo, o tovarištvu, o vprašanju odlikovanj, kakor tudi o stabilizaciji itd., itd. V zadnjem času je pa bilo veliko napisanega in veliko še bo o snemanju nadaljevanke »Dražgoška bitka«.

Kdo bo odgovoril, kje je denar, ki je bil predviden za to zgodovinsko delo, in kdo so tisti, ki so napolnili svoje žepce z družbenim denarjem? Zakaj se prikrivajo ljudje, ki so krivi, da je delo zastalo in denar porabljen? Zakaj molčijo naši republiški predstavniki? Borci NOB zahtevamo, da se javno razkrinkajo vsi krivci! Ni važno, kdo so in na kakšnih položajih. Ugotovljeno je, da je naša republika tako in tako že na repu pri snemanju tematike iz NOB, kot da ni.

mamo več kaj pokazati mlajšim rodovom. Pa vemo, kaj je delal okupator in domači izdajalci nad našim ljudstvom, koliko težkih in zmagovitih borb je bilo na Slovenskem, koliko žrtev in trpljenja v času NOB. Vsa ta gradiva so neizčrpana zgodovinska dejstva ne samo na Slovenskem, ampak tudi v jugoslovanskem merilu. Kulturna skupnost Slovenije financira marsikatero TV dramo ali film, toda med temi so tudi nekatera dela, ki so čisto navadna plaža. Ob zgodovinski nadaljevalki so vsi pokazali, svojo nesposobnost in neučinkovitost, da bi speljali in rešili ta kriminalni problem, da o odgovornosti ne govorimo.

Borci zahtevamo konkretne rešitve in odgovore od pristojnih oseb na naše članke, da bo s tem prišla tolikokrat izrečena in napisana beseda »odgovornost« dokončno v življenje.

URBANČIČ IVAN-HINKO
Mirna 224
68233 Mirna

Boj za svobodo se ni začel leta 1941

Mali članek o osvoboditvi Gornje Radgane po prvi svetovni vojni je bil objavljen v TV-15.

Dogodek, ki je bil takrat zelo aktualen in ga je takratna mednarodna politika upoštevala za celotno Radgono. Ljudje so bili v prvi svetovni vojni in ob koncu zelo zavedni. Niso pa imeli voditeljev, ki jih lahko prenese samo dolgotrajni boj.

V takratnih razmerah so se v boj za osvoboditev Slovenije izpod tujega jarma neustrašno podali kmetje in delavci. Zrli so neustrašno v oči stoletnemu tiranu. Može, ki so služili v Radgoni v avstrijski vojni, so se uprli. Uprli so se, kot so se upirali tudi drugod. O uporu v Judenburgu je bilo že veliko napisanega, manj o radgonskih upornikih, še manj o drugih Slovencih, ki so izgubili glave zato, ker so šli raje v grob, kot da bi služili v taki krivični vojni. Može so rekli: Dovolj je vojne! Na vzhodu so jim kazali pot boljševiki. Kruto so se sovražniki maščevali nad vsem, ki so se uprli.

V Radgoni so Madžari izvršili zadnje dejanje nad njimi. Pokopani so bili tam, kjer jih je pokosila sovražna krogla. V letu 1935 so zavedni ljudje v Gornji Radgoni in v številnih krajih po Sloveniji dosegli dovoljenje za prekop teh radgonskih žrtev. Slovesen prenos posmrtnih ostankov od mejnega mosta do pokopališča v Gornji Radgoni je spremljalo več tisoč zavednih Slovencev. Krste smo nosili sokoli. Na pokopališču so se zvrstili govorniki. O boju so govorili, ki je bil potreben, da so se Slovenci rešili tujca. Govorili so o tem, zakaj so šli ti može v boj, čeprav bi lahko šli v zeleni kader ali se reševali kako drugače. Ne, ti može so bili med onimi, ki so se odkrito bojevali za svobodno Slovenijo. Niso pa imeli podpore od takratnih voditeljev, niso imeli dobrih priprav za tako velik boj.

Danes na gornjeradgonskem pokopališču sicer je plošča, a na njej ni njihovih imen. Zakaj ne? Ali smo nanje pozabili, na njihova imena? Nemci so leta 1941 podrli tudi spomenik, ki je bil v Gornji Radgoni postavljen v spomin na te junake. So ga pač

podrli in nam je sedaj to prav, saj je to že preteklost, da so se neki ljudje pred desetletji uprli. Mogoče je tudi bolje, da ni spomenika. Bomo tako boljši prijatelji s sediš?

Zakaj se ne bi učili iz zgodovine, naše zgodovine. Mnogo naših fantov in mož je šlo prostovoljno med Maistrove borbe, Delo, ki ga je opravil general Maister, je bilo tako, da bi se morali o tem učiti v vseh šolah pri nas. Tudi on ni imel podpore od takratnih politikov, a uspel je, rešil je Maribor in tako rekoč vso našo Štajersko, da je ne bi mednarodni politiki dodelili Avstriji.

Samo medlo se spominjam naše prve osvoboditve, ker sem bil takrat še zelo mlad, a spremljal sem vsa dogajanja med dvema vojnoma v stari Jugoslaviji ter sodeloval v zadnji vojni. Zelo živo pa mi je ostal spomin na te žrtve v Radgoni, katere krste sem tudi sam nosil na slovenski del naše domovine.

Želim, da bi napravili kako obeležje z njihovimi imeni, naj bokjerkoli, če že ne v Radgoni, kamor to sodi.

MILAN CIRK
Portorož

Pomembno je, kdo umre

Odmev na Pogreb nekega očeta, 22. štev. TV-15

Napisano je bilo, da predstavnik Kovinoplastike Lož ni bil obveščen o tem pogrebu. Čudno je to, da se v naši Loški dolini kaj hitro izve vse mogoče, pa se ne bi, da je umrl njen nekdanji član. Če bi bilo tako, ne bi bilo nikogar na pogrebu. Pa so bili in vsi so se zgrazali nad tem, kako je bil naš oče pokopan. Pri tem naj povem, da je pokojnikov sin sam prosil za upokojenski prapor in sam poiskal praporščaka, ki ga je nosil. Tedaj je tajnik Društva upokojencev Loška dolina tudi povedal, da bo pogreb civilen, ker je bil oče dolgo član Društva upokojencev.

Ker valijo krivdo drug na drugega, sem pobrskala po Odloku o javnih pogrebnih svečanostih, ki je bil sprejet na območju občine Cerknica 28. 12. 1979.

Tam piše, da krajevna skupnost, v kateri je imel pokojnik svoje stalno bivališče, imenuje odbor, ki skrbi za organizacijo pogrebnih svečanosti. Ta odbor določi osebe, ki vodijo pogrebne svečanosti, in govornika izmed predstavnikov krajevne skupnosti ter skrbi za ustrezno povezavo z organizacijami združenega dela, družbenopolitičnimi organizacijami ter drugimi samoupravnimi organizacijami in društvi, katerih član je bil pokojnik, zaradi njihovega sodelovanja pri pogrebnih svečanostih.

In še naprej: Pri odprtem grobu ostanejo zastavonoše, praporščaki in nosilci pokojnikovih odlikovanj in priznanj. Sledi še poslovilni govor predstavnika družbene skupnosti ali predstavnikov družbenih organizacij in skupnosti.

V naši Loški dolini je tako: Ni pomembno, kdo govori, pomembno je, kdo umre.

JASNA LEKAN
Stari trg pri Ložu

Korenite spremembe tudi v praksi

naš komentar

Na 12. kongres Zveze komunistov Jugoslavije se pripravljajo v vseh okoljih. Poudarjajo, da so korenite spremembe v naši praksi usodnega pomena in da bi nas sleherni omahovanje pripeljalo v hude težave, skrhalo bi politično in gospodarsko stabilnost Jugoslavije in oslabilo njen mednarodni položaj.

Opozarjajo, da inflacija in gospodarska nestabilnost z vso silovitostjo razjedata prizadevanja za ureditev razmer. V prvih letošnjih mesecih nismo uresničili v resoluciji začetnih nalog. Cene na drobno so bile višje kot v enakem obdobju lani kar za 28 odstotkov. Občutno so se dvignili življenjski stroški, zaostriale pa tudi socialne razlike.

Splošna in skupna poraba bistveno odstopata od načrtovane. Splošna poraba se je v občinah povečala za 31 odstotkov. Občinski proračuni so potemtakem dodobra napolnjeni. Nič drugače ni s skupno porabo. Če bi sredstva za zdravstvo, šolstvo in druge družbene dejavnosti še naprej dotekala tako kot doslej, bi do konca leta zbrali za tretjino denarja več, kot je bilo predvideno.

Omejitev so spričo tega več kot nujne. Ukrepi so pripravljeni in pričakovati je, da z njihovo uresničitvijo ne bodo odlašali. Prvič po dveh letih so se realno povečali tudi osebni dohodki, in sicer za okrog dva odstotka. Pripominjajo pa, da rastejo hitreje kot produktivnost dela in da je to v nasprotju s sprejeto politiko. Zaradi tega sodijo, da bi tudi na tem področju gibanja morali uskladiti z dejanskimi možnostmi.

Ze teh nekaj podatkov kaže, da se kljub vsem pozivom še vedno ne vedemo stabilizacijsko. Porabimo več, kot ustvarimo, zato je slišati vse odločnejše zahteve, da s tako prakso prekinemo, da prenehamo z besedovanjem in sprejemmo potrebne ukrepe. To

terja od nas tudi preteča plačilna nesposobnost. V tem mesecu mora Jugoslavija odplačati okrog 900 milijonov dolarjev dolgov. To je huda obremenitev, ki jo bomo komaj zmogli. Prihodnji mesec ne bo dosti bolje, zato mora imeti izvoz vso prednost, posebno na konvertibilno območje. Na dlani je, da bo treba vse večji del proizvodnje izvoziti, pa čeprav bo zategadelj na domačem trgu čutili pomanjkanje nekaterih blaga. Toda, če hočemo zagotoviti sprotno poravnavanje mednarodnih obveznosti, druge poti pač ni.

V pripravah na kongres jugoslovanskih komunistov je veliko govora o izgubah. Ugotavljajo, da so porasle v vseh republikah, še najbolj pa v Sloveniji, kjer so v prvih štirih mesecih znašale blizu pet milijard dinarjev in so bile enkrat večje kot v enakem obdobju lani. To prav gotovo zbujajo precejšnjo skrb. Videti je, da dosedanja prizadevanja za ureditev razmer v nekaterih velikih delovnih organizacijah, kot so IMV, Gorenje, Ina Nafta Lendava itn., niso bila povsem uspešna. Ponekod sanacijskih programov sploh ne uresničujejo. Še vedno je opaziti mnenje, da bo izgube že kdo poravnal, saj se zaradi tega doslej še nikomur ni skrivil las. Pa bi se najbrž moral, saj so izgube nastale pretežno zaradi nepremljenih razvojnih in naložbenih odločitev, ki so jih ponudili vodstveni in strokovni delavci.

V predkongresnih razpravah marsikje načenjajo vprašanje združevanja v slovenskem gospodarstvu. Temu se pravzaprav ni čuditi, saj se prav tu srečujemo z nekaterimi povsem nesprejemljivimi pojavi. Namesto da bi se gospodarstvo vse bolj povezovalo, se razdružuje. Nekateri sleherni pobudo za združevanje sredstev enačijo z odtujevanjem dohodka delavcem in s centralizmom.

Vztrajajo, da se povežejo le organizacije znotraj občine ali regije. Največkrat taka stališča zagovarjajo celo občinska vodstva, kar je docela v nasprotju s potrebo po tesnejšem povezovanju celotnega jugoslovanskega združenega dela.

V pripravah na 12. kongres je precej govora tudi o odnosih med republikami in pokrajinama. Zatrjujejo, da morajo v teh odnosih veljati enaka načela, kot veljajo pri urejanju samoupravnih odnosov med ljudmi. Vsak narod mora imeti resnično možnost, da si zagotavlja svoj napredek skladno z rezultati svojega dela. To pa pomeni, naj bi tudi med republikami uporabljali načelo delitve po delu. Ta misel doslej ni povsod prodrila, zato smo še priča nekaterim pogledom, za katere ni mogoče reči, da so v skladu z našim sistemom. V federaciji naj bi odločitve sprejemali na podlagi sporazumevanja, ne pa preglasovanja. Sodiijo, da bi to načelo morali uveljaviti v vseh organih, saj v našem političnem sistemu druge možnosti ni. Hkrati pa pripominjajo, da v organih federacije ni mogoče ozkosrčno uveljavljati samo posamičnih interesov, marveč je treba upoštevati tudi potrebe in hotenja drugih. Izkusnje nas na to resno opozarjajo.

Vsa ta vprašanja naj bi urejali samoupravno, na osnovi soglasja. Za tak način urejanja zadev se danes izrekajo domala vsi. Zdi pa se, da je to premalo. V prihodnje si bo treba prizadevati zlasti za večjo učinkovitost samoupravljanja, za to, da ne bomo ostali le pri dobrih namenih, ampak da bomo dogovorjeno tudi izpeljali. Za to pa se bo gotovo izrekel tudi 12. kongres jugoslovanskih komunistov.

Darko Marin

K. Makuc

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve Konj še vedno ni izgubil svoje vloge

Delavci organov za notranje zadeve – miličniki pri opravljanju svojih delovnih nalog uporabljajo vedno več

S konjem ni težko premagati še tako velike ovire, kot je podrto drevo.

pripomočkov in že nekaj časa tudi konje.

V okviru republiškega sekretariata za notranje zadeve že osmo leto deluje strokovno izurjena in dobro pripravljena konjeniška enota milice. Njeno delo je obsežno ter raznovrstno in miličniki konjeniki vsak dan opravljajo zahtevne naloge. S konjeni-

škimi patruljami nadzorujejo obrobne predele Ljubljane, zlasti ob reki Savi, Rožnik, Golovec in Tivoli, kjer

so pogostejša kazniva dejanja. Občani so zadovoljni, če na sprehodu srečajo miličnika konjenika. kot sami pravijo, se potem čutijo bolj varne. Vedno bolj sodeluje konjenica pri iskanju pogrešanih oseb, zlasti otrok. Sodelujejo tudi pri zavarovanju večjih prireditev. S konjem dosežejo tudi tiste predele,

Da miličnik lahko dela v konjeniški enoti milice, mora imeti veselje do konja, poleg tega pa potrebuje tudi dosti strokovnega znanja in dobro telesno pripravljenost. Delo s konji je specifično in terja dosti volje. S konji je namreč treba delati vsak dan, ker morajo biti tu-

Fantiča sta na vožnji po sprehajalni stezi na Rožniku srečala patruljo milice. (Foto: Jože Kolarič)

kamor z drugimi prevoznimi sredstvi ne morejo. Z njimi uspešno premagujejo različne ovire, kot npr. podrto drevo, lahko prebrodijo reko...

Miličniki konjeniki pa ne opravljajo svojih nalog le v Ljubljani, kjer imajo svoj sedež, ampak po potrebi tudi v drugih predelih Slovenije. Dosti je še priložnosti, ko bi lahko s pridom uporabljali konje, žal pa še zdaleč niso izkoriščene.

di oni stalno pripravljeni na vse napore. Skratka, z njimi je treba živeti, pravijo miličniki konjeniki.

Delavci te enote milice pa se uspešno uveljavljajo tudi na športnem področju. Tekmovanj se udeležujejo v okviru Konjeniškega kluba Ljubljana, sodelujejo pa tudi z drugimi klubi v Sloveniji in Jugoslaviji in dosegajo vidne uspehe.

Nuša Vrbinc

Oprema za CZ je posebnega pomena

Od 1. do 5. junija je bil v Kranju deseti jubilejni sejem opreme in sredstev za civilno zaščito. Na letošnjem sejmu je svoje izdelke razstavljalo 163 domačih proizvajalcev in proizvajalci iz sedmih evropskih držav. Poleg sejma pa je potekala še vrsta drugih spremljajočih prireditev. Organizatorji so tako pripravili tri strokovne seminarje in okroglo mizo, na kateri so govorili o opreми za civilno zaščito, o njeni ceni, s kakšnimi težavami se srečujejo proizvajalci in uporabniki.

Na žalost se okrogle mize niso udeležili predstavniki nekaterih naših največjih proizvajalcev te opreme. Že to kaže, kakšen je njihov odnos do tega področja. Sicer pa so predstavniki kranjske Iskre in Save, Zarje iz Kamnika in Kovidnostroja govorili o težavah svojih delovnih organizacij pri nabavi reprodukcijskega materiala in surovin. Prav tako so povedali tudi nekaj o svojih načrtih na tem področju.

Predstavniki uporabnikov pa so govorili o vseh težavah, s katerimi se srečujejo pri nakupih kakovostne in visoko specializirane opreme. Predstavnik SIS za protipožarno varnost je tako na primer navedel podatke, da bomo v naši republiki letos rabili 30 tisoč metrov gasilskih cevi. Vendar pa obstaja nevarnost, da teh cevi ne bo, ker zahteva proizvajalec iz Karlovca pri nakupu devizno soudeležbo. Opozoril je tudi na problem tipizacije opreme. Poudaril je, da je svet že zdavnaj sprejel standarde za to opremo, samo mi še delamo po svoje. Če bi imeli te standarde, bi naša industrija lahko veliko te opreme izvozila na tuje. Na sejmišnih je večkrat tudi oprema, ki je kasneje ni mogoče kupiti na trgu. Včasih pa so dobavni roki tako dolgi, da se cena poveča tudi za 280 odstotkov. Načelniki nekaterih občinskih štabov za CZ pa so poudarili nujnost dogovora ali sporazuma, da oprema za civilno zaščito ne bi postajala vse bolj blago, pri katerem se dobro zasluži. Po njihovem mnenju je ta oprema izdelek posebnega družbenega pomena in morajo zato zanj veljati na trgu drugačna merila kot za drugo blago. Prav tako so opozorili tudi na precej slabo kakovost opreme, ker se rada kviri.

Ob koncu pa še graja prirediteljem sejma. Čeprav je uvod k prospektu napisal Alimpija Andjelski, ga bi morali natisniti tudi v slovenskem jeziku.

Bojan Kuntarič

Plodno delo ZRVS

Nedavna volilna konferenca šišenskih rezervnih vojaških starešin je bolj skromno ocenila svoje minulo štiriletno delo, vendar lahko zapišemo, da je občinska organizacija ZRVS med tistimi, ki so s svojim delom našle pravo mesto v družbi, in sicer v vseh okoljih, v katerih živijo in delajo njeni člani.

Iz poročila o delu, ki ga je podal predsednik Vinko Hrabar, je razvidna vsestranska dejavnost in da se danes v šišenski občini ni mogoče dogovarjati ali delati na področju SLO in DS brez rezervnih starešin. S tem pa so pridobili ugled, ki zagotavlja tudi v prihodnje uspešno delo organizacije.

Člani ZRVS v ljubljanski občini Šiška pa so aktivni tudi v družbenopolitičnem življenju okolja, v katerem živijo. O tem pričajo tudi tile podatki. Na letošnjih volitvah v delegatske skupščine je bilo izvoljenih 390 rezervnih starešin. V združene in splošne delegacije, ki so delegirane v razne SIS, pa je izvoljenih 1250 rezervnih starešin. Močno so zastopani tudi v vodstvih družbenopolitičnih organizacij v občini, KS in DO ter TOZD. Tako je v krajevnih organizacijah SZDL 35 odstotkov predstavnikov izvoljenih iz članstva RVS, v KO ZB NOV 65 odstotkov in v osnovnih organizacijah sindikata 49 odstotkov.

Ena najštevilnejših organizacij ZRVS v Sloveniji je največ pozornosti namenila sodelovanju z mladimi in preko pohodnih enot ter orientacijskih pohodov seznanila mlade z obrambnimi strukturami na območju občine. Uspešno so tudi sodelovali pri delu obrambnih krožkov na šolah, z upravnimi organi za LO, štabom TO, z JLA in drugimi. Prav tako pa so se množično vključevali v množične manifestativne prireditve širom po naši republiki.

Vsi ti podatki kažejo, da je ZRVS postala široka fronta organiziranih socialističnih sil, ki se nenehno bori za izpolnjevanje najzahtevnejših nalog in mobilizacijo vseh subjektivnih sil v okviru SLO in DS.

Roman Stana

Preoblikovanje ZRVS

Na območju nekdanje mariborske občine dela danes šest občinskih konferenc ZRVS in mestna konferenca ZRVS Maribor. Občinske konference so zaživele in se vključile v družbenopolitična dogajanja na terenu. Zaradi tega so se izboljšali tudi stiki s krajevnimi konferencami ZRVS. To se odraža tudi pri ustanavljanju novih krajevnih konferenc povsod tam, kjer so bili za to pogoji. Tako so na primer v občinski organizaciji ZRVS Maribor-Tabor ustanovili krajevno konferenco Razvanje in krajevno konferenco Juga Polaka. Poživili so in spodbudili k delovanju krajevni konferenci ZRVS Moše Pijade in Maksa Durjave. Enaka ugotovitev velja tudi občinsko konferenco ZRVS Maribor-Pobrežje, kjer stalno in dosledno sledijo vsem preoblikovanjem krajevnih skupnosti in istočasno preoblikujejo tudi organizacijo ZRVS.

Tudi pri kadrovskem delovanju so uvedli nekatere novosti, predvsem na področju vodenja evidence. Na mestni ravni so obdržali abecedno kartoteko. Osnovno kartoteko pa so prenesli na novoustanovljene občinske konference. Tako so zagotovili lažje, hitreje in točnejše vodenje sprememb. Aktivno so začeli delovati tudi na področju kadrovanja za šole rezervnih oficirjev in vojaške šole ter poklice.

M. K.

Medregijsko srečanje

Na Koroškem je bilo 22. in 23. maja peto vsakoletno srečanje rezervnih vojaških starešin podravskih regij, ki skupaj zajemajo trideset občin. Tega srečanja se je udeležilo dvajset rezervnih starešin iz osiške, bjelovarske in varaždinske regije, ki s koroško regijo izmenjujejo izkušnje o delu ZRVS že od leta 1978.

Do tega sodelovanja je prišlo po dogovoru, ki so ga predstavniki teh regij sklenili leta 1978, ko so rezervni starešine

Gostje so si med drugim ogledali tudi Koroški aeroklub v Turiški vasi pri Slovenj Gradcu.

iz štirih koroških občin gostili delegacijo RVS iz teh hrvaških regij. RVS iz Osijeka, Bjelovarja in Varaždina so prišli na Koroško kot delegati zveznega srečanja RVS, ki je bilo tedaj v naši republiki.

Sodelovanje pa se je razširilo tudi na sodelovanje med občinami. Tako OK ZRVS Slovenj Gradec že štiri leta uspešno sodeluje z OK SRVS Bjelovar, OK ZRVS Radlje ob Dravi pa z OK SRVS Slavonski Brod.

Na nedavnem srečanju pa so si gostje iz Hrvaške ogledali elektrarno Vuhred in obiskali spominsko obeležje na Duhu na Ostrem vrhu, kjer sta padla pod krogli žandarjev predvojna komunista Djuro Djaković in Nikola Hečimović. V Slovenj Gradcu pa so gostje obiskali koroški muzej revolucije in umetnostno galerijo, na grobnico herojev pa so položili venec.

Srečanje rezervnih starešin iz teh regij bo spet prihodnje leto v Bjelovarju.

Alojz Kamnik

Minulo delo je bilo dobro

Na programsko-volilni konferenci občinske organizacije ZRVS Kočevje so ocenili delo te organizacije in delo krajevnih organizacij v minulih štirih letih. Iz poročila predsednika Matije Praznika in številnih delegatov je jasno, da je bilo delo te organizacije nadvse uspešno. Podatki pokažejo, da rezervni vojaški starešine uspešno sodelujejo v delegatskem sistemu v vseh skupščinah ter delegacijah. Posebno skrb so namenili strokovnemu izobraževanju in izpopolnjevanju članstva. Največje uspehe pa so dosegli pri tem v krajevnih organizacijah Draga in Fara ter Rudniku-Salki vasi. V oceni izobraževanja so ugotovili, da bi mnogo več lahko storili v mestni organizaciji v Kočevju, kjer je včlanjenih največje število članov.

Značilno za delo rezervnih starešin na področju obramb-

nih priprav je predvsem to, da so bili ravno člani te organizacije nosilci obrambno-vzgojnih priprav ter ostalih akcij.

V razpravi o uresničevanju letošnjega načrta dela so sklenili, da bodo zraven vsega ostalega dela namenili posebno skrb sodelovanju pri proslavah ob 40-letnici napada na Banjaloko, ki bo v drugi polovici junija letos, proslavi 40-letnice ustanovitve I. slovenske narodnoosvobodilne brigade Toneta Tomšiča, ki je bila ustanovljena 16. julija 1942. leta na Cesti pri Starem Logu v kočevski občini, in ustanovitvi slovenske narodnoosvobodilne brigade Ivana Cankarja, ki je bila ustanovljena na Lapinjah pri Kočevju septembra 1942. leta. Omeniti velja, da so člani rezervnih vojaških starešin te občine uspešno sodelovali z mladino in pionirji in zato so sklenili, da bodo na kočevski osnovni šoli ustanovili tudi aktiv te organizacije.

Viktor Dragoš

Potres jih ni presenetil

Stab za civilno zaščito v krajevni skupnosti Jože Moškrič-Ciril iz občine Ljubljana Moste-Polje je v okviru svojega programa dejavnosti NNNP za letos pripravil skupno vajo specializiranih enot KS in splošnih enot hišne-ulične CZ. V taktični zamisli vaje so posebno pozornost namenili samostojnemu vodenju štaba in enot CZ krajevne skupnosti.

Krajanji so se akcije udeležili v velikem številu. V vsaki ulici, stanovanjskem bloku in drugih zgradbah so tekale reševalne akcije, bolničarji in bolničarke so skrbeli za ranjence in poškodovance, socialne delavke pa so se ukvarjale z najmlajšimi krajanji ter jih pripravljale za evakuacijo. Najbolj delovna pa je bila gasilska enota, ki je preizkusila opremo za reševanje ljudi iz višjih nadstropij hiš. Reševalna enota se je urila v ravnanju z geofonom in iskala ponesrečence v ruševinah. Oddelek za radiobiološko in kemično zaščito pa je s svojo opremo iskal in označil zastrupljeno območje.

Po vaji so vsi odgovorni opravili analizo in bili zelo kri-

Oddelek za RBK posluša še zadnja navodila za delo na terenu

tični do svojega dela. Poudarili so, da je vaja pokazala, kaj morajo še izboljšati v svojem delu. Po njihovem mnenju je bila vaja uspešna, saj so vse naloge rešili zadovoljivo. K temu pa so veliko pripomogle vsestranske priprave nanjo.

Danilo Slavec

Razmislek o naši kulturni zavesti

Na nedavnem, X. plenumu kulturnih delavcev OF, posvečenem razmisleku o naši umetnosti na temo narodnoosvobodilnega boja in revolucije, smo slišali dobra dva ducata referatov. Posegli so na vsa področja kulturno-umetniške tvornosti, ta v širšem, oni v ožjem izseku, ta globalno, oni parcialno, pač v različnem, svobodnem izboru zornih kotov in v znamenju raznoterih individualnih preokupacij posameznih govorcev, pripadnikov različnih usmeritev in različnih ustvarjalnih rodov. Nekateri izmed referatov so se ukvarjali zgolj z naštevanjem in označevanjem doslednejšega književnega ali likovnega ali glasbenega opusa na to temo, drugi spet so skušali kolikor mogoče kritično zreti v sedanost našega umetniškega izražanja duha revolucije ter prek njene analize premišljati o možnostih bodoče umetnosti, ki bo – kot so ugotavljali – v doživljajih prelomnega vojskega in revolucijskega časa vselej našla neizčrpen vir vsebine, navdiha in izpovedne nuje.

Za kolikor toliko nadroben povzetek izberimo troje razprav, referatov oziroma zapisov s plenuma.

Vladimir Kavčič je razmišljal na temo »književnost o NOB v naši kulturni zavesti«. Brez pretenzij, je dejal uvodoma, da bi njen položaj osvetljeval z vseh strani... prejel na način in v smislu posameznih tez. »Teze o položaju te književnosti... v družbeni zavesti našega časa so posledica več kot dvajsetletne izkušnje s to književnostjo. Te izkušnje so uredniške in redaktorske, na drugi strani pa so to izkušnje in spoznanja pisca, ki je na obravnavano temo napisal vsaj pet tisoč strani besedila ter potem hote in nehoti spremljal njihovo usodo v javnosti.« Polpreteklo obdobje je bilo po zunanjih dogodkih in po intimnih človeških problemih za slovenskega človeka čas najtežje in hkrati najbolj bogate življenjske preiščitve. »Te preiščitve in na njih nastale izkušnje so najgloblje in najbolj usodna resnica našega časa.« Vse to je spodbudilo številne priče in udeležence, da so se segli po peresu, opisali svoje osebne izkušnje in poskušali osvetliti vzgibe človekove notranjosti, iz katere so rasla po pomenu enkratna človeška dejanja, pa tudi najgloblje bolečine. Nastalo je na stotine takšnih pričevanj. »Vprašujemo pa se, ali smo znali dovolj spodbujati nastajanje takšnih del, ki bi nam posredovala intimno resnico posameznika... Kakorkoli že ocenjujemo vrednost te žetve, si upam trditi, da niti tistega, kar je nastalo, nismo znali ali mogli pravilno ovrednotiti.« Le redko smo znali v teh delih odkriti tiste moralno vredne sestavine zavesti, ki so se povezovale z željo po najbolj elementarnih človeških pravicah, z željo po svobodi in dostojanstvu, po pravici in osmišljenem življenju, kar v bistvu pomeni konkretizacijo evropske humanistične naravnosti.

»Eden od vzrokov, da se je ta vsebina, vsaj, kar zadeva pisanje, tako počasi in v tako majhni meri vključevala v našo umetnostno zavest, je po mojem mnenju v tem, da se je pojavljala v obliki in na način, ki v našem književnem življenju nista bila cenjena in celo omalovaževana, ker nista ustrezala visokostnim kriterijem književnosti evropske meščanske družbe...«

»V tem zgodovinskem procesu smo mi, zbrani v tej alpski dolini od Zidanega mosta do Kranjske gore, doživljali še posebne miselne in senzibilitetne restrikcije. Evropska duhovna strujanja smo praviloma odklanjali ali pa jih vključevali v našo zavest z deset, petnajstletno zamudo. Ob tem tudi do domače umetniške in miselne ustvarjalnosti nismo imeli bistveno drugačnega odnosa. Znani po svoji ozkosti, smo skoraj vse, kar je poskušalo biti novo, vsaj na začet-

ku sprejemali z odklonom.«

Iz povedanega izhaja misel, da smo v povojnem času pokazali premalo poslušnosti tiste prvine duhovnega življenja, ki so rasle na izkušnjah osvobodilnega boja in revolucije in so bile izraz naše elementarne zavesti. A prav te in podobne ugotovitve nas zavezujejo k ponovnemu poglobljanju razmišljanju, v kakšnih pogojih se je razvijala naša povojna besedna umetnost. »Sodeč po lastnih in mnogih drugih izkušnjah trdim, da je živela v utesnjem, kritično neustrežno prevetrenem in slabo odmevnem prostoru. Navkljub deklarativni odprtosti za vse, novo se je novo prebujalo po hudih, kasneje se je skoraj vselej izkazalo – nepotrebnih peripetijah, ki so v zavest pišočin vgrajevale vedno nove frustracijske mehanizme. Književnost s tematiko osvobodilnega boja v tem ni bila izjemna.« Na silovit odpor so naleteli že rahli poskusi za razširitev duhovnega prostora, ki ga pokriva besedna umetnost v povezavi z osvobodilnim bojem kot izhodiščem za revolucioniranje vsega obstojčega. Ta odpor je prihajal s pozicij umetnosti iz meščanske dobe, kajti »v naših glavah se vedno živijo in života rijo stoletne vrednostne sheme – in v njihovem imenu celim področjem sodobnega umetniškega ustvarjanja odrekamo vrednost pa celo pavico do obstoja.«

»Posebno zaviralno vlogo pri možnem razvoju sodobne slovenske književnosti so odigrali tudi tako imenovani zagovorniki in čuvarji zgodovinske resnice. Po njihovi oceni nobeno doslej objavljeno književno delo ne prikazuje resnice polpretekle, za nas tako pomembne zgodovinske dobe v celoti in kompleksno, kar je razlog, da nobeno od obstoječih del ni bilo mogoče afirmirati kot vrednega predstavnika in predstavitelja tega obdobja. Drugi narodi okoli nas so to nekaterim delom svojih piscev dovolili... Z zahtevo po zgodovinski resničnosti se je pri nas pogosto povezovala želja po monopolu nad resnico čisto določenih razsežnosti, to je – nad omejeno resnico... Ob tem pa je seveda treba tudi poudariti, da pisca, ki posega v zgodovino, ni mogoče razvezati vseh obveznosti do nje... Pri tem je značilno tudi to, da je nivo znanja o zgodovinskih vprašanjih večkrat zelo nizek. Prenekatere ekstremne sodbe nastanejo prav zaradi pomanjkljivega poznavanja ustreznega gradiva. S tem se dotikamo nivoja naše splošne kulture, kar zadeva našo prihodnost, pa tudi vzgoje, šolstva, izobraževanja...«

Vojan Zub se je namnil govoriti o »izhodiščih za oceno literature NOB«.

»Stalno je živa potreba... po čimbolj nemanifestativni, neapologetski in neimpre-

sionistični, po objektivni oceni literature in umetnosti o NOB. Čeprav se ne more ta objektivnost nikoli absolutno uresničiti, vendar se ji lahko približujemo.«

»Do relativno objektivne ocene umetnosti o NOB prodrejo seveda le merila, ki veljajo za vse umetnine sveta. Kakšna je, ne glede na stil, njihova izvirnost, vsebinska izbranost, kakšna je dialektična celovitost v njih prisotne igre duhovnih sil, oblikovna izbrusjenost ter komunikacijska prodornost?«

»Zdi se mi, da še nimamo dovolj sistematične primerjave, ki se najbolj ponuja, to se pravi – primerjave s prvo svestovno vojno... Tako primerjava lahka prispeva k še bolj utemeljenemu prikazu literature o NOB, saj gre za dve zelo podobni obdobji.«

»V razliko od katerekoli druge podobne tematske literature je leposlovje o NOB tako mnogoplastno in tako s celotno strukturo naroda spojen organizem, da ni podobnega v vsej naši zgodovini. Zato lahko mirno in dovolj objektivno trdimo, da je pomemben del velikega teksta o NOB že napisan.«

»Da je vzpon literature o NOB sestavljen del subjektivno družbenega akta osvobodilne revolucije, potrjuje dejstvo, da glede prve svetovne vojne nismo zmogli česa enakakega, čeprav smo se znašli v zelo podobnih objektivnih pogojih in čeprav smo tudi takrat imeli močne umetniške osebnosti. Korenin večplastnega opusa o NOB ni mogoče torej najti niti v samih pogojih časa niti samo v individualni moči – seveda tudi v vsem tem, ampak predvsem v združenem aktu slovenskega naroda, v njegovi celoviti kulturni revoluciji, je združevalo vsa področja in dimenzije: družbenopolitično, moralno, duhovno in umetnostno.«

»Tematiko o prvi svetovni vojni je v Sloveniji oblikovala včasih zelo kvalitetna, toda bolj fragmentarna in manj razvejana literatura, kot jo že imamo glede NOB. Edini vzrok temu je temeljna razlika v zgodovinski držbi Slovencev v obeh vojnah – in nikakor ne v kakšni njihovi umetniški nemoči pred 60 ali 70 leti. Kot je znano, smo bili v prvi vojni predvsem toposko meso in gladujoče ozadje fronte. Takratno slovensko meščansko družbeno vodstvo je bilo daleč pod ravni časa... Ker ni bilo take množične narodno-revolucionarne akcije Slovencev, kakršna je bila v tistem času možna in potrebna, ni mogla nastati literatura, ki bi govorila o dramatičnih dilemah, kot jih doživlja vsak posameznik ali skupina v taki akciji... Glede NOB pa že imamo vsestransko polifonijo tem, individualnih doživetij, različnih zornih kotov, različnih stilov in literarnih zvrsti. To raznovrstnost je omogočilo predvsem združeno zgodovinsko dejanje.«

»Ko hrepenimo po velikem tekstu o NOB, se včasih preveč zgledujemo po shematskih vzorih iz preteklosti in si ga zamišljamo samo kot zajetno individualno delo, podobno Vojni in miru. Vendar je naš veliki tekst že zastavljen tudi kot skupno delo vseh slovenskih literatov, saj so mu skoraj vsi dali posebne prispevke, ki se zlivajo v enoten, razčlenjen in gibljiv duhovni tok.«

»Lahko z gotovostjo trdimo, da so vsa ta umetniška dela nastala, ker so bila svobodna od kakršnihkoli dogmatskih tez... ker so bila vsa v temelju izvirna, po vsebini in obliki... Plodnost naše literature o NOB je očitno omogočila tista družbena

svoboda, ki jo je prinesla širina osvobodilnega boja in ki se je nadaljevala v samoupravni usmerjenosti...«

»Nobeno umetniško delo ne more nastati, če mu kdorkoli od zunaj predpisuje pristop, tematiko, stil, individualno obliko... Poleg tega pa je koristna tudi notranja svoboda, svoboda od ozkih tez, ki si jo lahko pribori ustvarjalec sam.«

Matjaž Kmecl se je v svojem razmišljanju osredotočil k »analogijam življenjskih položajev takrat in danes«.

»Tako mislim, da je sleherni pogovor o tistem času – pogovor o bistvenih, obstojnih vprašanjih našega življenja nasploh, in to v tesni povezanosti tistega, kar bi imenovali socialno in razredno, ter tistega, kar je narodno, slovensko.«

»Prva analogija – naj jih nekaj navržem – se mi ponuja z vprašanjem: kaj smo storili za svoj jezik takrat in kaj delamo danes. V tistih starih letih, ko je bilo smrtno nevarno govoriti in pisati po svoje, je v ilegalni tiskarni – leta 1943 – izšla slovenska slovnica. Nihče se ni vprašal, ali bo papir ali ga ne bo. Dejanje se je zdelo potrebno samoumevno. Šlo je za dejanje narodnega in socialnega samosvobojanja. Nobenih podtikanj nog, nobenih samozavestnih diskusij in prestižnih tekem. Papir se je znosil v nahrbtniku, režija je bila tolikšna, kakršna je potrebna za najnujnejšo preživetev tiskarjev v bunkerjih, ali pa je bila takšna, kakršna se z denarjem enostavno ne izmeri: to je bila cena, ki se imenuje človeško življenje...« Danes pa je v takšnem primeru na mizi najprej vprašanje, ali je sploh papir, ali se ga splača trošiti za takšno reč, kje dobiti dolarje... Vmes je nekaj ducatov samoupravnih sporazumov, nenačelnih in načelnih; za nenačelnimi, to vemo (in teh je več), se skrivajo tehnokratski, menežerski interesi...«

»Druga analogija o istem vprašanju...« Slovincem se nam ni treba sramovati svoje prispevke k narodnoosvobodilnemu boju jugoslovanskih narodov. V bojih je padel v povprečju vsak deveti Slovenec. Bojevali smo se za Jugoslavijo – pa ne samo ta generacija: bile so to generacije od Levstika, Jurčiča in Cankarja naprej, z neštetimi anonimnimi in polznanimi ženami in možmi, ki so svoja revna, vendar zanosna življenja dobesedno vgradili v jugoslovanstvo kot idejo in kot politično energijo. V slovenski narodni zavesti se je trdno zadržalo prepričanje, da je slovenska usoda možna zgolj v jugoslovanski družbi enako-

pravnih in svobodnih narodov. Če se je to kdaj potrdilo na življenje in smrt, potem zanesljivo v narodnoosvobodilnem boju. »Danes pa si, bogve zakaj in bogve kdo... našo skrb, ki se zdi najbolj naravna narodna skrb za svoj jezik, pa ne samo narodna, ampak tudi razredna... prizadevajo razglasiti za nevarno leglo nacionalizma. Del kvazilevičarske mlade generacije hoče v tem videti bežanje od razrednega boja. In vendarle je to v skladu s tradicijo vsega tistega, kar je najboljšega in temeljnega v NOB ustvarila slovenska zavest, razredna in narodna...«

Samo jasen, čist, nedvoumen jezik je takšen, s katerim ne more nihče manipulirati. Jezik, ki ga razume vsakdo... Dandanes pa se za besedilo, kakršne diktira v veliki meri zbirokratizirana sfera samoupravne družbe, skriva vse prej kot težnja po samoupravnosti. Gre za tehnokratske, menežerske pa celo unitaristične interese. Nastaja jezik, ki je laž samega sebe. To je jezik, v katerem se birokracija izživlja z analitičnimi poimenovanji samo zato, da lahko upravlja z različnimi ustvarjalci vrednosti. Iz tega nastaja strahovita latovščina, ki je potem tisti, kateremu je sporočilo namenjeno, enostavno ne razume več... To pa pomeni, da je boj za jezik hkrati boj za demokratično samoupravno socialistično družbo – ne le nadaljevanje nečesa, kar imenujemo slovensko narodno izročilo, temveč skrb za našo sedanost in prihodnost... kot je bilo to najbolj očitno za časa NOB.

»Tretja analogija. V NOB

je bil osnovni dejavnik kulture človek... Igral je pod kozolcem, pod drevjem... dandanes pa cenimo predvsem – opečne zidove, ki so pogosto le fasada kulture, ki je ni. »S človekom, ki je ustvarjal, zmerom tvegamo. Z opečnim zidom ne tvegamo ničesar.«

»Četrta analogija. V NOB smo bili ena sama velika samoupravna skupnost. Danes obstaja v Jugoslaviji po približnih ocenah 5.000 samoupravnih skupnosti, ustrezen delež tudi v Sloveniji. To je 5.000 možnih birokratskih, največkrat tudi uresničenih birokratskih gnezd. Ta celo kulturnega ustvarjalca silijo v nenehno administriranje kot kvazi obliko samoupravljanja. Namesto ustvarjalnih spodbud – birokratizacija in iz nje nastajajoča kriza vrednot. Namesto kvalitete – nekakšna disperzija kulturnih dejavnosti. Tudi glede tega se lahko v mislih povrnemo k NOB. »Takrat je delovala vrsta kulturnih skupin, toda pri korpusu so se vendarle zbirali boljši in pri SNG v Beli krajini najboljše. Slovensko najboljšo mora rasti iz najširše osnove. To je, poudarjam, ne samo nacionalni, temveč tudi tako imenovani razredni interes. Toda rasti mora v poudarjeno, konično kvaliteto, v sukus, v največ, kar zmore narodova ustvarjalnost...«

»Imejmo pred očmi nebirokratsko spontanost ustvarjalnosti v NOB kot tisto veliko kvaliteto, kakršna v današnji urejeni in preurejeni družbi, v tistem dialektičnem nasprotju, ko se začneja preurejati spreminjati v neurejenost, predvsem manjka.«

Monografija: Pohorski partizani 1943

Nedavno tega smo se pod obronki partizanskega Pohorja srečali z Mirkom Fajdigom, višjim kustosom in zgodovinarjem iz Maribora, ki nam je v prijetnem pogovoru zaupal, da si je zadal nalogo, da zbere vsa potrebna pričevanja in drugo o delovanju Drugega pohorskega bataljona in Druge pohorske čete ter odreda.

Fajdiga predvideva, da bo imela knjiga več kot 300 strani, v njej bo tudi nekaj izvirnih fotografij, nekaj teh hrani mariborski muzej NOB, nekaj upa, da jih bo še dobil od še živečih partizanov oziroma borcev, ki so na Pohorju in drugod nadaljevali boj Prvega pohorskega bataljona, ki je, kot vemo, padel junaške smrti 8. januarja 1943. leta pri Treh žeblih nad Osankarico, kjer je prezimoval.

Knjiga bo izšla ob 40-letnici ustanovitve II. pohorskega odreda, to je sredi leta 1984. Naj omenimo, da je bil 27. junija 1944 na Rogli na Pohorju ustanovljen Pohorski odred.

Ker smo prepričani, da je mnogo bralcev TV-15, ki so bili v tej partizanski enoti, avtor knjige o pohorskih partizanih v letu 1943 vabi vse preživele borce, aktiviste, da bi posredovali svoje spomine, zlasti pa še slikovni in drugi material, kot so razni dokumenti, muzeju NOB v Mariboru, da bo tako knjiga res verodostojen dokument nekega časa, veren prikaz številnih partizanskih akcij na Pohorju in drugod, ki so jih uspešno opravili borci, ki so bili v sestavi Drugega pohorskega odreda.

Franjo Hovnik

Združevanje denarja za monografijo NOB v mariborskem okrožju

V delovni organizaciji Swaty v Mariboru so se sestali predstavniki Kulturne skupnosti mesta Maribor, izvršnega sveta skupščine mesta Maribor, mestnega sveta ZSS Maribor, mestne konference ZKS Maribor in izvršnih svetov SO Lenart, Radlje ob Dravi in Slovenska Bistrica ter s predstavniki Muzeja narodne osvoboditve Maribor podpisali samoupravni sporazum o združevanju sredstev in izdelavi monografije »Narodnoosvobodilni boj v mariborskem okrožju KPS in OF 1941–45.« Monografija bo obravnavala okupacijo in narodnoosvobodilni boj na območju sedanjih občin Maribor, Radlje ob Dravi, Slovenska Bistrica, Ptuj in Lenart in bo obsegala okoli 700 strani.

Udeleženci bodo to delo financirali šest let brez prekinitev in bodo prvo leto muzeju nakazali skupaj 400.000 dinarjev. Nasled-

nja leta bodo ta znesek valorizirali v skladu z določili v resoluciji za oblikovanje elementov skupne porabe v skupščini mesta Maribor. Muzej bo opravil do aprila 1988 ta dela na tako visoki strokovni ravni, da bo povsem zadoščeno kriterijem Knjižnice OF.

Kulturna skupnost Maribor bo po šestih letih oz. po izdelavi monografije zagotovila denar za stalno zaposlitev muzejskega delavca, ki bo sedaj združil delo za pripravo monografije, nato pa bo opravljal dela in naloge v zvezi s preučevanjem povojne izgradnje socializma. Muzej narodne osvoboditve bo udeležencem in okrognemu odboru aktivistov OF enkrat letno poročal o opravljenem delu in o odprti vprašanjih. Prav tako bo samoupravni sporazum podpisal izvršni svet SO Ptuj.

M. K.

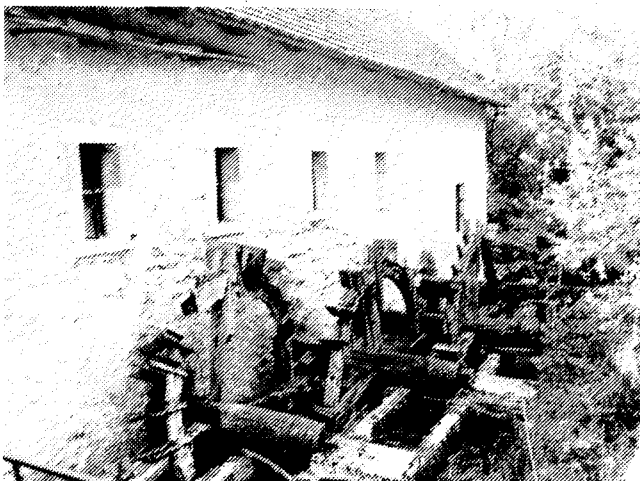
Partizanske domačije

26

Mlin ob Pivki

Avstro-ogrski zemljevid je zapeljal Nemce

Štirje rodovi Tomšičev, Čadeževih po domače, že živijo skorajda skrite, a ne odmaknjenem kotičku ob Pivki, tokrat široki in bistri rečici, ki se za jezo bohotno razliva v na oko prijetno jezerce, večino leta sicer suho korito. Mlinska kolesa, kar več se jih vrsti ob zidu, so se že zdavnaj poslovila od svojega prvotnega in edinega namena, škripanje lesa in hlastanje vode je zamrlo že pred mnogimi leti, že takrat, ko se je od njih poslovil stari Čadež, Tomšičev Franc.

Kolesa Čadeževega mlina so mlela za zgodovino.

Semkaj, v zamaknjenost, na skrajni rob vasice Zeje pri Postojni, ali bolje Prestranku, bolj kot ne bogu za hrbtom, od koder pa je vendarle moč videti obrate lesne industrije v Prestranku in velike silose, pa tudi slišati bučanje prometa na cesti Postojna – Ilirska Bistrica, so se v dneh vojne stekala pre-

Franc Tomšič

mnoga pota, ki so jih že v začetku dodobra utrdili Vadalovi, Kosovi in Tomažičevi nasledniki.

V prostorni, sončni lopi je tiho ždelo mati Tomšičeva, Francka, in iz glavnic poljskih rož pripravljala umetni med. Bilo je kar predrno tiho, želel bi, da bi se zavrtela mlinska kolesa. Da bi se v tej tišini vendarle nekaj zgodilo. Da bi se povrnil šepet in mrzlično vrvenje Čadeževih gostov izpred štiridesetih let.

Franc Tomšič, sin mlinarja ob Pivki (pri hiši so vsi Franci in Francke), je že nekaj let v pokoju. Z ženo sta končno vendarle uspela do kraja urediti veliko hišo in ji dati novo podobo. Le malo je podobna stari, ki je delala družbo mlinu.

Sedela sva v temni, prijetno senčni dnevni sobi, Franc se je pripravljala, da odmakne veliko okno, ki je zastiralo spomin, vsaj za ped, da me uvede v skrivnosti domačije ob Pivki.

Mlinarjeva pota

Stari starši današnjega gospodarja so že zelo zgodaj

povezali culice in se podali s Francovim očetom, skorajda še dojenčkom, v Brazilijo – skopa kraška zemlja ni poznala usmiljenja. V Braziliji sta se Francu rodila še bratec in sestra in ko so se čez deset let vrnili domov, je deček že kar dobro obvladal portugalsčino. Pisalo se je leto 1924, ko je Franca znova zamikalo, da bi odšel v svet. Tokrat v Argentino. Doma je pustil ženo, ki kljub rotnju ni hotela za njim. Čez dve leti se je za vedno vrnil nazaj in naredil križ čez svetovna potovanja.

Poslej se je, med enim in drugim popotovanjem, Franc preživljal z mletjem moke, čebelami in skromno kmetijico, ki je lahko priredila le eno samo kravico. Nekoliko več so dale merice, ki so jih morali odraščati za plačilo kmetije od Palčja pa tja do Oreha. Ko je prišla v hišo za tamlado Vadalova, je k svaku in sestri večkrat prišel še Ivan, z njim pa tudi vedenje o organizaciji TIGR. Tigrovcu so nosili orožje iz stare Jugoslavije in nekaj tega je ostalo tudi v Čadeževem mlinu. Vse bolj je kazalo, da je Vadal kuhan in pečen na samotni domačiji, dokler...

Starega Tomšiča in njegovo ženo je bridko presunilo, ko so 15. decembra 1941 Italijani na znanem tržaškem procesu Ivana skupaj s prijatelji Pinkom Tomažičem, Viktorjem Bobekom, Ivanom Ivančičem in Simonom Kosom obsodili na smrt in obsodbo tudi izvršili.

Milan Čadež, ki je v takratni Italiji na volitvah vneto agitiral za socialiste in za vse na svetu prepričeval domačine, kaj jim je storiti, je obnemel, ne pa tudi klonil. Ob Ivanovi smrti se je hočeš nočeš moral spomniti besed Antona Černača, predvojne komunista, ki se je večkrat ustavil pri njih in jih bodril.

»Oče so pravili, da sta bili Černaču gorki tako stara Jugoslavija, kamor je večkrat pobegnil, kot Italija in obe bi se ga radi iznebili, vendar je

bil Tone iz pravega testa, neugnan in zaveden,« se je spominjal očetovih besed gospodar Franc.

Zemljevid rešuje glave

Černačeve in Vadalove besede, tujina, ki se ji je stari Tomšič moral zapisati kot otrok in pozneje kot odrasel fant, nenehno garanje in borbo življenje, narodnostno zatiranje in zaničevanje, vse to se je nabiralo kot mora v mlinarju in grozilo, da bo zdaj zdaj planilo vroče in viharo na dan.

Tam proti koncu enainštiridesetega sta prišla v domače gozdove Černačev Tonček in Godničev Just.

Mlinar in sin Franc, današnji gospodar, sta se slučajno potikala po gozdu nad hišo.

(»Bil sem star petnajst let in sem z očetom odšel na divji lov. Si lahko mislite kaj lepšega?«)

Bilo je nekako v tistih dneh, ko so se Italijani v Trstu izzivljali na znanem procesu proti Pinku in tovarišem.

Černač, oče in Just so vneto šepetali med seboj. Od takrat je bil mlinar v nenehnih stikih s fantoma. V gozdu nad hišo sta si izkopala bunker in tako prestala zimo, mlinar in Franc pa sta jima nosila hrano, obleko in ju obveščala o premikih Italijanov. Spomladi sta odšla v Jugoslavijo.

Ni bilo dolgo po njunem odhodu, ko se je v mlinu pojavila prva skupina partizanov in poslej je bil mlinar z dušo in telesom pripet na gibanje, ki se je posebej razmahnilo po razpadu Italije. Tomšiča so izvolili v rajonsko gospodarsko komisijo za Podnanos, v narodnoosvobodilni odbor, odbor OF, na njegovi domačiji so se ustavljali kurirji vojaške linije R4, ki je potekala od Palčja in Slavina tja do glavnega štaba 9. korpusa.

»Tudi sam sem bil kurir in ko smo hodili mimo,« je pripovedoval Franc, »smo pri očetu dobivali potrebne podatke. Vsak, ki je prišel, se je najedel, dobil še kos kruha in če je imel kaj umazanega, pustil pri hiši in pozneje dobil oprano. Oče je še vedno mletel in merice, ki jih je dobil za plačilo, so odšle v partizane. V mlinu so se kopile vreče z žitom, ki so jih ljudje prinesli za partizane, in oče jih je oštevilčil, da ne bi bilo sovražniku sumljivo. V bližini

Tomšičeva mati

ni je bila ranžirna postaja in tamkaj so ljudje kradli cele vreče moke in jih vozili v mlin.

Stari mlinar se je znal iz vleči. V prvi svetovni vojni se je naučil nemško in italijansko, v Braziliji portugalsko in ko mu je šlo za nohte,

je znanje koristno uporabil. Ob ofenzivi 1943. leta so se v mlinu naselili nepovabljeni gostje, Nemci. V kuhinji je

rame grablje in se sredi nemške soldateske podal na pot v tabor, ki so ga imeli fantje na vrh Korena, na jasi, v ne-

zvezdo, s katero je potem izrezoval majhne zvezde in jih skupaj s hčerko Ljudmilo trosil po okolici, aktivisti pa po Postojni.

Sin Franc je bil še vedno kurir in to tudi ostal do konca.

Mlinar je srečno vozil, ne da bi zašel v kakšne hujše škripce, razen enkrat...

Očeta je rešilo ilegalno ime

Staremu so rekli Just!

Bilo je menda konec 1943. ali v začetku 1944. leta.

Matevž, blagajnik gospodarske komisije, je prespal v mlinu.

Čez dva dni je predsedal k domobrancem in začel izdajati. Izdal je tudi mlinarja, vendar pod imenom – Just. Domobranci so iskali vse osebe s tem imenom, toda mlinarja niso našli. Nemci so bili besni, Just kot da se je vdrl v zemljo. Mlinar se je pritajil.

V dveh dneh je bilo vsega konec. Matevža so partizani odpisali. Mlinar si je mislil po svoje: možakar je brzko ne zapravljal denar, zbran za partizane, zbal se je, kaj bodo storili, in je pač predsedal. Kaj je v resnici bilo, še danes ne ve nihče. Ali pa morda?

Sedemdesetega leta je sta-

Francove trofeje. Prvo rogovje, največje z leve roti desni, je pripadalo živali, ki jo je Franci ustrelil za partizane. Za hrano.

imel na steni obešeno veliko avstro-ogrsko karto, zemljevid, in na njej zasledoval potek bojev. Bila je – nemška karta.

»Nemška karta, človek zasleduje naše premike, torej je naš,« so naivno sklepali Nemci in mlinarja trepljali po ramenih. Zvita buča se je smehljaj kot kmečka nevesta...

Zgodilo se je tudi, da je kakšen Nemec vendarle opazil, kaj se v mlinu dogaja. Tomšičeva mati mu je hitro spekla jajca, dala lonček mleka in – vojak je molčal. Tudi takšni so bili!

Mladega Franca zgodba

Jabolko ne pade daleč od drevesa.

»Februarja 1943 sem moral v italijansko vojsko, v delovne bataljone, v Carraro, Livorno in v bližino Rima. Ko se je Italija vendarle razsula, sem doma poiskal zapuščeno tigrovcev, pištolo in bombo kragujevko, in odšel k partizanom, še prej pa sem zbral trinajst puškomitraljezov, eno težko brečo in mitraljez Fiat. Vse to sem oddal komandi mesta Sempeter (današnja Pivka). Lovranov Franci, sorodnik po materi, je prišel s komande in vse skupaj odpeljal. Poslej sem bil obveščevalec obveščevalne točke 17. korpusa, ko pa so me pozneje skorajda ujeli Nemci, sem zaprosil za premestitev v enoto, vendar me je Alfonz Marc pregovoril, da sem šel k njemu med kurirje. Marc je bil komandir postaje R 4.«

Franc je poslej večkrat prihajal domov k očetu, vendar ne le v vlogi sina, temveč kot partizan. Nemalokrat je bil mlinar v velikih stiskah, kako rešiti sina in njegove, saj ni bilo moč vselej pravi čas povedati, da so v bližini hiše Nemci.

Zgodilo se je, da bi Franc moral priti domov po podatke k očetu, toda – v bližini hiše, za lučaj kamna, so tabirili Nemci. Bilo je poletje leta 1944. Mlinar je zadel na

posredni bližini križišča poti, kjer so se stekle tudi kurirske linije R 4 in R 5...

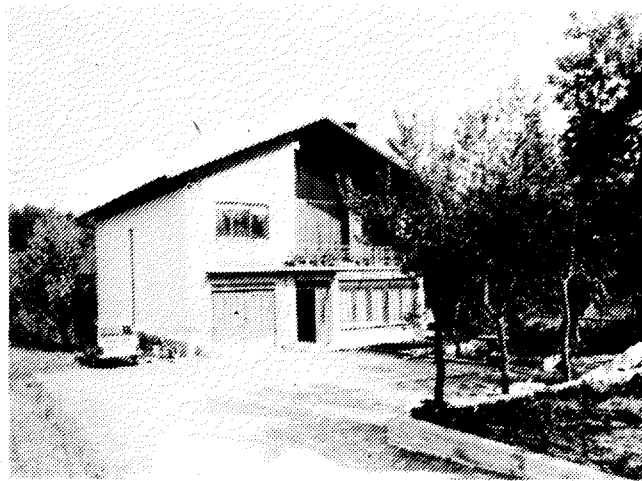
K zbiranju podatkov, hra-

Franc Tomšič pred čebelnjakom, kamor je njegov oče, mlinar, skrival orožje in propagandni material. Še pred kratkim je Franc našel zanimivo zbirko brošur.

ne in vsega, kar je potrebovala mlada vojska, so mlinarju dodali še propagandni material. Mlinar je zadolžitev molče, samoumevno sprejel. Še več, ob osvoboditvi Beograda so bližnje tiskarske te-

ri upornik zatislil oči, žena Francka pa ne pozna miru. Kdove, bo tisti umetni med, ki ga pripravlja s takšno zavzetostjo, res takšen kot pravi? Če ne bo, za hišo je še vedno za rezervo čebelnjak:

Zanesljivo bi nekdanji aktivisti, terenci in kurirji v preurejeni hiši danes težko prepoznali hišo mlinarja Čadeža.

hnike tiskale brošure in liste v cirilici, da bi jih dobili v roke četniki, ki so se še pripravljali, da se pomaknejo na varno – proti Avstriji. Mlinar jih je trosil po Prestranku, dobro vedoč, da mu zaradi tega glava nič kaj trdno ne stoji na vratu. Sicer pa, stari Tomšič je bil iznajdljiv. Iz koščka cevi je naredil ostro

izročilo starega mlinarja nadaljuje sin Franc. Le kolesa molčijo, mlinska kolesa, ki jih prerašča lišaj in voda nič več ne buči skozi ozko korito.

Ostali so spomini, zapisani med štirimi generacijami ljudi ob Pivki.

Milenko Strašek

Mariborski borci uspešni na področju SLO in družbene samozaščite

Brez nepotrebnih fraz

V Mariboru imamo po novem šest občin, kar pa še ne pomeni, da bodo sedaj le-te vlekale vsaka na svojo stran. Kup reči je, ki jih bo treba še naprej z združenimi močmi reševati, zato ni naključje, da so se prve preoblikovale družbenopolitične organizacije in da novih šest samostojnih delov povezuje posebna družbenopolitična skupnost.

Mariborski borci so že leta 1981, na samem začetku občinske preobrazbe, ustanovili na ravni posebne družbenopolitične skupnosti komisijo za SLO in družbeno samozaščito pri predsedstvu mestnega odbora ZB NOV Maribor. Borci, člani te komisije, so ponovno dokazali, da borci znajo in so sposobni še veliko narediti. O delu in izkušnjah, ki so si jih člani komisije nabrali, smo se pogovarjali z njenim predsednikom, Borisom Battelino.

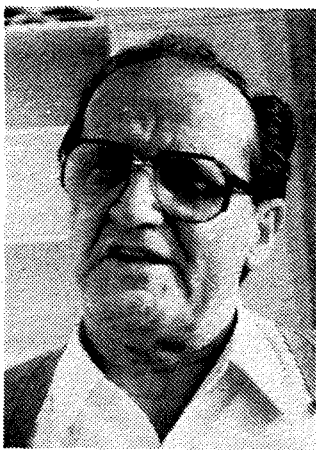
»O komisiji in njenem delu sploh ne bi mogel govoriti, če ne bi delali ljudje v krajevnih skupnostih, v bazi. Člani naše komisije delo le povezujemo, dajemo pobude in predvsem delovanje usmerjamo. Je pa bila naša odločitev o sestavi komisije prav gotovo posrečena, saj jo sestavljajo predsedniki občinskih borčevskih komisij za SLO in družbeno samozaščito, kar zagotavlja neposredno povezavo z organizacijami po občinah, hkrati pa so člani komisije dobro izbrani – sami aktivni, delovni ljudje.«

– Na sejah ste skoraj vedno vsi, ne poznate nesklepnosti...

»Delo komisije je vedno konkretno, seje so kratke, brez nepotrebnega fraziranja in brez ponavljanja navedenega, ki so in nam morajo biti jasna – torej ni treba, da čas po nepotrebnem izgubljam. Dogovoriti se je treba o akcijah, si delo razdeliti in ga v roku opraviti z vso odgovornostjo.«

– Vaša osnovna dejavnost temelji na delu v krajevnih skupnostih. Ali ni bilo na začetku nič težav?

»Kot skoraj vsi smo se tudi mi soočili s težavami, predvsem s kadrovskimi. Vendar so se komisije kar kmalu utrdile in sedaj dobro delajo.

Boris Battelino

Tudi predsedstva občinskih organizacij so posvetila obrambno-zaščitni problematiki dovolj pozornosti. Skoraj vse komisije so vzpostavile dobro povezavo z organizacijami v krajevnih skupnostih. To pa je osnovni pogoj za uspešno delo. Ob-

činske organizacije ZB NOV so se dobro vključile v organiziranje obrambnih sredstev v novih občinah.

Naša osnovna dejavnost še naprej ostaja v krajevnih skupnostih. Organiziranost v krajevnih organizacijah ZB NOV je ostala nespremenjena – večina ima komisije za SLO in DS, nekatere pa v drugačnih oblikah izvršujejo naloge.

– Je uspešnost vašega dela morda odvisna še od česa?

»Prav nič neverjetnega ne bom povedal, če rečem – kar iz izkušenj vem – da je klima za uspešno delo na obrambnem področju na območju Maribora oziroma kar severovzhodne Slovenije zelo ugodna. Pripravljenost ljudi za sodelovanje je velika, to pa velja tudi za vodstva družbenopolitičnih organizacij in skupnosti.

V odborih in predsedstvih organizacije ZB v krajevnih skupnostih, občinah in v mestu so bile pogoste razprave o politično-varnostni situaciji, dvakrat pa je bil za tako razpravo sklican aktiv borcev mestnega območja. Člani organizacije so tvorno sodelovali v ustreznih obrambnih telesih na mestni in republiški ravni, sodelovanje z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami in organi je dobro (še posebno z ZRVS), prav tako pomembno pa je tudi sodelovanje z občinskim štabom teritorialne obrambe in s centrom obrambne vzgoje v Pekrah, pa seveda z JLA.

– Bi lahko bolj nazorno opisali dejavnost borcev na obrambnem področju?

»Naši člani so vedno pripravljeni poprijeti za delo in ta pripravljenost se je po kosovskih dogodkih še okrepila kljub številnim slabostim, ki nas še vedno spremljajo na področjih gospodarstva in politike. Tudi dosedanje akcije NNNP so – ne glede na pomanjkljivosti – dokazale, da so borci pripravljeni sodelovati, saj so vanje takorekoč vključeni vsi, ki jim le-ta in zdravje to dopuščajo.

Udeležba borcev v organiziranih obrambno-zaščitnih sestavah v krajevnih skupnostih je vedno zelo številna in njihov prispevek zaradi izkušenj in prizadevnosti pomemben. Tako je, na primer, 26 borcev predsednikov komitejev za SLO in DS, 30 jih je predsednikov komisij, 17 poveljnikov narodne zaščite, 14 načelnikov civilne zaščite, 124 jih deluje v predsedstvih ZRVS, 75 članov organizacije je lani imelo 144 predavanj po programu obveznega izobraževanja nerazporejenega prebivalstva. Nekaj sto članov deluje v komitejih za SLO in DS ter kot pripadniki narodne in civilne zaščite.

Omembe vreden je tudi prispevek, ki ga dajejo člani ZB NOV v delovnih organizacijah, ne glede na majhno število še zaposlenih. Štirje so predsedniki komitejev v TOZD, po trije poveljniki oziroma načelniki narodne in civilne zaščite, večje število pa jih deluje v omenjenih enotah.

Organizirano jih deluje v obrambnih sestavah 1160, kar je 20 odstotkov od skupnega števila, upoštevani pa niso člani ZRVS (zajeti so le

člani predsedstev), prav tako pa bi bilo število še večje, če bi prišli še vse tiste, ki so aktivni med taborniki, gasilci, pri rdečem križu in tako naprej, saj so vsi ti prav tako pomembni za SLO in DS.

– Številke in podatki, ki jih dopolnjujejo, so res zgovorni, omenili pa ste tudi pomanjkljivosti akcij NNNP. Katere so najhujše?

»Najhujša pomanjkljivost izhaja iz tega, da nas res ne sme nič presenetiti. Ob takih akcijah nas ne more, saj se vnaprej dogovorimo, kdaj in kje bo potres, kdo bo poškodovan, kdo bo poškodovane nosil, kje bo stal rešilni avtomobil itd. Mislim, da to ni resno preverjanje naše dejavnosti, kar pa bi nujno moralo biti.

Akcija SZDL je že res hvala vredna, saj kot manifestacija pokaže, koliko so ljudje pripravljeni sodelovati. Na žalost pa ni pravega organizacijskega in vzgojnega učinka, ker akcija ni nepretrgana. Pripravljamo se v glavnem na tisti dan, zanj vse strogo planiramo, v praksi pa tako ni in ne bo.

Organizacijo moramo postaviti tako, da naša varnost v morebitni resnično težki situaciji ne bo odvisna od dobre volje ljudi. Pripraviti se je treba tako, da bo vsak vedel, kaj je njegova naloga in da odgovarja za njeno izvršitev.

Preveč je improvizacije in premalo načrtnosti. Na koncu rezultate prevečkrat tudi nerealno ocenimo.

– Kaj menite o letošnjem planu akcij?

»Prepričan sem, da je preširok. V takem primeru je

velika nevarnost, da bo akcija zvođenela. Zajetih je namreč hkrati preveč dejavnosti, ki spadajo v redno delo na tem področju. Prizadevati si moramo, da bomo čimveč naredili vsak dan in ne le en dan v letu.«

– Kaj naj bo torej akcija?

»Če govorimo o akciji, naj bo to povečana aktivnost vseh sil, da bi odpravili pomanjkljivosti na določenem področju!«

– Kje pa so pomanjkljivosti najboljčutnejše?

»Trenutno pri organizaciji, opremljenosti, vzgoji in pripravljenosti civilne zaščite v bazi – tam, kjer ljudje živijo!«

– Kaj pa izvedba akcij?

»Načrtujejo jih profesionalni delavci v republiki in v občinah, njihova izvedba pa preveč sloni na ramenih posameznih prostovoljcev v krajevnih skupnostih, ki si prizadevajo tudi pri vseh drugih akcijah in so vedno pripravljeni narediti, kar je treba, pa naj so to volitve, akcija NNNP ali kakšna druga akcija.«

– Med borci se pojavljajo tudi različna mnenja o njihovi vlogi v obrambnih telesih?

»To je res. Pojavlja se dvoje skrajnih mnenj: eno je, da bi morali borci delovati zgolj kot svetovalci – mentorji, drugi pa pravijo, da bi morali čim dlje zadržati funkcije.

Mislim, da imamo v Jugoslaviji svetovalcev že preveč, za delo pa je ljudi premalo. Preveč je tudi takih, ki bi radi za vsako ceno »sedeli na funkciji« in malo delali.

Menim, da je danes zelo pomembno, da se borci – vsak po svojih močeh in fizičnih sposobnostih – vključujemo v delo na vseh ravneh in tako prenašamo svoje izkušnje skozi delo, ne pa z modrovanjem.

Zlatka Rashid

Veličastni dnevi zmage v Prlekiji

V zadnjih mesecih borbe smo posvečali največ skrbi prevzemu oblasti, ko bomo dokončno pregnali požrešne tujce iz naše lepe dežele. Ker pa je mnogo naših sodelavcev padlo v borbah, umrlo v taboriščih in zaporih, izkrvavelo kot talci, ali pa so se se nahajali v partizanskih enotah širom države, hirali v ječah, smo imeli na razpolago zelo malo kadrov.

Zelo jasno nam je bilo namreč to, da revolucija z dnevom zmage NOB na bojnem polju še ne bo končana in da bo glede na to potrebno za posamezna mesta izbrati politično zanesljive kadre, po možnosti predvsem tiste, ki so dokazali svojo predanost s puško v roki v borbi proti okupatorjem. Šele kot drugo je bilo potrebno upoštevati dejansko sposobnost.

Tako smo bili zaposleni dnevi in mesece, zadnje čase vse bolj s pripravi na osvoboditev, kar je bilo vsekakor zelo prijetno delo. Ker praktično ni bilo vasi, kjer bi ne bilo močne sovražne posadke, nam hiše niso bile na razpolago, razen nekaterim, ki so prihajali v hiše ob bellem dnevu, seveda oblečeni v domače kmečke obleke. Zelo mučno in naporno je bilo čepeti podnevi in ponoči v temnih, vlažnih in tesnih bunkerjih. Prijetnejše je bilo vsekakor v kakšni gozdni goščavi. Delo je bilo v takšnih razmerah zelo težko. Zavedati pa smo se morali tudi tega, da okupator celo v zadnjih tednih svojega gospodo-

vanja v Prlekiji ni bil nič manj krut, manj lačen slovenske krvi kakor v času, ko so njegove armade triumfirale zaradi velikih zmag na raznih bojiščih.

V noči od 6. na 7. maj 1945 sem se nahajal pri manjši partizanski skupini v gozdu blizu Ljutomeru. Nočno tišino je prekinjalo močno streljanje, tako da je bilo spanja bore malo. Sedmega maja zjutraj pa je vladala v gozdu popolna tišina. Slišati je bilo le žvrgolenje ptic. Mir brez regljanja strojníc in grmenja topov je bil redek pojav.

Sklenil sem pogledati, kaj neki pomeni takšna tišina. Pozval sem tovariša Štefana, da gre z menoj. Oblečena sva bila v domače kmečke obleke. Puške sva pustila v gozdu. Računala sva seveda s tem, da se bova srečala z nemškimi vojaki.

Na najino prijetno preseñenje ni bilo videti v vasi Radomerje nobenega zelenca – nemškega vojaka. Sklenila sva, da greva pogledat v Ljutomer. Poizvedovala sva pri ljudeh in skušala zvedeti, kaj se je zgodilo ponoči. Toda tudi prebivalstvo ni vedelo, kako je na bojiščih.

Z občutkom sreče in neizmerni radosti sva ugotovila, da tudi v metropoli Prlekije ni več nadutih nemških vojakov, pa tudi ne nobenega od mogočnih oblastnikov – hitlerjancev, ki so polna 4 leta sejali grozo in smrt po naših krajih.

9. maja 1941 sem se moral kot izgnanec, kot brezdomec

posloviti od svojega ljubljenege mesta po 4 letih – 7. maja 1945 sem se vrnil kot zmagovalček v osvobodeno središče Prlekije. To je bilo doživetje, vredno 4-letnega trpljenja, enkratno doživetje, ki se ne da opisati.

Dal sem nalog za prevzemanje uradov.

Prišlo se je objemanje s prijatelji in znanci, ki so ostali živi v Ljutomeru in bili zvesti našemu gibanju.

Ljutomer je začel razobesati slovenske in jugoslovanske zastave s peterokrako zvezdo in odstranjevati nemške napise.

Organizirali smo skupen prihod naših borcev v Prlekijo, in to še istega dne zvečer. Zapustili smo bunkerje, ki so nam služili v zadnjih 3 mesecih, ko ni bilo moč prebiti dneva pri kmečkih družinah. Vsi smo bili močno razigrani. Na Kamensčaku nas je pomotoma napadla enota bolgarske vojske, misleč, da smo Nemci. Žrtev na srečo ni bilo. Zvečer so bili vsi naši borci prvič v osvobodjenem Ljutomeru.

Naslednjega dne, 8. maja 1945 smo dopoldne na zahtevo domačega prebivalstva organizirali na Glavnem trgu v Ljutomeru prvo (sicer zelo skromno) proslavo osvoboditve: govor in nastop partizanov s petjem partizanskih pesmi. Spominjam se, da sem na koncu svojega kratkega govora ugotovil: Ljutomer je bil slovenski, Ljutomer je slovenski in Ljutomer bo postal slovenski tako, ka-

kor do sedaj še ni bil nikoli.

In res je postal popolnoma slovenski. V nekaj dneh smo namreč izgnali še tiste preostale Nemce – hitlerjance, ki se niso že prej umaknili. Večina je namreč že zapustila našo Prlekijo in odpeljala s seboj tudi svoje premoženje. Prav tako nas niso čakali tudi tisti, ki so imeli krvave roke.

Nekaj Nemcev, ki so sodelovali z nami in ki niso bili zagrizeni hitlerjanci, je odšlo kasneje z našim dovoljenjem.

Vodstvo Ljutomeru je začasno prevzela vojaška komanda mesta, pozneje pa odbor Osvobodilne fronte, katerega smo imenovali oziroma izvolili že poprej.

Velike težave smo imeli z bolgarsko vojsko, ki je hotelo odpeljati s seboj vse, kar je bilo vseh vojakom. Posebno so jih mikali naši konji. Zaradi tega so bili spori z bolgarskimi oficirji na dnevnem redu. Skoraj vsako uro smo na zahtevo naših ljudi morali intervenirati.

In če primerjamo prihod in odhod nemške vojske, lahko ugotovimo, da je bila med njimi ogromna razlika. Dne 6. aprila 1941 so prišli izredno zmagovalno, oblastno, mogočno in to podnevi; odšli pa so v noči od 6. na 7. maj 1945 – poraženi, počeptani in povsem neopazno. Vzela jih je noč. Niso marali da bi jih opazovalo zmagovalno ljudstvo Prlekije, kateremu so povzročili v dolgih 4 letih suženjstva toliko gorja.

Rado Pušenjak

Komandant Stane je bil hitrejši

Pred 39 leti, 15. junija, je smrt dveh predanih borcev boleče ranila narodnoosvobodilno gibanje na Stajerskem. Ta dan so namreč izgubili dva predana borca, pomembna organizatorja narodnoosvobodilnega gibanja na Stajerskem: Vero Šlander, ki je bila sekretarka pokrajinskega komiteja SKOJ za Stajersko, in Dušana Kraigherja, sekretarja pokrajinskega komiteja KPS za Stajersko. Zgodilo se je tako iznenada, da sprva niti verjeti ni smogli.

Po nadvse uspešnih podvigih Platinovega bataljona prejšnji dan v Letušu so se nemške policijske sile na hitro pripravile, da bi maščevale udarce. Zelo zgodaj so bile njihove policijske enote na pohodu na Dobrovlje. Nekaj močnih kolon se je prebijalo proti vrhom Dobrovlje, posebno še na zahodu, da so zapre dohode na Menino. Štab 2. grupe odredov, v katerem sta bila tudi Dušan Kraigher in Vera Šlander, se je utaboril v mali ognjiški kotanji na Tolstem vrhu nedaleč od Šentjošta. Zvečer je komandant Stane poslal kurirja na javko, kjer je prevzel pošto. Ko se je kurir vračal v taborišče štaba, ga je zapazila patrulja nemške policije in mu neopazno sledila. Tako je kurir nehoti in nevede pripeljal močno kolono nemških policistov prav v bližino taborišča štaba. Nedolgo za tem, ko je oddal pošto in je Vera začela brati, so Nemci nenadoma udarili v kotanjo na tisti strani, na kateri ni bilo straže. V štabu je bilo tedaj le malo ljudi. Policija je odprla močan ogenj iz brzostrelk in rafal

je zadel Vero. Smrtno ranjena se je zgrudila. Dušan je skočil k njej, da bi jo izvlekel, ker je obstajala nevarnost, da bi jo Nemci zajeli, pa se je tudi sam zgrudil. Policija je že pobirala reči po taborišču, komandant je že vzel Verino torbico in jo začel pregledovati, ko se je pojavil pred njimi komandant Stane. Trenutek ali dva sta si stala nasproti dva najhujša sovražnika in štela sekunde, kdo bo hitrejši. Na srečo je bil Stane hitrejši in z rafalom podrl nasprotnega komandanta. Tedaj je tudi Stanetova zaščita z jurišem že navalila na Nemce in jih pognala iz kotanj.

Nedaleč proč je taboril Plotni s svojim bataljonom. Ko so borci slišali streljanje, so se pognali v smeri spopada, vendar prepozno, tragedija je bila že končana.

Spopad je bil kratek, vendar zelo oster. Partizani, Stanetova zaščita in drugi, ki so bili v štabu 2. grupe odredov, so v jurišu pognali Nemce v beg. Po končanem boju se je pokazalo, da je tudi komandant Stane ranjen v roko. Močno je krvavel.

Ker ni bilo znano, s kakšnimi silami so Nemci navalili na Dobrovlje, je štab grupe sklenil, da vse partizanske enote krenejo na Menino planino. Pripravili so zasilna nosila, nanje naložili mrtva tovariša in se odpravili na pot. Na sedlu Lipa so našli na močnem nemške zasede. Stane je dal povelje za vrnitev na Dobrovlje. Na Tolstem vrhu so pokopali oba tovariša in grob skrbno zamaskirali. Za njun grob danes skrbijo lovci in taborniki.

Slavica Punčuh

Ob 40-letnici partizanskega napada na fašistično postojanko v Starem trgu ob Kolpi

Čvrste korenine

Zima 1941/42 je bila izredno mrzla in dolga, kar je bila še dodatna težava za začetek organizirane vstaje v prvem letu okupacije, pa tudi za civilno prebivalstvo nasplošno. Posledice tragedije 1. belokranjske partizanske čete na Gornjih Lazah v jeseni 1941 so prizadele organizacijo OF tudi v Poljanski dolini. Fašisti so na osnovi izdajstva aretirali več članov prvega rajonskega odbora OF. Prek zime smo organizacijo ponovno utrdili in razširili.

Prvega maja 1942 je bilo slabo vreme, dež se je menjaval s snegom. S sekretarjem okrožnega odbora OF Kočevje tovarišem Zalarjem smo se po kurirski zvezi dogovorili, da se dopolne sestanemo v prazni kočevski vasi Priregelj nad Brezovico, blizu stare meje med Kočevsko in Belo krajino, ali konkretnije, med Kočevsko in Poljansko dolino. Govorili naj bi o našem pristanku, da lahko partizani takratnega Kočevskega bataljona operirajo na območju našega, to je starotrškega rajona. Iz našega rajonskega odbora OF je bil z menoj še Jože Jakoš-Skolski. Drugi člani niso utegnili priti. Seveda sva pristala na prihod partizanov na to območje in prevzela skrb, da bodo ljudje v vaseh na to pripravljeni. Bilo je potrebno obvestiti vaše odbore OF, kjer pa teh še ni bilo ali še niso bili dovolj trdni, pa zaupnike OF. Med razgovorom z okrožnim sekretarjem je pristopil komisar Kočevskega bataljona tovariš Johan s spremljevalcem. Iz žepa je potegnil listek, na katerem je bilo pet ali šest imen, in naju vprašal, če jih poznamo in če lahko potrdimo, kar so navedli njemu.

Kaj se je zgodilo? Dolga zima je spraznila prenekatero kaščo, pa tudi senik. Nekaj kmetov iz doline Kolpe, to je vasi Prelesja, Sodevc in Dola, se je tega dne odpravilo v prazno kočevsko vas Pokštanj, da bi morda kupilo krmo od oskrbnika ostalega kočevskega imetja, s katerim je upravljala kot prevzemnik italijanska družba Emona. Partizani so se z njimi srečali, posumili, da so morda ovaduhali ali ogledniki, in jih zadržali do razgovora z nami domačimi aktivisti, kar pa je trajalo nekaj ur. Previdnost ni bila odveč. Med skupino zavednih kmetov je bil fašistični vohljač iz Lazov, ki ni prišel tja zaradi krme. Tega so partizani zadržali, ostale pa takoj pustili domov.

Prebivalci v vaseh na gornjem koncu doline, denimo v Brezovici, Kraljih, Vimolju, Čepļah, Zagodacu, obeh Podgorah in drugod, so že v naslednjih dneh »slučajno« srečevali oborožene ljudi, ki so jih sprva »krstili« kar za četnike. Kmalu so bili partizani redni obiskovalci teh vasi, pa tudi drugih v bližini sovražne postojanke. Že v prvih pohodih so vzbudili med ljudmi veliko privrženosti, med posameznimi izdajalci pa seve tudi strah, prav tako pri okupatorskih vojaki v postojanki. Ti so se

potem pričeli še bolj utrjevati.

Mislil, da je bil torek, 12. maja 1942. Iz postojanke Spodnji log se je zjutraj odpravilo 13 fašistov domov na dopust. Do Kočevja bi jih moral prepeljati z vozom voznik Makše iz Spodnjega loga. V gozdu Bršljanovica med Knežjo lipo in Rajndolom jih je v zasedi pričakala partizanska zaseda. Spreten mitraljezec je 11 »dopustnikov« zbil z voza, nakar se je moral umakniti. Poldruugo uro zatem smo bili aktivisti obveščeni o uspelem napadu in opozorjeni na previdnost, ker bodo fašisti po tem dogodku gotovo uprizorili hajko. Te pa ni bilo.

V nedeljo, 17. maja 1942, smo imeli ponovno sestanek s predstavniki kočevskega okrožja in partizanske enote v vasi Priregelj. Šlo je za nadaljnje utrjevanje političnega in vojaškega sodelovanja. Ob tej priložnosti so partizani pohvalili organizacijo OF

ljudmi, ki so takrat prvič videli partizana.

Nekdo je o tem »obisku« ekspresno obvestil fašiste v postojanki v Starem trgu (vaskilometra daleč). Ti so najprej obstreljevali okoliško Predgrada z minami, potem z mitraljezi. Obkolili so vas in kot pobesneli iskali partizane. Ker niso dobili nobenega, so zgrabili Rauhovega očeta in sina, oba miroljubna napredna kmetovalca, Marka Kralja in mladega Fortunaa. Vse štiri so zvezali, odvlekli v postojanko in jih vso noč mučili. Zjutraj so jih odvedli na Deskovo vas, da so še poslednjič videli domačo vas, nato pa jih ustrelili. Tudi po štiridesetih letih lahko izjavim, da ti štirje niso imeli nobene zveze z Osvobodilno fronto kot organizacijo. Bili so pač pošteni, niso se čutili krivi, niso se umaknili pred pobesnelimi fašisti kot mnogi drugi, fašisti pa so hoteli žrtve, kri, ne glede na krivce. Vsekakor je

Se predno sem legel k počitku, je prispel kurir. Hitro nazaj v Knežjo lipo! Tam so me seznanili z odločitvijo, da gredo ponoči v napad. Pokazali so mi narisane načrte in predlagali, naj še z enim pred napadom zažgeva gospodarsko poslopje v bližini šole, kjer so fašisti. Požig bi pomenil uničenje domače cele vasi, ne glede na vojaški izid. Nisem soglašal s takim uničenjem, zato so načrt delno spremenili.

Malo pred polnočjo se je dolga kolona partizanov usmerila iz Knežje lipe prek Vidma in Kraljev do Jenje vasi, kjer se je razdelila na napadalne skupine in vsaka po drugi poti odšla v smeri postojanke. Šel sem z belokranjskimi partizani in jih privedel v popolni tišini prav do točke na tako imenovani Kalvariji, kakor jim je bilo določeno. V postojanki je bilo vse mirno.

Tu moram poudariti politični delež vojaške akcije. V pripravah za napad na postojanko v Starem trgu so bile v vaseh v gornjem delu doline organizirane civilne delovne skupine moških: te so šle hkrati v akcijo kot partizani, in sicer na cesto Tanča gorastari trg in Miklarji-Brezovica z nalogo, da takoj, ko

v celoti likvidirana, fašisti pa so dobili krepko lekcijo in se v podobne primere kot tisti-krat z nedolžnimi Predgrajci niso več spuščali. Pozneje so se v postojanki še bolj utrdili, ne le z bunkerji, temveč tudi z minskim poljem, čeprav je že sama lega kraja za obrambo zelo ugodna. Zanimivo je, da navzlic taki utrjenosti in številčno močni posadki ni bilo večjih ali drznejših izpadov iz postojanke. Očividno je bilo to območje za okupatorja nevarno, ker tudi pozneje, ko je bila ustanovljena novembra 1942 močna postojanka na drugem koncu doline, to je na Vimolju, v letu 1943 še v Predgradu, in kljub pomoči domače bele garde dela OF niso mogli niti zavreti, še manj ustaviti.

Ko sedaj po štiridesetih letih razmišljam o ljudeh, ki so že v začetku brez pridržkov sprejeli smernice Osvobodilne fronte ter bili za cilje OF tudi pripravljeni kar največ žrtvovati, pa tudi v resnici žrtvovali, se vprašujem, kakšna je bila pozneje njihova usoda. Posameznike, res redke, je potegnila in zapeljala sovražna propaganda pred koncem vojne, nekaj drugih posameznikov je uspela zagreniti, tudi po naši krivdi, velika večina je ostala zvesta idejam Osvobodilne fronte do danes. Ostala, čeprav v slabih razmerah in pogojih. Pošteni, skromni. Po tolikih letih pridem v dolino bodisi iz Črnomlja ali Kočevja le po stari razdrapani neobnovljeni cesti. Edina zveza s svetom razen telefona. Ob cesti nepokošena stara trava, njivice ograjene s pisanimi trakovi in visokimi plotovi...

»Na obisk pridi samo ob nedeljah«, mi svetujejo. Med tednom so vasi kot izumrle. Tako malo ljudi je, še v dolini. Sami stari. Če prideš v nedeljo ali na kak praznik, je podoba povsem drugačna. Pred vsako hišo avto, dva, celo trije. Mladi imajo delovne mišice v mestih, v tovarnah, ustanovah, srce je ostalo doma, v rojstni hiši na vasi. Radi bi se za stalno vrnili, ko bi bila primerna delovna mesta kje bliže. Na kmetijo? Nak, samo od kmetovanja tu ne moreš pošteno živeti. Malo donosna zemlja, nenehna borba z divjadjo za pridelek. Še tisti visoki plotovi in trakovi okoli njivic veliko ne zaležejo, ne veliko več tudi električni pastirji. »Vrnil se bom, ko bom upokojen,« pravi marsikateri in si že obnavlja staro domačijo, ali celo gradi novo. Naseljenost starostnikov je kot kaže tudi v naprej obetajoča...

»Eh, lepo je bilo, ko so bili partizani med nami,« se še sedaj radi razgovorijo starejši Poljanci. Bili so hudi časi, pa smo jih s skupnimi močmi še kar dobro prenašali. Vse smo si delili, hrano, pijačo, posebno cigarete in drugo. Pa bežali smo tudi skupaj, če je bila sila...

Drevo Osvobodilne fronte je pognalo globoke korenine. Njeni sadovi so dajali moč narodnoosvobodilnemu oboroženemu boju in ljudski revoluciji, OF je bila trda opora v povojni obnovi in graditvi, posebno v srcih starejših ima svoje častno mesto, manj v mladih, čeprav bi po svoji zgodovinski vlogi lahko bila resnična zveza delovnih ljudi in njihovih teženj. Da, res je, mnogo je že tudi zamujenega.

Peter Romanič

Če hujšega ne bo...

Časopisno povedano: Svet pretresa najusodnejši dogodki. Ali: Živimo v prelomni, zgodovinsko odločilni dobi človeštva... Gre za biti ali ne biti – ali bo razum končno dobil besedo ali pa bo človeštvo napravilo samomor. Toda že slišim ugovore od vseh strani: Zdaj je vendar najpomembnejše – mundial!

Izdajalec (včasih so rekli veleizdajalec) je, kdor ne navija za »nacionalne« barve, kdor ne gori v svetem nogometno patriotskem ognju, kdor ne živi in umira v tem slavnem, zgodovinskem obdobju, v svetovnem nogometnem zamaknjenju, v obsedenosti, v kateri je mogoče videti vse dejanje in nehanje tega sveta le v obliki in vsebini nogometne žoge.

Ne morem tekrovati s tistimi, ki so že zdaj »utečeni« in so poželi vse rekorde, kako je treba poveljevat in preveličati vse, kar se vrti okrog prevzvišene nogometne žoge, nogometne (svetovne) politike, skratka kar ima dandanes največji pomen, tako da je vredno edine pozornosti. Vsaka pohlevna beseda, ki bi ne bila primerno posvečena nogometu in ki bi ne bila primerno v senci »mundiala«, bi pač ne bila vredna sedanje velike – nogometne dobe. Utegnila bi celo pomeniti nezasišlan napad, bogokletstvo, podcenjevanje vzvišenega pomena svetovnega – miroljubnega tekovanja. Vsi smo nekolikokrat imeli priložnost slišati in brati, da je svetovno nogometno prvenstvo najmočnejše gibanje za mir, za mednarodno bratstvo, za najčistejšo ljubezen do bližnjega. Zato bi bilo nespodobno misliti kaj žaljivega spričo navijaških strasti in gesel (»Ubij svinjo! Pošlji ga v božjo... Fuj, uaa...«), ni pa treba seveda omenjati petard, bombardiranja s pivskimi steklenicami, ne »fauliranih« igralcev, ne krvavih pretepov med gledalci, linčanj sodnikov in kar je še takšnega, kajpak, popolnoma postranskega. Zakaj, kot rečeno, gre vendar za miroljubno gibanje, ne glede na to, kdo bo tepen ali celo ubit.

Ves svet pri tem prispeva za mir in naj nihče spet ne misli kaj grdega spričo tistih milijard (dolarjev, pezet ali nekaj ubogih dinarskih tisočakov)! Tako vzvišena ideja je neprepeljiva, tako da je z denarjem ni mogoče ovrednotiti. Spričo tega je majhna napaka »zanemarljiva«, namreč da morda kraj, prizorišče »mundiala« ni menda najbolje izbran. Pomislite, kako mogočno mirovno gibanje bi bilo če bi n. pr. na Falklandskem otočju ali na iraško-iranskem bojišču z vso miroljubno gorečnostjo brcali žogo, čeprav bi se »faulirali« do mile volje, namesto da druga plat svetovnih vzvišenih tekmovalcev za slavo najuspešnejših ubijalcev in uničevalcev preskuša nekoliko drugačne krogle! Toda mi ostane nemo zvesti svoji ideji, največji svetosti – žogi, tako da nam je figo mar, kaj počenja svet nezanimivega na nepomembnih, nenogometnih »igriščih«! Če hujšega ne bo...

efe

Skupina partizanov, ki je prva operirala južno od Kočevja tudi na območju starotrškega rajona. Fotografirano v Koprivniku pri Kočevju junija 1942. Mitraljezec na skrajni desni je znani narodni heroj Franc Avbelj-Lojko.

v tem rajonu, ker so v vsaki vasi ali zaselku naleteli, na vsestransko pomoč. Ta dan so Italijani izpraznili postojanko v Koprivniku pri Kočevju, pred tem pa tudi postojanko v Spodnjem logu. Na vsej meji med Gorskim Kotarjem in Slovenijo, od Osilnice do Sinjega vrha, je obstajala le še postojanka v Starem trgu. V njej so se fašisti in karabinjerji čedalje bolj utrjevali, še zlasti potem, ko so hrvaški partizani konec marca v Blaževcih likvidirali financarsko postojanko. Da so bile oči partizanov in vseh prebivalcev doline uprte v ta črni fašistični madež v dolini, je več kot razumljivo. O tem pozneje.

Nedeljo 17. maja 1942 pa je treba še posebej omeniti zaradi zločina, ki se je začel tega dne in končal naslednje jutro. V razgovoru z domačimi aktivisti so se partizani posebej zanimali za izdajalce, ki so bili vsekakor nevarnejši kot fašisti v postojanki. Predvsem so partizani preverjali, kdo je in kdo ni upravičeno osumljen. Tako je šlo tudi za nekega Kočevčarja, ki je bil poročen v Predgradu in se zelo rad družil s fašisti ter imel precej pripomb na rovaš partizanov. Sklenili so, da gresta dva partizana k njemu na dom, se z njim pogovorita, če bo trmast pa tudi aretirata. Šla sta to nedeljo popoldne. Ni ga bilo doma. Vrnila sta se, spotoma pa se pogovarjala s preplašenimi

ta krvavi zločin strnil željo ljudi v dolini, da bi partizani čimprej napadli postojanko v Starem trgu in zmleli fašistične nasilnike.

Priprave in napad na postojanko

Posebno o vojaški plati napada na fašistično postojanko v Starem trgu pred 40 leti je bilo že veliko napisanega (tudi nekaj netočnosti). Nič pa o pripravah in politični plati tega, za tiste čase vsekakor velikopoteznega napada. Tembolj, ker so pri tem prvič sodelovale večje partizanske sile iz več enot. Za sam neposreden napad je bilo potrebno zbrati čimveč podatkov o postojanki, kar je bila predvsem naloga nas domačih aktivistov. Do tistega časa ni bilo sodelovanja med kočevskimi in belokranjskimi partizani. Aktivisti smo poskrbeli za stik in povezavo.

Zadnjega maja 1942 je bila nedelja. Operativni štab za napad na postojanko Stari trg je bil v neki kočevski hiši v Knežji lipi. Tam sem se zaradi drugih nalog mudil domala ves dan. Popoldne je prikorakalo po cesti v Knežjo lipo 24 belokranjskih partizanov. V štabu so mi rekli, da grem lahko domov, če bi me potrebovali, bodo poslali pome. Za napad na postojanko je bilo vse pripravljeno, začetek pa je moral biti še v tajnosti.

zaslišijo prve strele v postojanki, začno podirati drevje ob cesti in s tem zapirati ceste. To nalogo so skupine odlično opravile, nato pa se umaknile. Z nobeno mehancizacijo niso mogle druge postojanke na pomoč napadeni. Napad se je pričel točno ob štirih zjutraj. Prvi, ki so peš prišli postojanki v pomoč, so prišli fašisti iz sinjevrške smeri. V Stari trg neposredno niso mogli, ker jih je držal na tej strani v šahu partizanski težki mitraljez, zato so se usmerili proti severu, šli po gmajnah vse do vasi Dolenja Podgora, najprej so vas obstreljevali, prav tako skupino delavcev nad vasjo, ki se je vračala z rušenja drevja, nato so vdrli v vas Dolenjo Podgoro, sem in tja kaj izropali, se obrnili na cesto Brezovica-Stari trg in po njej proti postojanki. Partizani so tačas prenehali z napadom in se postopno umikali. S prvimi so se Italijani srečali še pred Jelenjo vasjo, vendar se je srečanje končalo brez žrtev. V Predgradu so Italijani napravili zasedo in tam sta padla partizan Franc Ivec iz Metlike in član rajonskega odbora OF Franc Prebil iz Vidma.

Praktično je ta dan vsa dolina sodelovala s partizani in jim želela uspeh pri napadu na osovražene fašiste. V vsaki vasi so pripravljali hrano za partizane, nobenih težav ni bilo s prevozi in drugimi uslugami. Postojanka ni bila

Partizanska šola v Gorenji Kanomlji

Po razpadu Italije septembra 1943 je Primorsko zajel tako mogočen val navdušenja, da ga je nemogoče popisati. Kdor ga ni doživel, si ga ne more predstavljati. Deset-tisoče Primorcev se je pridružilo OF v želji po osvoboditvi, vse mlado in staro, od otrok, žena in starčkov, in vsak je po svojih močeh skušal prispevati čimveč za naš veliki cilj, ki smo ga končno dosegli z osvoboditvijo. Na Primorskem pa se ni bil boj samo v partizanskih vrstah, povsod na terenu, vaseh so bili organizirani odbori OF, Narodni osvobodilni odbori, AFŽ, ZSM, SKOJ, kulturno-prosvetno delo, partizansko šolstvo in drugo.

V ta skupni boj se je vključila tudi dolina Kanomlja na vseh področjih. Že oktobra 1943 se je po nalogu OF tudi v Gorenji Kanomlji organiziralo partizansko šolo, za učiteljico je bila določena Ivanka Mrak-Dora (rojena 21. 8. 1910 v Gorenji Kanomlji). Šolo je redno obiskovalo od 16 do 20 učencev od I. do IV. razreda, pouk je potekal po navodilih, ki smo jih prejeli na raznih seminarjih. Učiteljica Dora je bila vestna in aktivna delavka OF, posvetila se je predvsem šoli,

učenju in delu na šoli, ki je bilo zelo uspešno.

Pri začetnem pouku in organiziranju partizanske šole v Gorenji Kanomlji je bil tudi Anton Likar, rojen leta 1912 (Fežnarjev Tone), pred vojno študent teologije. Anton Likar je poučeval v Idr-

narju v Rovtarjevem vrhu (od 3. do 5. maja 1944 pri Rovtarju), pozneje je odšel v Vojkovo brigado in je na pragu svobode 1945. leta padel pri Gorici (Sveta Gora).

Ivanka Mrak-Dora je poučevala na šoli v Gorenji Kanomlji od oktobra 1943 do

Ivanka Mrak-Dora, partizanska učiteljica

skih Krnicah in nekaj časa tudi na Oblakovem vrhu, udeleževal se je seminarjev za partizanske učitelje, maja 1944 je bil prisoten na semi-

novembra 1944, nato je prevzela pouk na šoli v Srednji Kanomlji pri Lagovcu, ker je prejšnja učiteljica Milka odšla v ilegalo.

Pouk je bil v stavbi osnovne šole v Srednji Kanomlji pri Lagovcu. Šolo je obiskovalo od 10 do 12 učencev. Učiteljica Dora je na tej šoli poučevala od novembra 1944

poklicni učitelj s partizanskim imenom Šarabot, doma nekje z Gorenjske. Poučeval je do konca vojne.

Na šoli v Gorenji Kanomlji je pouk potekal še kar mirno

Pavla Velikajne, aktivistka OF

do konca vojne in se potem. Jeseni 1945 je odšla na učiteljski tečaj, ki je bil v Šmihelu na Krasu, nato je do leta 1948 poučevala na šoli v Podkrajju, od tam je bila premeščena v Šmihel na Krasu, kjer je poučevala do 1951. leta, ko je bila ponovno premeščena v Postojno v Študentsko knjižnico kot knjižničarka, kjer je ostala do smrti leta 1957. Umrla je v 47. letu starosti.

Pouk na partizanski šoli v Gorenji Kanomlji je po odhodu učiteljice Dore prevzel

in redno, daljša prekinitve je bila zaradi okupatorjevih zločincev v Krnicah in zadnje ofenzive na IX. korpus, ko so Nemci in četniki puščali po Primorski, neusmiljeno morili in požigali domačije.

Tudi učenci partizanske šole v Gorenji Kanomlji so dali svoja mlada življenja. 1. aprila 1945 so esesovci in domači izdajalci požgali domačijo v Brdih in z njo je zgorelo 9 ljudi – med njimi tudi Franciška Bončina, stara 8 let, 7-letni Emil, 3-letni Fe-

liks in 13-letna Rozalija Močnik. Spomin na ta dogodek je napolnjen s pekočo bolečino.

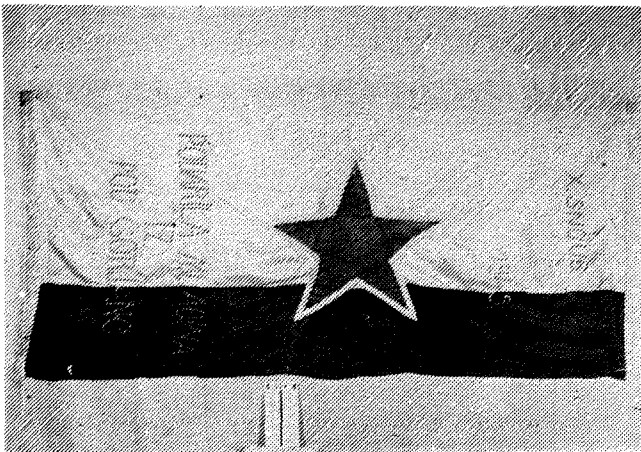
Pouk v šoli v Srednji Kanomlji in na Prekavšah je bil zaradi bližine sovražne postojanke nenehno ogrožen. V nevarnosti so bili učenci in učitelji. Le predanost OF in vera v skorajšnji zmago nam je dajala pogum, da smo vztrajali.

Med zadnjo ofenzivo, ko so esesovci in belogardisti morili po Kanomlji, so prišli tudi po učiteljico Doro, ki pa ji je uspelo pobežati. Odpeljali so Pavlo Velikajne, misleč, da je partizanska učiteljica. Ko so partizani z nasprotnega hriba Kope napadli policijski avto, so esesovci v Trbežu v bližini Petričeve domačije Pavlo ubili. Poleg mrtve Pavle so našli pištolo. Pavla se je hotela braniti in je Nemcu vzela pištolo ali pa so jo Nemci v zmedu pozabili in je ostala na kraju zločina. Pavla je bila aktivna delavka OF, najbolj je bila aktivna v organizaciji AFŽ, pa tudi učiteljici Dori je pri raznih delih priskočila na pomoč.

To so le skromni in nepopolni podatki o delu in učenju na partizanski šoli v Gorenji Kanomlji in o učiteljih, ki so se trudili in se posvetili otrokom takrat, ko je bilo najhujše. Zavestno so se uprli sovražniku in domačim izdajalcem, bili boj in učili slovensko besedo, dali svoja življenja za naš lepši jutri in naš nacionalni obstoj.

Rozalija Laharnar-Milka

Zastave – simboli, pod katerimi so se partizani borili, jurišali, žrtvovali življenja za en sam cilj – svobodo. Te, ki jih predstavljamo, so iz slovenskih enot ali pa jih je naredila in darovala slovenska mladina. Razstavljene so v muzejih in vojnih poštah širom Jugoslavije. Zelo malo je podatkov o njih. Borci, starešine, tedanji mladinci in mladinke, ki so sodelovali v NOB, prav gotovo nosijo v sebi spomin na svojo zastavo. Mogoče so jo nosili razvito, morda so sodelovali pri njeni izdelavi.

10

Zastava 10. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade (Ljubljanske): slovenska tribarvnica iz bele, modre in rdeče padalske svile, nanjo je pršila rdeča petokraka zvezda, obrobljena z 1,7 cm širokim svilenim rumenim trakom. Na poljih je z zlatorumeno nitjo uvezen napis: X. SNOUB 1945 PODARILA MLADINA IZ POD GORJANC. Spodnji rob je obšit s 4 cm dolgimi rumenimi resicami. Velikost: 170x80 cm. Shranjena je v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani.

Miha Butara-Aleks:

8

BEG V NEZNANO

Zidanica Franca Butare-Tičkovega v Dolu. Za ometom ob levem oknu je skoraj 37 let samevalo pismo, napisano v Beli krajini 1944. leta.

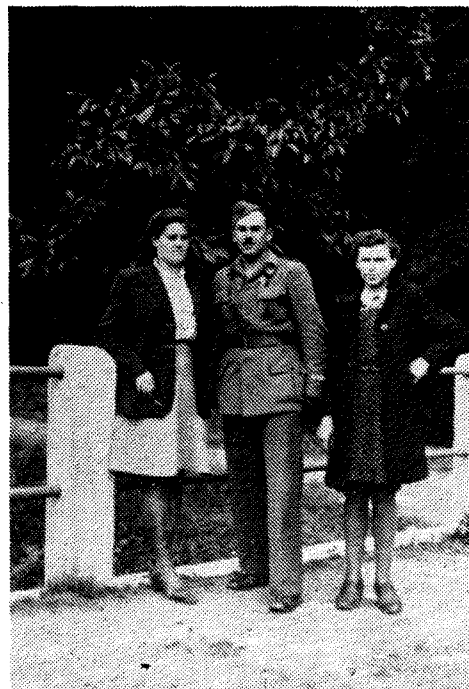
Pismo oziroma sporočilo, ki ga je leta 1944 iz Bele krajine poslala svoji teti – begunkinji aktivistka Tončka Pavlovič iz Šutne, poročena Lovše, najdeno na skritem mestu za ometom ob oknu zidanice – brunarice v Dolu pri Šutni, kjer je v begunstvu prebivala Tičkova družina, me je spodbudilo, da vsaj na nekaj straneh obudim in zabeležim spomine na dogajanja ter ljudi, ki so se pred vojno, med vojno in neposredno po vojni srečevali v tej zidnici in v njeni okolici. Z vsebino pisma, ki ga je našel ob obnavljanju zidanice, me je seznanil njen sedanji lastnik Franc Butara – Tičkov, prvoborec in invalid iz Javorovice.

S tem, kar sem napisal sedaj in tudi že v preteklosti, želim času pozabe iztrgati določene podatke, ki niso ravno nepomembni, čeprav tudi niso celoviti. Želel bi mladi rođ iz obravnavanega območja in nasprotno seznaniti z opredelitvijo in delovanjem ljudi, predvsem takratne mladine iz opisanih krajev. Sorazmerno veliko mladih je prišlo do spoznanja, da je domovina samo ena in da je treba zanjo, za njeno svobodo in razcvet žrtvovati vse – tudi kri in življenje, če je to potrebno. Vse obljube na silo prispelih tujcev ter njihovih pomočnikov in valptov je treba zavreči in odkloniti. Tako so storile družine, ki jih vidimo na fotografiji pred zidnico Tičkove Urše, in še mnoge druge družine. IZ DRUŽIN FOTOGRAFI-RANCEV JE IZŠLO DVANAJST PARTIZANOV, OD KATERIH JIH JE PET (5) ŽRTVOVALO SVOJA MLADA ŽIVLJENJA ZA SVOBODO – VSESTRANSKO, NAŠO, JUGOSLOVANSKO. SKORAJ VSEH DVANAJST JE ZA TO SVOBODO PRELIVALO KRI. DVA STA PRI TEM POSTALA VOJAŠKA VOJNA INVALIDA.

V uvodnem delu sestavka sem omenil, da je leta posvečen prebivalcem ob spodnjem toku Krke, ki se pred štiridesetimi leti niso hoteli sprijazniti s sklepi nacističnih okupatorjev o prisilni preselitvi. Opredelili so se za begunstvo – v begunstvu pa večinoma za narodnoosvobodilno gibanje.

S prebivalci spodnjega toka Krke in nasprotno iz predelov južno od Save, ki so bili izseljeni in so se opredelili za NOG, smo se srečevali kot aktivisti OF ali kot pripadniki NOV in POS. Srečanje z domačinom v enotah NOV je bilo za vsakega partizana posebno doživetje. Menim pa, da so bila srečanja partizanov in aktivistov iz krajev, ki so jim nacisti namenili ponemčenje in jih na prehodu 1941/42 nad 90 odstotkov izselili, še nekaj posebnega. Ob vsakem srečanju namreč si prihajal do spoznanja, da je še ta ali ona družina, ki se je raje odločila za begunstvo, kot pa se dovolila seliti, dala aktivnega borca za svobodo in ni pasivno čakala osvoboditve s strani drugih. Ugotavlja-nje, da se ljudje iz obravnavanega izseljenkega pasu povsod, kjer so si iskali zatočišča, v veliki

večini, aktivno in organizirano, vključujejo v NOB, nas je navdajalo še s posebnim zadovoljstvom. V vrstah borcev NOV smo se srečevali tudi s posamezniki iz družin domačinov, ki so bile nasilno izseljene, a so bili toliko pogumni, da so iz taborišča za izseljence v daljni Šleziji ali kjerkoli na Nemškem – katerih sicer po režimu v njih ni mogoče primerjati s koncentracijskimi taborišči, tudi italijanskimi ne, ki naj bi bila milejša od nemških – našli pot med borce za svobodo.

Tončka Pavlovič, por. Lovše, Tičkov in sestra Tončka v Šutni poleti 1945

Z namenom, da bom otel anonimnosti še vsaj nekaj imen in morda spodbudil tudi druge borce iz krajev, ki jih opisujem, da o doslej neznani udeležbi domačinov v NOB napišejo, kar jim je znanega, bom opisal še nekaj srečanj in priobčil še nekaj imen borcev.

Dan ali dva pred formiranjem 1. slovenske proletarske brigade Toneta Tomšiča sem med prostovoljci iz bataljona Toneta Zgonca – Vasje, ki smo se zbrali pri Kampiljah v Dobropoljski dolini zaradi odhoda v brigado, srečal in spoznal tovariša Franca Bosnarja – Brezo. Ko sem zvedel, da je domačin, doma iz Čateža ob Krki, sem bil neizmerno vesel. Ker v domačem kraju kot čevljar-ski pomočnik ni mogel dobiti ustrezne zaposlitve, se je napotil v Ljubljano, od koder je pomladi 1942. leta odšel k partizanom. Že ob prvem srečanju sva se sprijateljila in povedati moram, da se je med roško ofenzivo, ko me je pestila zelo visoka temperatura, očetovsko zavzel zame in me sorazmerno hitro pozdravil.

Čeprav skoraj enkrat starejši od večine borcev, ki smo bili v Tomšičevi brigadi ob njenem formiranju, in čeprav od išiasa zgrbljen, je naš Breza junaško premagoval vse napore partizanstva, zraven tega pa še vzpodbujal in bodril ostale soborce. Zaradi njegovega splošno znanega tovarištva, poštenosti in pravičnosti sem s številnimi pripadniki Tomšičeve brigade in XIV. divizije zelo zelo žaloval za njim, ko sem zvedel, da mu je sovražna krogla na začetku zime 1944/45 pod Volovljekom na Stajerskem kot politkomisarju zaščitne čete XIV. divizije pretrgala nit življenja. Reči moram, da je bil zgleden borec, tovariš in komunist.

Kmalu po formiranju Tomšičeve brigade se je njen drugi bataljon, ki sem mu takrat pripadal, skozi Kočevski Rog napotil v Gorjance. Med pohodom sem srečal (v sestavku že omenjenega) Silvestra Žičkarja iz Župeče vasi, prvoborec, in v tistem času spremljevalca vojaškega inštruktorja GS Slovenije in poveljnika V. grupe odredov tov. Marjana Dermastjo – Urbana.

Silvestrova revolucionarnost in opredelitev za OF je bila znana mnogim stanovalcem Vajeniške-

Hura za veterane

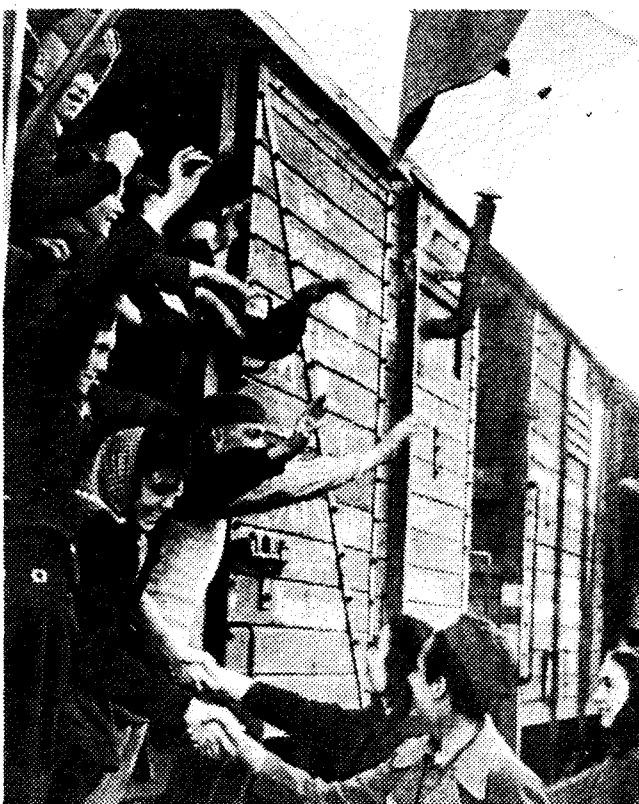
V rekreacijskem centru Štern se bodo v soboto srečali brigadirji veterani, ki so v letih 1945 do 1958 sodelovali na zveznih, republiških in lokalnih delovnih akcijah. Organizatorji pričakujejo več kot tisoč gostov. Hkrati bodo odprli tudi priložnostno razstavo priznanj, diplom, značk in odlikovanj, ki so jih dobili brigadirji in njihove brigade.

Nekako se je že udomačilo mnenje, da so se po vojni začele mladinske delovne akcije z graditvijo proge Brčko-Banovići. Vendar pa to ni res, saj je slovenska mladina že nekaj tednov po osvoboditvi odšla na delovno akcijo na krško polje in pospravila letino s polj, ki so jih zasejali priseljeni Nemci. Ti so se nato ali umaknili z nemško vojsko ali pa jih je naša oblast izgnala, polja pa so ostala posejana. Mladinci in mladinke-brigadirji so pravočasno pospravili vso letino. Prav tako so delali v Bohinju: pripravili so drva za potrebe bolnišnice in ustanov v Ljubljani. Seveda pa so potem sodelovali na vseh akcijah po naši državi.

Danes so ti prvi brigadirji in brigadirke po večini že babice in dedki, nekateri pa so že v pokoju. Vendar so spomini na čase v brigadah še zelo živi in radi se spominjajo žuljev in vsega drugega. Pogrešali pa so srečanja, na katerih bi se znova srečali z nekdanjimi tovariši z gradbišč prog in cest. Že večkrat so po raznih krajih Slovenije poskušali pripraviti srečanja brigadirjev. Na žalost pa so se seznamili z njihovimi imeni izgubili, tako da so te pobude propadle.

Vsi pa niso obupali in skupina nekdanjih brigadirjev iz Ljubljane, v kateri so med drugimi Bruno Thaler, Vlado Beznik, Marjan Gamze, Karlo Cerjak in drugi, je začela uredničevati željo po brigadirskem srečanju. Tako se bodo brigadirji veterani z delovnih akcij v letih 1945 do 1958 srečali to soboto, 12. junija, na kopališču Štern na Ježici. Seveda pa so na to prvo republiško srečanje brigadirjev veteranov vabljene tudi drugi brigadirji in seveda njihovi življenjski sopotniki. Organizacijski odbor pričakuje, da se bo srečanja udeležilo več kot tisoč nekdanjih brigadirjev. Do konca prejšnjega tedna je svoj prihod potrdilo skoraj 700 veteranov. To število pa ni dokončno, ker prijave še vedno prihajajo.

Hkrati s srečanjem brigadirjev veteranov bo na Šternu odprta priložnostna razstava dokumentov, značk in slik iz delovnih akcij. Kot pravi pobudnik te razstave Karlo Cerjak, so presenečeni nad odzivom veteranov. V kratkem času so zbrali precejšnje število značk, pisem, diplom, priznanj za dobro delo na trasi in v raznih tečajih od prve pomoči pa do predvojaške vzgoje. Briga-

Tako so brigadirji veterani odhajali leta 1946 na gradbišče železniške proge Brčko-Banovići

dirji so jim poslali tudi priznanja in diplome, ki so jih dobili na delovnih akcijah v tujini. Tako imajo priznanja iz Bolgarije in Albanije. Dobili so tudi spominske knjige in nekaj izvodov brigadirskih časopisov. Eden od brigadirjev pa je poslal tudi nakaznico za hrano, ki jo je dobil kot udarnik. Ena najbolj dragocenih značk pa je prav gotovo ročno izdelana lesena značka. Verjetno je to ena prvih značk na tematiko bri-

gadirskega dela pri nas in v svetu. Organizatorji pa so še posebej veseli, da bo iz Štajerske prišla celotna brigada veteranov s praporom na čelu.

Ob koncu povejmo še, da se bo prvo republiško srečanje brigadirjev veteranov iz leta 1945 do 1958 začelo na kopališču Štern ob deseti uri. V primeru slabega vremena bo srečanje v zaprtih prostorih Šterna.

Bojan Kuntarič

Naši znaki/78

Trst 1947

Prvomajsko značko iz Trsta leta 1946 smo že opisali, tokrat vam predstavljamo podobno značko iz leta 1947. Proslavljanje prvega maja se je začelo že 30. aprila zvečer. V mestu je bila velika baklada, v kateri je sodelovalo 30.000 ljudi. Ko je sprevod z baklami krenil z več zbirališč hkrati (z zbirališč pri Sv. Jakobu, Sv. Soboti, Sv. Ivanu in Rojanu), so po hribih in bregovih okoli Trsta zagoreli kresovi. Ob zvokih delavskih pesmi in vzkljanju prvomajskih gesel je šel sprevod proti Montebellu skozi gost špalir 60.000 Tržičanov. Skupina šovinistov in fašistov, ki se je zbrala pred palačo Assicurazioni generali na vogalu ulice Carducci in ulice Battisti, je skušala skaličiti pohod. Fašisti so bili razjarjeni zaradi ogromne množice sodelujočih. V sprevod so vrgli dve bombi, prvo na vogalu ulice Carducci in ulice Battisti, drugo ročno bombo pa nekoliko dalje v ulici Carducci. Eksplozija je ranila okoli trideset Tržičanov, od tega 14 težko. Enemu so morali v bolnišnici odrezati nogo. Razjarjeno ljudstvo je navalilo na napadce, ki so začeli bežati. Policija je aretirala štiri napadce, med njimi študenta-šovinista prav v trenutku, ko je skušal vreči tretjo bombo.

Fašistični načrti niso uspeli, saj se je praznovanje prvega maja nadaljevalo. Manifestacij se je udeležilo približno 200.000 ljudi (če ni poročevalec v Slovenskem poročevalcu nekoliko pretiraval). Na trg Unità je policija spuščala le organizirane sprevode. Govorili so sindikalni voditelji. Po slavnosti so udeleženci korakali proti stadionu pri Sv. Soboti pod slovenskimi, italijanskimi in hrvaškimi zastavami. V povorki so bili partizani, telovadci, športniki in skupine delavstva. Na istem mestu, kjer je že zvečer počila ena bomba, so fašisti ob četrtni dve vrgli z nekega okna še eno bombo na četo partizanov. Ranila je pet ljudi, med njimi enega civilnega policista. Še eno bombo so zvečer vrgli fašisti v Giardino publico,

kjer je bila prvomajska veselica. Fašisti so napadli tudi menzo delavcev in nameščencev podjetja ACEGAT, jo razbili, napadali pa so po mestu tudi posameznike.

Značko, ki je na fotografiji, so najverjetneje dobili samo udeleženci popoldanskega fizikturnega nastopa. Sodi med naše redke značke in jo je za objavo ljubezno posodil Vojko Celigoj iz Ilirske Bistrice. Verjetno je bilo podeljenih tisoč ali celo nekaj tisoč teh značk, v več kot treh desetletjih pa so se porazgubile. Na stadionu pri Sv. Soboti in okoli njega se je zbralo 70.000 gledalcev. Program so pričeli dirkači z motorji, za njimi pa so nastopili s telovadnimi točkami pionirji in pionirke. Nato so prikorakali na stadion atleti Zveze telovadnih krožkov z zastavami na čelu. Potem je bil nastop boksarjev in tek-

Zanimiva značka iz tržaških dni, ko so pokale ročne bombe

movanje v teku. V tekmovalni štafeti so zmagali tekači telovadnega društva Vesna iz Sv. Križa nad Trstom. S telovadnimi točkami so nastopili mladinci in za njimi telovadci na drogu. Po poročevalčevem zapisu so ti poželi obilo navdušenja. Za telovadce na drogu so nastopile mladinke s prostimi vajami. Ob osemnajsti uri je bil pričetek nogometne tekme med Splitom in Milanom. Spličani so zmagali s 4:0. S 3:0 pa je premagala sindikalno reprezentanco Trsta. Ob koncu vseh športnih prireditev so zapeli združeni italijanski in slovenski pevski zbori nekaj pesmi. Ročne bombe niso več pokale, toda majhna kovinska značka Trst - Trieste 1. maj - 1. magoj 1947 nam pripoveduje o težkih tržaških časih.

Janez J. Švajncar

11

Zastava 17. slovenske brigade Simona Gregorčiča: izdelana iz svile, na eni strani je slovenska tribarvnica (belamodra-rdeča), ki ima na modrem polju prišito rdečo zvezdo, okrog nje pa z zlatorumenom nitjo uvezen napis: XVII. SNOB S. GREGORČIČA. Na drugi strani je jugoslovanska zastava (modrabela-rdeča), na belem polju ima prišito zvezdo, nad njo je uvezena okrajšava S. F. S. N. Velikost: 135x90. Hranijo jo v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani.

12

Druga stran zastave 17. slovenske brigade Simona Gregorčiča

Podatke in slike zastav zbral podpolkovnik JLA Stevan Kovačević.

★

Prosimo, da podatke o objavljenih zastavah pošljete na TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana.

ga doma v Kersnikovi ulici v Ljubljani, pa tudi za OF opredeljenim domačinom, ki smo prebivali in kot aktivisti OF delovali v Ljubljani. Znano je, da je bil poleti 1941, ko je ilegalno prišel domov v Župečo vas, aretiran in zaprt. Govorilo se je, da so Nemci ob aretaciji pri njem našli propagandni material OF. Kar hitro po aretaciji pa se je prosil s tem, ker je uklenjen pobegnil iz zapora ter se čez cerkljanski most umaknil proti Gorjancem in čez okupacijsko mejo na italijansko zasedbeno ozemlje. Že v 1941. letu je bil med partizani. Med vojno je postal politični komisar bataljona. Po vojni je bil zaradi bolezni upokojen kot major JLA.

Ko je tovarš Marjan Dermastja v prvih dneh avgusta 1942 na Gorjance, kjer je bil drugi bataljon Tomšičeve brigade, privedel še bataljon Ivana Majnika - Džemsa iz Belokranjskega odreda in ga kot enega tretjih bataljonov (tretja bataljona Tomšičeve brigade sta bila skoraj istočasno formirana v dveh krajih, Jankov v vasi Cesta nad Starim Logom, Džemsov pa je bil formiran pod Trdinovim vrhom na Gorjancih) vključil v sestav Tomšičeve brigade, sem v njem srečal še druge domačine. Med njimi sta bila Karel Pirc iz Dola, sin Andreja Ulmenova, stanujočega v Tičkovi zidani v Dolu, in Tone Kovačič iz Krške vasi, brat šestnajstletnega Milana, ki je konec novembra 1941 kot pripadnik Brežiške čete pri Kunejevi zidani blizu Podsrede padel za svobodo. Tone se je jeseni 1941 pred nasilno selitvijo umaknil k svoji teti v Metliko, kjer se je takoj povezal z NOG. Pomladi 1942. leta je postal bорец Belokranjskega odreda. Pred pohodom XIV. divizije na Štajersko sva se srečala v Šercerjevi brigadi. Takrat je postal politkomisar njenega tretjega bataljona. Udeležil se je pohoda na Štajersko. Ob reorganizaciji divizije, po končanem pohodu, je postal politkomisar 2. bataljona Šercerjeve brigade. Pozneje, ob koncu pomladi 1944, je bil premeščen na dolžnost politkomisarja skupine partizanskih bolnišnic na Pohorju. Proti jeseni istega leta je tudi on, tako kot brat Milan, izkrmavel za svobodo.

Ker je znano, da se je po razsulu bivše jugoslo-

vanske vojske pri Kovačičevi družini v Krški vasi zbiralo in pod jezo domačega mlinarja skrivalo orožje in municija, pred ustanovitvijo Brežiške čete pa je bilo v sodu pripeljano do Brezine pri Brežicah in tako predstavljalo osnovo oborožitve za to četo, in ker se ve, da je v tistem času Kovačičevo ali po domače Gorenčkovo družino obiskal tudi komandir te čete Dušan Kveder - Tomaž, naj se k že znanim podatkom pripiše še podatek o prvoborcu in partizanskem politkomisarju ter udeležencu pohoda XIV. divizije na Štajersko, Tonetu Kovačiču.

Zelo vesel in prijetno presenečen sem konec januarja 1943 kot pripadnik Tomšičeve brigade, ki je bila na pohodu proti Žumberku (Vivodini, Pribiču, Draganiču itn.), v vseh Ravnace pri Suhorju in na Suhorju parkrat srečal sovaščana Toneta Kalina. Tik pred vojno se je v Šentvidu pri Stični izučil čevljarskega poklica in se zaposlil nekje v revirjih. Nasilno preseljevanje prebivalstva domačih krajev ga je zelo prizadelo. Še predno so okupatorji končali s preseljevanjem, se je napotil med gorjanske partizane. Od tam je bil premeščen v Belokranjsko okrožje k Ivanu Novaku - Očku. Srečanja na Ravnacah in na Suhorju so bila žal najina zadnja srečanja. Ko so se slovenske brigade (Tomšičeva, Gubčeva in Cankarjeva) v februarju 1943 vrnile s Hrvaške, sem zvedel, da je odločni mladi fant kot član Belokranjskega okrožja pri opravljanju svojih aktivističnih nalog nad vasjo Cerovec pri Semiču žrtvoval svoje mlado življenje v borbi za svobodo in nov družbeni red.

Tonetov mlajši brat Jože je odšel tik pred vojno v Šentvid nad Ljubljano k mojstru Stefančiču v uk za izdelovalca tehtnic. V 1943. letu so ga s skupino vrstnikov, prisilno napotili na delo v Zg. Avstrijo. Tam so ga, skupaj s kolegi, silili k podpisu listine o prostovoljnem pristopu v vrste SS enot. Ker se je temu upiral, so ga »vtaknili« v uniformo vermachta in ga napotili v Dion v Franciji. Toda Jože ni soglašal s takšno odločitvijo okupatorjev. Odločil se je premagati razdaljo med daljnim Dionom in domačim krajem. Že 25.

Štab 2. bataljona Šercerjeve brigade na Štajerskem spomladi leta 1944. Drugi z desne stoji politkomisar bataljona Tone Kovačič iz Krške vasi.

julija 1943. leta je postal pripadnik NOV in POS kot bорец 3. bataljona Cankarjeve brigade. Do konca vojne je bil še pripadnik jurišnega bataljona XV. divizije, Dolenjskega vojnega področja in nazadnje še tankovske šole GS Slovenije. Opravljal je več dolžnosti. Bil je tudi komandir čete.

Iz Dion v Franciji do Zidanega mosta je prišel ilegalno, kot slepi potnik. Pot od Zidanega mostu do Cerkelj je prepešal. Ker je v Cerkljah ostalo le malo domačinov, se je napotil k ucu v Razkriže (ali Vrs križe), ki zaradi hrvaškega državljanstva ni

bil izseljen. Ujec Franjo Latković mu je pokazal, kje naj gre čez okupacijsko mejo in v Gorjance med partizane. Partizani so ga lepo sprejeli. Ko je pripadnik partizanske patrulje, doma iz vasi Gradnje, ob srečanju v njem prepoznal brata takrat že pokojnega Tonea - člana Belokranjskega okrožja, mu legitimacija ni bila potrebna. Menim, da je Jožetov prostovoljni vstop v partizane neporečen.

Se nadaljuje

Kaj se dogaja z družbeno lastnino v Ribčah?

Krajevna skupnost Ribče je ena najmanjših v občini Litija. Med vojno je ta kraj veliko prispeval k zmagi slovenskega naroda. Prebivalci so pomagali v boju za našo svobodo. Že avgusta leta 1941 je prišla v Ribče Mengeško-moravska četa. Ta je ob pomoči domačinov dala Nemcem vedeti, kaj pomenijo partizani na svoji zemlji. Na osnovni šoli so odstranili nemške napise, prav tako na gasilskem domu ter na gostilni. Napisali so: »Na slovenski zemlji mora biti slovenska šola!«

Prva trojka je bila v Zasavju organizirana prav v Ribčah v prvih dneh avgusta 1941. Iz trojk pa so nastajali prvi odbori OF. Za povezavo Stajerske z Dolenjsko je bil med prvimi organiziran prehod partizanov čez reko Savo, ki ga označuje spomenik ob cesti v Ribčah. Vodil je čez več hudih ovir: cesto Domžale-Litija, reko Savo, močno zastraženo železnico, prav tako zastraženo nemško-italijansko mejo, ki pa ni bila le zastražena, ampak tudi močno minirana.

Kraj Ribče se je odlikoval pri preskrbi ranjencev in bolnih partizanov ter aktivistov, posebno pa pri varnosti le-teh, prav tako tudi političnih delavcev in aktivistov, ko so se zadrževali v teh krajih. Mnogim so ostali v globokem spominu ti kraji, najbolj pa tistim, ki smo bili težko ranjeni.

Medsebojno zaupanje pa je okrnjeno. Ljudje čakamo, kdaj bo le prišla za kraj od nekdaj rešitev. Čakamo, kot smo čakali konca vojne.

Kraj se je počasi razvijal, šola je bila leta 1972 ukinjena. S tem je zamrlo še tisto kulturno življenje, kar ga je bilo. Stavba šole je bila zgrajena leta 1911. Partizani pa smo jo leta 1943 zažgali, ker so nameravali Nemci napraviti v njej svojo postojanko.

Po osvoboditvi smo takoj pričeli z obnovo šole, otroci pa s prvim poukom v šoli v Senočetih, kasneje v gasilskem domu v Ribčah. Ko je bila šola obnovljena, smo pričeli leta 1947 z rednim poukom. Šolo so pretežno obnovili krajski šolskega okoliša Ribč, kjer je okupator požgal in oropal vasi Hrib ter Spodnji in Zgornji Pre-

ker. Prebivalci teh vasi so morali poleg obnove lastnih domov sodelovati tudi pri obnovi šole. Vsi tisti, ki smo kakorkoli prispevali za obnovo šole v Ribčah, gledamo sedaj dokaj klavirno sliko te šole. V stavbi se šopiri v dveh družbenih stanovanjih učiteljica Slavka Peterca. Ta je zasedala najprej stanovanje v zgornjih prostorih, zgrajenih pri obnovi šole. Upraviteljica šole Ida Kristan pa se je vselila v spodnje prostore.

Ob ukinitvi šole v Ribčah je šla upraviteljica v pokoj in se izselila. Učiteljica Slavka Peterca je tako bila v šolski stavbi sama. Spodnji prostori so ostali prazni.

Krajski so se močno navduševali, da dobijo v te prazne prostore trgovino. Pogovarjali smo se z različnimi trgovskimi predstavniki. Komisije, ki so si ogledale stavbo in prostore, so dejale, da mora biti krajevna skupnost upraviteljica šolske stavbe, če se želi pogovarjati o trgovini. Ko je o tem stekel pogovor z občinskimi organi, so v Ribčah, v šoli, pričeli kuhati dokaj umazano, za nas krajane neprebavljivo zadevo. Slavka Peterca je bila med drugim tudi tajnica KO RK Ribče. Vemo, da je RK humana organizacija. Vodilni v teh organizacijah pa naj bodo za zgled ostalim krajanom pri svojem delu, pri reševanju socialnih problemov. Sam sem bil takrat predsednik KO RK in predsednik KS Ribče. Zato sem imel dober vpogled v vso zadevo. Vsi krajski so vedeli, da so spodnji prostori v šoli prazni, neizkoriščeni. KS Ribče je čakala, kaj bo s šolsko stavbo. Vse skupaj se je pričelo zavlačevati v Litiji, na občini.

Prišla je k meni Ivica Jerina, bližnja sosedka šole. Povedala je, da sta z možem Francem sklenila sezidati novo hišo. Dejala je še, da bi se rada preselila iz Ljubljane v Ribče, v prazne šolske prostore. Obljubila je tudi, da bo v enem letu izpraznila prostore in ne bo ovirala načrtovane trgovine. Druga sosedka Erika Drobniak je prišla iz porodnišnice z novorojenčkom. Tudi ta se je želela vseliti v prazne prostore v šoli. Stanovala je pri svoji

materi in očetu. V eni samcati sobi so stanovali Erika z novorojenčkom, zaročenec, mati in oče ter stara mama Barbara, lastnica stanovanja, pa še dva prijatelja ali sorodnika, ki sta sicer prebivala pri njih začasno.

Tako je živelo devet ljudi v sobi 4x4 m, brez sleherne izolacije, pod ostršem, kritim z opeko. Bil sem na obisku pri hudo bolni stari mami Barbari Kokalj. Operirana je bila na črevesju. Zapisal sem vse, kar sem vedel, in sklenil vprašanja načeti na seji sveta KS. Osebnost pa sem šel na občinski odbor RK Litija in tam poročal o zadevi. Šel sem tudi na socialno skrbstvo skupščine občine Litija. Prosil sem še, naj bi se oglasila pri Kokaljevi socialna delavka, da bi sama videla stanje hudo bolne Barbare Kokalj in Erikinega novorojenčka. Erika se je nameravala poročiti in zidati hišo. Ker bi gradila le 80 m stran od šole, je zaprosila, če se lahko vseli začasno v šolske prostore. Čakali smo, kaj bo s trgovino, zato smo obema zainteresiranima rekli, naj še malo počakata.

Slavka Peterca je medtem, ko so iz Litije pošiljali interese za stanovanja, med drugimi tudi Eriko Drobniak in Ivanko Jerina, v Litiji dosegla, da se lahko vseli tudi v spodnje prostore. Peterca je dobila dve družbeni stanovanji.

Erika je šla stanovat v Litijo in se vozi v Ribče, kjer gradi hišo. Ivanka Jerina pa se je z družino vselila v novo hišo. Kasneje smo ugotovili, da je Slavka Peterca v Litiji dosegla tak sporazum (celo pismen) s pretvezo, da se je že vselila v spodnje prostore – in to sporazumno s KS Ribče. Proti takemu početju smo za to odgovorni nasprotovati. Krajski so zadevo načelnjali na slehernem sestanku in zboru občanov. Na zboru občanov, ki je bil pred približno štirimi leti, smo se sporazumeli, da Peterca zgradi zasilno sobo na podstrešju nad učilnico in tam shрани nekatere svoje predmete. Predlagala je čas 2 meseca. Toda minila so že skoraj štiri leta, ona pa se ne umakne tudi ne iz kakega manjšega prostora, da bi ga uporabljali za sestanke.

Nekaj časa smo za sestanke uporabljali spodnjo kuhinjo sedaj pa prezebamo v prostorni dvorani. Dvorana se v kratkem času ne da ogreti, sestanke pa imamo komunisti, RK, gasilci in drugi. Starejši borci (komunisti) in družbenopolitični delavci trdimo, da je tako početje nepošteno, nepravilno, nedovoljeno!

Kdo bi tisti, ki bo uspel odmrzniti srce Slavki Peterca in popraviti krivice krajanom KS Ribče?

Opisal sem problem s šolo oziroma s šolskimi prostori, še večji problem je postal gasilski dom. Mož Slavke Peterca, Ciril, je tajnik gasilskega društva. Pred letom dni smo imeli delovno akcijo pri gasilskem domu. Pripeljali so kamion lesa za obnovo doma. Člani društva so hoteli pripraviti prostor za skladiščenje desk. K ogledu terena je prišel tudi Ciril Peterca in dejal: »Na tem prostoru ne boste skladiščili desk, tu sem jaz gospodar!« Dodal je še: »Pa vrata boste zazidali na to stran.«

Ugotovili smo, da sta res kupila Peterca zemljišče, ki ga je ves čas uporabljalo gasilsko društvo za veselice. Pri kupčiji, odmeri zemljišča in odpisu lastništva zemljišča je v imenu gasilskega društva opravil Ciril Peterca vse kar sam – brez vednosti krajanov in gasilskega društva. Na razširjenem sestanku smo zahtevali pojasnila, kje nameravajo graditi hišo. Starejši sin Peterce je narisal skico, na kateri je pokazal, kje naj bi stala hiša. Na skici pa se je ognil zemljišča, ki smo ga ves čas uporabljali za gasilske veselice. Kupil je namreč tudi tega, prav do zidu gasilskega doma. Tudi na sestanku odbora gasilskega društva je Slavka Peterca s skico prikazala tak položaj kot sin Ciril, namreč da bo hiša stala pod domom, primerno v stran od stavbe gasilskega doma. Dobila je pristanek navzočih za gradnjo, vendar s posebnim poudarkom, da društvo ne bo moteno pri morebitni uporabi zemljišča za veselice ter da bo pot ob gasilskem domu neovirana. Toda Slavka in Ciril Peterca sta napravila izkop za hišo dva metra od zidu in vrat prav na prostoru, ki smo ga uporabljali za ve-

selice, ter tako zaprla pot ob gasilskem domu. Ker je dom družbena stavba, ki je zaščiten z določenimi predpisi, sta Peterca kršila zakonita določila o družbenih stavbah. Posebno še, ker je Peterca zastopal brez vednosti društva, lastne koristi. Krajski smo prepričani, da bomo dobili podporo pri vseh odgovornih, da nam bodo pomagali pri varovanju družbenega premoženja.

Zagotovo bi bilo prav in pošteno, da Peterca ter prodajalec spornega zemljišča ob gasilskem domu spreminita kupoprodajno pogodbo. Gasilci naj bi imeli prednost pri nakupu zemljišča. To bi tudi ustrezalo predpisom. Osebnost pa se ob pomoči krajanov zavežem zbrati sredstva za nakup zemljišča, ki nam je bilo že poprej potrebno ob gasilskem domu.

Morda je v teh vrsticah premalo povedanega, kaj vse se dogaja v krajih, v tistih vaseh, ki so nekoč v boju toliko žrtvovala za svobodo, ki naj bi jo užival skupaj z našimi najmlajšimi rodovi. Pri nas pa je precej drugače, kot smo si zamišljali!

Ko sem prišel po vojni na okraj Litija, me je zadolžil OOOOF Litija, naj organiziram obnovitveno zadrugo v našem kraju. Veliko mojih soborcev je ostalo še v armadi, jaz pa sem bil po 4-letnem boju kot vojaški vojni invalid demobiliziran, dan na voljo ministrstvu za zdravstvo. Treba je bilo pripraviti vse za čimbolj organizirano obnovo požganih vasi Zagorica, Križevska vas, Katerija, Grmače, Sp. Preker, Hrib, Zg. Preker, deloma so bile požgane Vače, v Ribčah pa moj rojstni dom. Težko je opisati, kako je potekala obnova. Ljudem so nekateri govorili – ne jezite se, ko bo konec vojne, bodo svabi vse popravili. Tega pa ni bilo. Ljudje pa so vseeno hoteli imeti streho. Bili so nestrpni. V taboriščih so si starejši nakopali bolezni. Tudi sam sem dobil revmo. Bil sem slabega zdravja. Na željo pogorelcev sem prevzel funkcijo predsednika obnovitvene zadruge.

Počasi je tekla obnova. Ni bilo dovolj gradbenega materiala, delovne sile, strojev. Dobra volja in vztrajnost pa sta neverjetno pripomogli k hitrejši obnovi. Veliko so pomagala razna podjetja po Sloveniji. Posebej naj omenim kolektiv Papirnice Vevče. Ta bo ostal še naprej v

lepem spominu našim pogorelcem.

V bojih sem bil večkrat ranjen, zato sem postal telesno prizadet. Ko sem kritiziral omenjena početja Slavke Peterca ter vztrajal, da ne bom zmrzoval na sestankih v velikih dvorani, je sin Sandi Peterca dejal: »Takle (kreten) nas ne bo rihtal.« Slavka Peterca pa je šla v Litijo na občinsko SZDL, da bi se napravila »mučenico« v Ribčah pa dejala, da sem jo na sestanku tepel. Na prvi prihodnji sešatek je prišel zastopnik OO SZDL Litija z novico, da smo se v Ribčah tepli na sestanku. Na sestanku nisem bil sam (tudi Peterca je bila), bilo nas je precej, ki pa o tem nisimo nič vedeli. Sem edini preživeli borec Mengeško-moravske čete, ki se je vrnil iz dražgoških bojev nazaj na kamniško področje spomladi leta 1942. Pa bi morda kdo res mislil, da sem tako spreten in bliskovit, da lahko delim nevidne klofute!

Naj se še vrnem nazaj k šoli in povem, da smo veliko naredili, da bi šola koristila kraju in ne samo posameznikom ter osebi na odgovornem mestu, vendar je Slavka Peterca uspela pridobiti dve družbeni stanovanji za pet oseb, pet sob, dve kuhinji, dve shrambi in sanitarije. Čudi me, da Peterca ni naučila svojih sinov spoštovati vojaške vojne invalide in borce NOB, zanima nas pa še, če tako dela tudi v šoli pri naših najmlajših, ki so ji zapuani!

Če že govorimo o osnovni celici naše družbene samouprave, krajevni skupnosti, naj omenim brez razlage še tole uradno izjavo višjih organov: skupščine občine Litija, oddelka za občino upravo, družbene službe in proračun s podpisom načelnika oddelka in člana izvršnega sveta: »Sporočamo vam, da je bilo 17. 11. 1978 na gospodarski koordinaciji pri Skupščini občine Litija obravnavano vprašanje glede dodelitve objekta osnovne šole v upravljanje ter gospodarjenje svetlu krajevne skupnosti.

Ugotovljeno je bilo, da se zaradi iskanja možnosti za organizacije gospodarske dejavnosti v tem objektu začasno ne dodeli objekt v upravljanje KS.«

Martin Smrkolj in člani KO RK Ribče, ustanovitelji GD in sograditelji gasilskega doma in člani sveta KS Ribče

O »Bresternici« in samoprispevku

Borci mariborske občine Rotovž so na drugi seji podprli stališča občinskega komiteja ZKS s priporočilom, da naj vztraja pri celoviti razrešitvi problemov, ki so jih načeli z odpiranjem »gnojne rane« ob zadevi Bresternica. Podpirajo tudi odločitev komiteja, da je uveljavil pravico in načelo demokratičnega centralizma pri razreševanju omenjenih in znanih nepravilnosti.

Nedavno so rotovski borci razpravljali tudi o pripravah na 3. občinski samoprispevek v Mariboru. Ker so predlog programa samoprispevka (vrtci in šole iz 2. samoprispevka, ki še niso dograjeni, otroška bolnišnica, otroški dom in osnovna šola s prilagojenim učnim programom) ocenili kot realen, ustrezne in izvedljiv, so ga v celoti podprli. Izrazili so vso pripravljenost, da sodelujejo v

prizadevanjih za uspešen izid referenduma, ki bo 13. junija.

Menijo pa, da je treba objaviti dodatne informacije o izvajanju programa 2. samoprispevka, predvsem o trošenju sredstev. Gotovo bi bile možne cenejše gradnje, če bi uporabljali tipske projekte za vrtce in šole. Zanimati nas mora namreč predvsem ekonomska plat, ne pa nepotreben luksuz.

Spregovorili so tudi o vrtcu Pristan, ki bi moral biti že zdavnaj zgrajen, pa ga zaradi nekaj posameznikov prelagajajo iz referenduma v referendum. Tokrat mu je treba dati vso prednost in borci se bodo za to še posebej zavzeli, predvsem s aktivnim sodelovanjem s krajevno skupnostjo Rotovž, kjer bi naj vrtec stal.

Zlatka Rashid

Geometrično središče Slovenije

Na območju bojev in delovanja Kamniško-zasavskega odreda, le malo južno od Sp. Slivne na meji med litijsko in domžalsko občino, bo za dan borca, 4. julija 1982, svečano odprto obležje geometričnega središča SR Slovenije – GEOSS.

Obležje GEOSS je najpomembnejša sestavina širšega, integralnega projekta »Vače 81«, ki ga je lani zasnovala skupina entuziastov in je že pridobil najširšo družbeno verifikacijo. Prav tako že tudi intenzivno potekajo operativna dela, v veliki meri amatersko.

Celoten projekt predvideva revitalizacijo ožjega in širšega območja Vač s kulturnega, zgodovinskega, arheološkega, strokovnega, rekreacijskega in drugih vidikov. Mimo GEOSSa kot osrednje znamenitosti predvideva še postavitev povečane kopije vavške situle v vas Klenik, označitev najdišč in prazgodovinske naselbine pod Krono, markaci-

jo več variat poti ob teh naravnih in kulturnih vrednotah ter povezavo z dogodki iz NOB, predvsem z delovanjem KZO in prehodom čez Savo.

Najdaljša pot skozi središče SR Slovenije se imenuje pot KZO. Speljana je od Zagorice, rojstnega kraja znamenitega matematika Jurija Vege, prek središča Slovenije in Vač do Zasavske Gore in se konča na železniški postaji Sava. Dolga je v celoti okoli 25 km. Na nekaterih odsekih sovpada z znanimi potmi, kot so evropska pešpot, Badjurova pot, mladinska pot in druge. Na poti je nekaj prelepih razlednih točk, kot Miklvaž, Slivna in druge. Speljana je po tereborih, kjer je deloval KZO. Borci tega odreda so jo večkrat prehodili, ko so izvajali svoje borbene naloge. Na gozdnatem odseku te poti od Stance Lazov do Slivne pa je KZO doživel tudi najbolj kritične trenutke svojega delovanja. Tu so ga 29. decembra

1944 Nemci obkolili in prebil se je z velikimi izgubami šele zvečer, po celodnevni krvavi borbi.

Geometrično središče SR Slovenije je obeleženo preprosto, a trajno, z materiali iz granita. Na betonski temelj je najprej pritrjena osnovna granitna plošča. Na njej je podstavek iz štirih oblikovanih delov, ki kažejo osnovne strani neba. Na tem podstavku pa je močan, skoraj poldrugi meter visok granitni steber, ki simbolizira trdnost in odločnost slovenskega naroda v bratski skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Lice tega stebra je obrnjeno na vzhod, proti obstoječi poti. Na njem je slovenski grb, pod njim izklesan relief Slovenije in spodaj še napis GEOSS – geometrično središče SR Slovenije.

Sam obležje GEOSS, skupaj z drugimi vrednotami, ki so vključene v projekt, pa je tudi skromno priznanje življu tega območja, ki je z vso zavzetostjo in prizadev-

nostjo med NOB pomagalo borcem KZO. Predvidevamo, da bo projekt tudi pospešil razvoj teh krajev.

Svečana otvoritev obležja bo na dan borca, 4. julija 1982. Ta dan pa praktično sovpada tudi s praznikom KS Vače. Praznuje ga namreč 6. julija, saj so na ta dan leta 1944 partizanski minerijski Kamniško-zasavskega odreda s pomočjo poštinih delavcev likvidirali nemško postojanko na Vačah. Le dan kasneje, 7. julija, pa praznuje 35-letnico ustanovitve največja geodetske delovna organizacija v SR Sloveniji – Geodetski zavod SRS.

Vsa ta praznovanja bodo združena 4. julija 1982, kar bo letos tudi osrednja manifestacija občine Litija. Vabimo vse borce, ki so prek tega območja prehajali čez reko Savo ali v tem okolju drugače delovali, da se udeležijo otvoritve GEOSSa, ki bo ob 9. uri. Odbor KZO pa še posebej vabi tega dne svoje borce na zbor odreda.

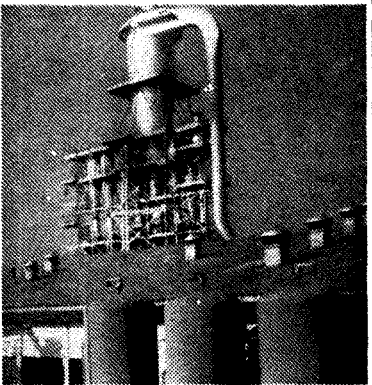
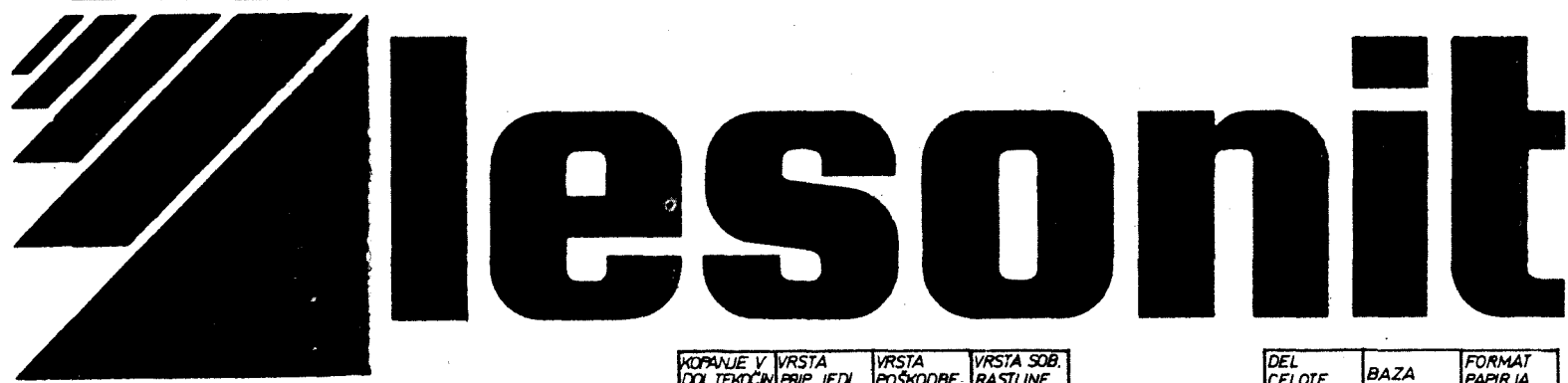
**Peter Svetik
Vili Kos**

NAGRADNA KRIŽANKA

LESONIT
ILIRSKA
BISTRICA

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

Tokrat vam je nagradno križanko pripravil delovni kolektiv LESONIT ILIRSKA BISTRICA. Vsem našim številnim reševalcem želimo veliko sreče, z žrebom pa bomo med pravnimi rešitvami, ki bodo prispele v uredništvo do 17. 6. 1982, izbrali nagrajence. Rešitve pošljite na naslov »Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana« in na spodnji del kuverte napišite LESONIT.

KOPANJE V DOL. TEKOCIN	VRSTA PRIP. JEDI	VRSTA POŠKODBE	VRSTA SOB. RASTLINE	DEL CELOTE	BAZA	FORMAT PAPIRJA	REKA	PESTNER	KESANJE	NADAV
 ASTEROID STROK. ZA EKOLOGJO				KOPANJE RUDE						
				TESTAMENT						
				SAMOTAR						
				VRSTA KACE						
 DEL KONJ. VPREGE PEČE				RADIJ			NADLEŽNA ZUZELKA			
				ČASTNI NAZIV						
	CIMA	SKAN. M. IME	JUDOVSKA NEMSCINA							
			VRSTA MASCORBE							
 MENIČNI DOLŽNIK				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				VRSTA CVETLICE						
 NAGLAS VRSTA PLINA ŠTEVNIK				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				VRSTA CVETLICE						
 REŠEVALNE SANI ROŽEVINA				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				VRSTA CVETLICE						
 REKA V SZ POMLADNI MESEC				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				REKA V J. AMERI/KI	POLJSKA ROŽA					
				VRSTA CVETLICE						

GRŠKA
CRKA

VRSTA
KROŽNIKA

DUGONJČ

MAKEDON.
N. HEROJ

GRŠKA BOG.
NESREČE

LOVLJENJE

NAGRADNI KUPON

IME IN PRIIMEK

NASLOV

emona hoteli, ljubljana
tozd terme čatež. brežice

68250 BREŽICE
Telefon (068) 610 10, 610 11, 618 11
Telex 35795 YU TERME

TERME ČATEŽ ZDRAVIJO Z DOSEDANJIMI IN NOVIMI ZDRAVSTVENIMI METODAMI

Poleg klasičnega zdravljenja s terapijami, kopanjem in fizioterapijskimi prijemi so se lotili v Termah Čatež zdravljenja z dobrim počutjem in s pogovori z zdravniki. Vodja zdravstva docent dr. Anton Franović, ki o tem načinu zdravljenja piše tudi knjigo Pogovori z revmatologom, je uvedel ta novi način zdravljenja, ki dopolnjuje tudi klasično zdravljenje z vsemi doslej znanimi metodami. Zdravniki, ki jih je v zdravilišču kar osem, si vzamejo dovolj časa, da se temeljito pogovarjajo z vsakim pacientom, uprava hotela pa skrbi za zdravo in prijetno počutje, okusno hrano, čistočo, zabavo in izlete. Nedvomno poleg termalne vode ugodno vpliva tudi podnebje. Ravno v kotu od Čateža, Brežic, do Dobove in Jesenic na Dolenjskem je klima blaga, a ne preblaga, sveža, vendar ne preostra, tako da se pacienti odlično počutijo.

Kljub temu da izleti bremenijo upravo Term, imajo vsak četrtek izlet na MOKRICE. To je lep baročni grad na vzpetini pred dolenjskimi Jesenicami, kjer se je rodil, tam živel in pisal nemški pisatelj Fridrich von Gagern (Mejaši, Cesta, Ljudstvo so knjige, ki so prevedene v slovenšči-

no; ražen Mejašev, kjer popisuje indijanska plemena, govore o Slovencih in Hrvatih). Mokrice so grad, v katerem je bil po ljudskem pripovedovanju zaprt vodja slovensko-hrvaškega upora Matija Gubec. Hrvatski znanstveniki sicer temu ugovarjajo, dokazov o nasprotnem pa nimajo. Okrog gradu je tudi svetovno znani angleški arboretum z izredno redkimi drevesi. Na Mokricah imajo tudi precej jezdnih konj za šport in rekreacijo. Za najmlajše imajo nekaj ponijev. Vsakih štirinajst dni prirede izlet, takojmenovano KRANJSKO TURO. Najprej popeljejo goste v Krško, kjer je naša prva velika nuklearna elektrarna. Nato nadaljujejo pot v slovenske Benetke v Kostanjevico na Krki. Tam si ogledajo Jakčevo in številne druge galerije in znamenito zbirko starih slik iz samostana Pleterje ter svetovno znano Formo vivo s skulpturami na prostem. Vračajo se skozi lepe gorice in vas Žejno, kjer se ustavijo v veliki zidanici gostilničarja iz Čateža, Francija Lesa, ki ima najboljša vina s tega področja. Pri Lesu tudi večerjajo. Ravno tako imajo vsakih štirinajst dni ŠTAJERSKO TURO. Tudi ta je izredno zanimiva, saj gredo v Stubice in si ogledajo muzej

kmečkih uporov in veličasten Avgustinčičev spomenik Matiji Gubcu. V Kumrovcu si ogledajo Titovo rojstno hišo in Dom mladine in borcev. Na Bizeljskem, ki je znano po bizelčanu in slikovitem gradu z lepimi štukaturami, imajo večerjo v domači gostilni Sekoranja. Komur ni za skupinske izlete, si lahko izbere eno od številnih izletniških točk. Možni so daljši izleti v Pišce, v izkopano rimsko naselje pri Drnovem, v Krško, Bizeljsko, v Dobe, Krško vas, Dobovo, na Mokrice in in še prenekateri kraj. Krajši

izleti za pešce pa so možni v prelepi okolici Čateških Toplic, ob vodnih rokavih do Broda na Savi, Mosteca in po nasipu ob reki navzgor in navzdol, potem proti Čatežu z uglednimi gostilnami, v gorice skozi Dvorce in naprej do ribnikov in nasadov in vinogradov in še in še. Lepote na pretek tudi za najzahtevnejšega gosta.

Prenekateri pacienti so izjavili, da jim za popolno zdravje zadošča vsako leto le tritedensko zdravljenje z dobrim počutjem v TERMAH ČATEŽ.

inles kombivak

odlična toplotna izolacija
vakuumaska impregnacija
odlična odlična odlična
zrakotesnost zrakotesnost
trojna zasteklitev trojna
dvojna zasteklitev dvojna
vodotesnost vodotesnost
izolacija izolacija izolacija

**INDUSTRIJA
STAVBNEGA
POHIŠTVA
RIBNICA**

INLES, 61310 RIBNICA, Partizanska 3
Telefon: h. c. (061) 861-411
direktor: (061) 861-050
Telegram: Inles Ribnica
Telex: 31262 yu Inles
Žiro račun: TOZD Trgovina SDK
Ribnica, št.51310-601-13250

Prodajno skladišče:

61310 RIBNICA, Kolodvorska ul., tel.
(061) 861-212

PODLJUBELJ

Jubilejno srečanje internirancev

12. junija bo v Podljubelju pred spomenikom internirancem 10. jubilejno srečanje internirancev, aktivistov in borcev. To je vsakoletno srečanje nekdanjih zapornikov, ki se ga vsako leto udeleži množica ljudi, poleg nekdanjih taboriščnikov tudi mladina in prebivalci predvsem grenjskih občin. Letos bodo prireditve še razširili, saj so povabili k sodelovanju po deset najboljših mladih likovnikov zadnjih razredov osnovnih šol iz petih občin: Celovca, Trsta, občine Ljubljana Bežigrad, Gorice in Tržica. V turističnem kampusu v Podljubelju bodo postavili šotore, tržiški borci bodo organizirali razgovor z nekdanjim taboriščnikom, inženirjem Janom Tišlerjem, ki bo mladim pripovedoval o taborišču, kar bodo pozneje prenesli na svoje risbe. Njihovi likovni izdelki bodo razstavljeni v šotoru ob robu nekdanjega taborišča in si jih bodo lahko obiskovalci tudi ogledali. Najboljša dela bodo nagrajena. Tako v republiškem odboru ZZB kot tržiški borci želijo prireditve čim bolj popestriti. V kulturnem programu, ki se bo nadaljeval tudi v popoldanskem času, bodo sodelovali pevci, recitatorji iz Ljubljane in tržiški Pihalni orkester. Začetek srečanja bo ob 10. uri.

Pod Ljubeljem je bilo od julija 1943 do maja 1945 koncentracijsko taborišče, ki je bilo edina podružnica zlogalsnega Mauthausna na Slovenskem. V njem so trpeli jetniki iz okupiranih dežel: Francozi, Čehi, Belgijci, Poljaki, Luksemburžani, Italijani, Rusi in Jugoslavlani. O taborišču je šel žalosten sloves, da je imelo edini krematorij pri nas. Interniranci so gradili predor na Ljubelju, doatno trpljenje je povzročalo ostro gorsko podnebje. ZZB NOV Slovenije je 1972. leta na temeljih ene nekdanjih barak postavila spominski park s spominskimi ploščami o taborišču, po katerih so umirali in trpeli jugoslovanski borci proti fašizmu. Ob vstopu v nekdanje taborišče so 1978 leta postavili spominski kamen, ki opominja mimovozeče na prestano trpljenje na tem koščku slovenske zemlje. 1954. leta sta v spomin vsem trpečim ZZB Tržic in ZZB Slovenije postavili spomenik internirancem, ki obtožuje krvnike in je opomin današnjemu času.

MILENA FORNAZARIC

MULJAVA

Obletnica muljavske bitke

Z raportoma, ki sta ga dala generalu Francu Sotlarju-Pavijanu komandant prve slovenske mladinske partizanske pohodne brigade Franca Rozmana-Staneta Janko Berčon in komandantka mladinskega pohodnega bataljona II. grupe odredov Vesna Čolič, se je začela proslava 40. letnice znamenite muljavske bitke, ustanovitve II. grupe odredov, prvega osvobojenega ozemlja v Sloveniji ter krajevnega praznika. Poleg preživelih borcev te enote so se slovesnosti udeležili tudi številni prebivalci grosupeljske občine in Dolenjske, brigadirji MDA Suha krajina ter pohodniki, vsi pa so v svoji sredi prisrčno pozdravili Viktorja Avblja-Rudija.

Slavnostni govornik Franc Sotlar-Pavijan je najprej orisal muljavsko bitko, ki je trajala od 6. do 12. junija 1942 in je bila izrednega pomena za nadaljnji razvoj NOB. Borci II. grupe odredov so namreč tesno povezani z domačini kljub so-

S slavnostnega prostora na Muljavi je delegacija mladinske pohodne enote v imenu več kot tri tisoč udeležencev proslave odnesla venec k spomeniku padlim v muljavski bitki.

vražnikovi premoči uspeli obdržati osvobodeno ozemlje na Dolenjskem, kar je močno dvignilo moralno med prebivalstvom. In prav to, da sta bila zaledje in fronta celota, je eden izmed vzglodov pri ureditvi zasnov SLO in DS. Ko pa je general Sotlar govoril o sedanjem trenutku, je med drugim poudaril:

»Prenašajmo tradicije organiziranosti, solidarnosti, samoodrekanja, upornosti, vztrajnosti, medsebojnega zaupanja in vere v zmago tudi danes med mlade ljudi in vse druge, ki so po vojni vključeni v vse naše ekonomske in politične razvojne procese.

Otresimo se malomeščanskega potrošništva in mrzličnega tekmovanja za imetjem, jčajmo naše vrste z delom, vztrajnostjo, nepopustljivostjo, zaupanjem v svoje moči, z vero v naš samoupravni socializem. Presekajmo hudiča na dva dela, kot ga je Krjavelj v svoji stiski v temni noči na barki, prepuščen sam sebi, in kot smo ga mi v muljavski in mnogih drugih bitkah.

Govoru je sledil kulturni program, ob koncu pa so razglasili rezultate že tradicionalnega pohoda Ivančna gorica-Muljava. Za tem pa se je začelo tovariško srečanje, na katerem so oživil spomini, ki so se prepletali z nalogami pri ureditvi gospodarske stabilizacije.

Tekst in foto: Staš

LJUBLJANA

Mladi v znanju in spretnosti

Tekmovanje mladih ljubljanske regije v znanju in spretnosti iz splošne ljudske obrambe in družbene samozastite, ki je bilo zadnji petek v maju, je bilo tudi zadnje v letošnjem šolskem letu v naši republici. Zajelo je vse učence sedmih in osmih razredov osnovnih šol ter vso mladino v srednjih oziroma šolah usmerjenega izobraževanja, kakor tudi precej izvenšolske mladine.

To tekmovalno je pripravil medobčinski svet SZDL ljubljanske regije ob 40-letnici ustanovitve SNOUB in POS ter v počastitev dneva mladosti oziroma 90-letnice rojstva tovariša Tita. Sodelovalo je 31 osnovnošolskih in 29 srednješolskih 5-članskih ekip. Med osnovnimi šolami sta bili najboljši prva in druga ekipa OŠ Frana Albrehta Kamnik pred OŠ Ljuba Šercerja z Iga. Med srednješolci so bili najboljši iz ljubljanske gimnazije Sentvid, druga je bila ekipa Kadetske šole za miličnike, tretja Gradbena tehniška šola Ljubljana. Reševali so teste s področja narodne in civilne zaštite, prometne in požarne varnosti, o čemer poteka letošnja akcija NNNP, zatem pa so na 7.800 m dolgi progi, ki je vodila po pobočjih šmarnogorske Grmade, še praktično pokazali svoje znanje, streljali z zračno oziroma vojaško puško, se preizkusili v nudenju prve pomoči, do cilja pa so morali pokazati tudi svoje orientacijske sposobnosti, saj so od točke do točke hodili z zemljevidom in kompasom v roki. Znanje in sposobnosti, ki so jih pokazali mladi v tem tekmovalju, so vsekakor pomemben prispevek k obrambnim pripravam naše domovine.

Tekst in foto: Staš

VOJNIK

S prostovoljnim delom do svojih prostorov

Društvo upokojencev Vojnik je v okviru mednarodnega leta in IV. tedna starejših občanov občine Celje 20. 5. 1982 praznovalo svoj XX. Občni zbor in 30-letnico obstoja. Društvo vključuje v svoje članstvo danes 685 članov iz KS Vojnik, Skofja vas, Smartno v Rožni dolini, Strmec pri Vojniku in Frankolovo. Leta 1978 je razvilo svoj društveni prapor in dobilo za svoj dom staro dotrajano stanovanjsko hišo v Vojniku. Celjska cesta 17, ter jo začelo obnavljati. V njej imata svoj sedež Društvo upokojencev in ZB NOV. Dosedaj so člani vložili v adaptacijo preko 100 starih milijonov ter več kot 3500 ur prostovoljnega dela. Dela še vedno niso gotova, ker draginja prehiteva dotekajoča sredstva. Društvo ima pripravljen bogat načrt svojega delovanja, ko bo dom dokončno urejen.

IVAN SEŠEL

LJUBLJANA

Litostroječani zmagovalci

Pod pokroviteljstvom SZDL in s sodelovanjem KS Krim je balinarski klub upokojencev Rudnik priredil balinarski turnir osmih ekip: Krim I. in II., Mladinski klub Barje, Barje starejši, Du Litostroj, Milan Majcen, Golovec in prireditelj. Dvostezno balinišče pod zelenim Golovcem je prav gotovo med najlepšimi v Ljubljani. Pred pričetkom tekmovalja so predstavniki družbenopolitičnih organizacij pozdravili tekmovalce. Dolgoletni poštvovalni kapetan moštva starejših balinarjev Rudnik Milan Ljubič je med drugim dejal, da je turnir posvečen mladim in starejšim tekmovalcem, ki naj bi tudi v bodoče tesno sodelovali.

Po večurnem tekmovalju sta se v zaključnem finalu pomerili ekipi Du Litostroj in Golovec. Pod vodstvom izkušene kapetana Mušiča so Litostroječani zares pokazali dobro igro, ki jim je prinesla zmago. Drugi je bil Golovec, tretji mladi z Barja. Tovarna Utensilija je zmagovalec poklonila tri lepe lesene pokale.

V. BOVCON

Vabila

Letošnje srečanje borcev II. brigade VDV-NO bo v soboto 19. junija v Bohinjski Bistrici. Osrednji del slavlja se bo pričel ob 12. uri. Slavnostni govornik bo tovarš Tomaž Ertl, republiški sekretar za notranje zadeve.

Borci brigade naj se zberejo že ob 9. uri v Domu »kulture« Jozeta Azmana, kjer se bodo zbirale skupnosti po posameznih bataljoni. Zatem bodo odprte razstave orožja JLA, milice in zgodovinskega razvoja II. brigade VDV-NO ter prikazana vaja posebne enote RSNZ.

Borcem iz Primorske in njihovim svojcem priporočamo, da se z vlakom odpeljejo iz Nove Gorice ob 7.02 (prihod v Boh. Bistrico ob 8.22), zvečer pa iz Boh. Bistrice ob 19. uri (prihod v N. Gorico ob 20.19). Vabljeni vsi. Udeležite se slavlja v čim večjem številu!

Odbor skupnosti II. brigade VDV-NO

VABIMO SKOJEVCE, ki so pred vojno delovali na območju tedanjega ljubljanskega okrožja, na tovariško srečanje dne 11. junija 1982 ob 16. uri v Domu španskih borcev v Mostah na Zaloški cesti.

Odbor za zbiranje zgodovinskega gradiva SKOJ in naprednega mladinskega gibanja že nekaj časa zbira zgodovinsko gradivo o delovanju SKOJ in naprednega mladinskega gibanja in želi tudi vaše prispevke.

Posameznih vabil ne bomo pošiljali, zato prosimo, da se odzovete temu vabilu.

Mestna konferenca ZSMS in Odbor za zbiranje zgod. gradiva SKOJ in naprednega mladinskega gibanja

»Vabimo vse koroške partizane, da pridejo v nedeljo, dne 13. 6. 1982, ob 11. uri na tovariško srečanje koroških partizanov iz Slovenije in zamejske Koroške, ki bo na Jamarskem domu pri Domžalah. Na srečanju bomo razvili zastavo (prapor) koroških partizanov. V kratkem kulturnem programu bo sodeloval tudi partizanski pevski zbor iz Celovca. Srečanje bo ob vsakem vremenu. Vabljeni!

Odbor koroških partizanov Ljubljana

V počastitev 40-letnice ustanovitve Belokranjskega odreda, ustanovljenega 26. junija 1942. leta na Mirni gori nad Semičem, organizira odbor skupnosti borcev odreda ZBOR BORCEV ODREDA, ki bo v nedeljo, 20. junija 1982, ob 9. uri v dvorani Kulturnega doma v Semiču, z naslednjim dnevnim redom:

1. Izvolitev organov zbora
2. Poročilo predsednika odbora, blagajnika in nadzornega odbora
3. Razprava po poročilih
4. Sprejem predloga Pravilnika o organizaciji in nalogah skupnosti borcev in sprejem predloga okvirnega programa dela za naslednje mandatsno obdobje
5. Podelitev nagrad in plaket Belokranjskega odreda
6. Razrešnica starega odbora in nadzornega odbora
7. Volitve članov odbora in nadzornega odbora
8. Razno

Prosimo vse člane odreda, da pridejo v Semič pred 9. uro zaradi evidentiranja in podelitve jubilejnih medalj.

Po končanem zboru bo ob 10. uri zborovanje pri centralnem spomeniku v Semiču z govorom in kulturnim programom.

Slavnostni govor bo imel narodni heroj tov. Jože Borštnar, komisar odreda.

Po zaključnem zborovanju bo sledilo tovariško srečanje borcev odreda in prebivalstva.

Odbor Belokranjskega odreda z družbenopolitičnimi organizacijami Bele krajine

Vabimo vse borce in borke zaščitne čete pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko Primorje na tovariško srečanje, ki bo dne 13. junija 1982 v Sempasu pri Novi Gorici.

Srečanje bo ob 9. uri v osnovni šoli bataljona Simona Gregorčiča, kjer bo kratek kulturni program s pozdravnim nagovorom, poročilom o dosedanjem delu odbora, sprejemom pravil enote in volitve odbora.

Po uradnem delu zborovanja bo sledilo tovariško srečanje.

Domicilni odbor zaščitne čete PK KPS za Slovensko Primorje

Kot vsako leto bo tudi letos tradicionalno srečanje bivših političnih zapornikov, internirancev in izgnancev ter drugih borcev z mladino na Ljubelju. Letošnja prireditve se začne že v petek, 11. 6. 1982, ko bodo mladi likovniki risali na Ljubelju dogodke iz zgodovine Ljubelja med drugo svetovno vojno.

Ob tabornem ognju, ki ga bodo pripravili taborniki iz Tržica in Bežigrada, pa bodo ob 20. uri priredili tudi kulturni program.

Glavno srečanje se bo začelo dne 12. 6. 1982 ob 10. uri s kulturnim programom, ki ga bodo izvajali mladina in kulturni delavci občine Ljubljana-Bežigrad.

Ob srečanju bo tudi razstava likovnih del, ki jih bodo mladi likovniki ustvarili en dan prej v Podljubelju.

Predsednik komisije: Lojze Bukovac

Združenje borcev NOV Novo mesto vabi vse borce in ostale krajanje na srečanje z razvitjem prapora ter podelitev plaket vsem borcem, ki so odšli z našega terena v partizane, ter svojcem padlih. Srečanje bo 19. junija 1982 ob 17. uri pred športno dvorano v Novem mestu.

Vabimo vse borce Dolomitskega odreda NOV in POS na zbor borcev odreda, ki bo v soboto 3. julija 1982 ob 9. uri pred partizanskim domom na Ključu.

Ob 11. uri bo tam osrednja proslava ob 40-letnici ustanovitve odreda.

Na proslavo in tovariško srečanje vabimo tudi aktiviste, mladino in druge občane.

Dostop je iz vasi Brezje po cesti Dobrova-Horjul.

Odbor skupnosti borcev Dolomitskega odreda NOV in POS

Občinski odbor ZZB NOV in politične organizacije Slovenske Bistrice, odbor 4. brigade VDV in kurirji TV postaj: 9-S, 10-S, 11-S, 13-S in 33-S vabijo na odkritje spominskega obeležja kurirjem in proslavo zbora TV-kurirjev in vezistov na Pesku - Pohorje dne 19. junija 1982 ob 11. uri.

Kulturni program bosta izvedli osnovna šola iz Slovenske Bistrice in godba na pihala »Impol« iz Slovenske Bistrice. Po proslavi bo partizansko rajanje.

Odbor

Pripravljalni odbor za proslavo 40-letnice ustanovitve 1. udarnega proletarskega bataljona Toneta Tomšiča vabi vse preživele borce tega bataljona in brigade Toneta Tomšiča in domicilnih enot tega področja na partizansko srečanje, ki bo 12. junija 1982 ob 10. uri pri domu borcev NOV in mladine v Zapotoku.

Prosim, da se mi oglasijo vsi preživeli borci 2. tankovske brigade, prostovoljno ustanovljene v letih 1943-44 v Kolomni v ZSSR, s katero smo se z vlakom pripeljali v jeseni 1944 do Pančeva, nato pa z ladjo v Beograd. Po enomesecnem odmoru sem bil dodeljen 6. udarni proletarski diviziji - (6. Lička) druga brigada, drugi bataljon, druga četa. Sodeloval sem v borbi od Sremske Mitrovice prek Erdevika, Šida, Ilača, Iloka, Zupanje in ob reki Bosut. Spominjam se borbe ob reki Bosut, ko sva s tovarišem jurišala na nemško mitralješko gnezdo na drugi strani reke. Bunker je bil dobro skrit v obraščenem obrežju reke (reka je bila zamrznjena). V tej tvegani akciji sva zaplenila mitraljez in nekaj tobaka. Potem sem bil poslan na podoficirski tečaj v Sremski Mitrovici od 2. 2. do 15. 3. 1945, nato sem bil dodeljen tretji četi, prvemu desantnemu bataljonu druge tankovske brigade. Sodeloval sem v 11. Titovi ofenzivi v Sremu 11. aprila 1945. Po večdnevni težki borbi sem bil 18. 4. 1945 težko ranjen na Pleternici pri Slavonski Požegi. Prepeljan sem bil v Vukovar in z ladjo po reki Donavi v bolnišnico v Beogradu.

Lepo prosim vse tovariše in tovarišice, ki so v navedenih enotah sodelovali, bili na podoficirskem tečaju v Sremski Mitrovici in v bolnišnici v Beogradu, naj to sporočijo na moj naslov: Jože Kovačič, Gradnikova 4 a, 64260 Bled. Prosim vas, da priložite tudi svoj naslov, ker vas želim povabiti na tovariško srečanje, ki bo 7. avgusta 1982 na Kozjanskem v vasi Lesično.

Poizvedba

V časopisu TV-15 z dne 12. 11. 1981 sem zasedila v rubriki »poizvedbe«, da združenje borcev Briško-beneškega odreda išče podatke o borcu Francu, po rodu Nemcu. Po opisu sodim, da bi to lahko bil borec, ki je konec leta 1944 in 1945 bil v intendaturi 30. divizije. Omenjeni borec mi je pripovedoval, da sta bila z očetom že leta 1942 zaprti v Nemčiji, vendar mu je uspelo pobegeti in se priključiti slovenskim partizanom. Rekel je, da je doma iz Kolna in da se piše Franc Miller. Po osvoboditvi, ko so se naše enote morale umakniti iz Trsta, je bil Franc v Prestranku pri Postojni. Mislim, da je bil tam tudi demobiliziran in se je vrnil domov. Slišala sem, da je pred leti pisal v Gabrovico na Krasu in prosil, naj mu pošljejo potrdilo, da je bil v resnici partizan.

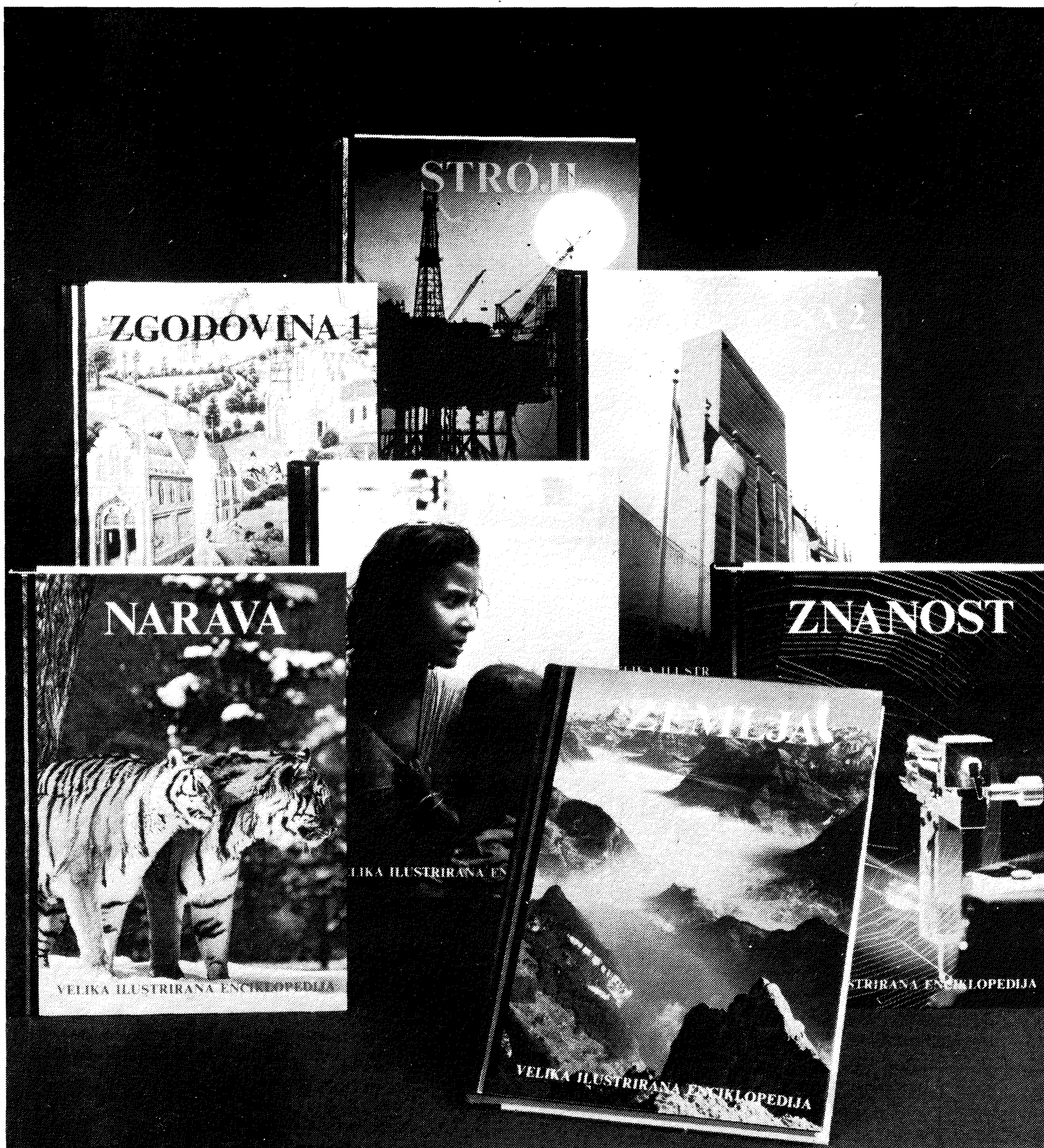
Danica Ravbar Cankarjeva 28. Nova Gorica

Popravek

V 18. številki TV-15 pravi na 5. strani komandant drugega Koroškega odreda že v prvem odstavku: »Zaradi prehudega nemškega pritiska pa je (prvi Kokrški odred) živel le dva meseca.« V resnici je Kokrški odred živel in deloval dobrih šest mesecev, to je od 18. junija do 26. decembra 1942, formalno pa do srede januarja 1943, dokler ni bila izvršena preureditev.

Res so Nemci pritiskali na prvi Kokrški odred leta 1942, res so celo uničili njegov 2. bataljon, vendar pa je ostal še prvi-Kamniški. Vzrok, da je bil prvi Kokrški odred ukinjen konec 42. leta, je predvsem v reorganizaciji vse slovenske partizanske vojske konec leta 1942 in v začetku triinštiridesetega.

IVAN JAN Kranj

VELIKA ILUSTRIRANA ENCIKLOPEDIJA

Josip Logar-Božo

Maja je umrl Josip Logar-Božo. Z njegovo smrtjo so družbenopolitične organizacije občine Ljubljana Šiška, še posebej pa občinski odbor ZZB NOV, izgubile aktivnega delavca, prekaljenega revolucionarja ter iskrenega tovariša in prijatelja. Kot 17-letni mladenič se je leta 1941 vključil v NOB. V Rožni dolini je deloval v narodni zaščiti oziroma varnostno-obveščevalni službi. Januarja leta 1942 se je v Dolomitih priključil partizanom, marca istega leta je odšel med gorenjske partizane, kjer je bil poveljnik v raznih enotah. Konec leta 1943 je začel z aktivističnim delom v kranjskem in nato v kamniškem okrožju, pozneje na Štajerskem in Koroskem, kjer je dočkal osvoboditev. Po osvoboditvi je nadaljeval z delom v republiškem sekretariatu za notranje zadeve, vrsto let je bil direktor Založbe Borec. Bil je izreden tovariš in to vrednoti je negoval ne samo do soborcev, ampak do slehernega. Za svoje življenjsko delo je tovariš Božo prejel številna visoka odlikovanja in priznanja.

Ivan Mazej-Borut

Na pobresškem pokopališču v Mariboru smo se poslovili od borca, komunista in tovariša, upokojenega podpolkovnika vojnega letalstva Ivana Mazeja-Boruta. Rodil se je leta 1905 v vasi Tabor pri Zalcu. Začetek vojne je pričakal kot letalec na letališču pri Uziški Požegi. Maja leta 1941 se je vrnil v Šostanj, kjer je bil aretiran in odpeljan v taborišče Tondarj v Avstrijo, od koder je kmalu pobegnil in se v Saleški dolini priključil terencem OF. Postal je politdelegat Kamniške čete, ki se je priključila 6. SNOUB Slavka Slandra, kjer je postal komandir čete in kasneje komandant bataljona ter načelnik štaba brigade. V decembru 1944. leta je bil imenovan za komandanta posebne brigade pri glavnem štabu Slovenije. Po razformiranju brigade je bil komandant 912 BAS-a pri zaščitni diviziji v Novem Sadu, kjer je dočkal konec vojne, vendar je v letalstvu ostal še naprej. Za vojne in povojne zasluge je prejel več odlikovanj in priznanj.

Franc Kobal

Po dolgi in težki bolezni je umrl Franc Kobal iz Sp. Gorij. Rodil se je leta 1912. Z NOG je začel delati v začetku leta 1942. V NOV je stopil marca leta 1944. Kot borec je sodeloval v minerski četi GO, Škofjeloškem odredu in zaščitnem bataljonu. Bil je odlikovan. Od njega smo se poslovili februarja v Zg. Gorjah.

Janez Bešter

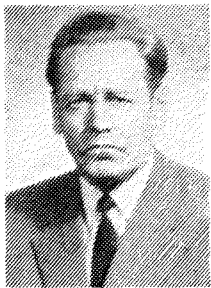
Januarja smo se na pokopališču v Ovsihah poslovili od člana ZB NOV Podnart Janeza Beštra iz Rovt, rojenega leta 1923. Med vojno je bil partizan, za kar je prejel odlikovanje.

Viktor Leskovec

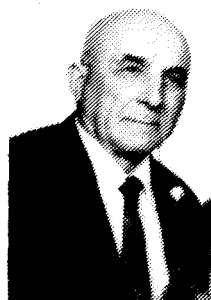
V Postojni smo se marca poslovili od Viktorja Leskovca. Rodil se je leta 1901 in se izučil za kovača. Med NOB je izgubil dva sinova, sam je aktivno sodeloval z NOG od 1942. leta. Odlikovan je bil z medaljo zasluga za narod.

Alojz Novak

Na pokopališču v Podkraju smo se poslovili od Alojza Novaka iz Titovega Velenja. Rodil se je leta 1917 v Šostanju. Ob prihodu okupatorja je moral oditi v delovno taborišče v Avstrijo, kjer je delal v železarni. Takoj je navezal stike s člani avstrijske komunistične partije. Leta 1943 je bil aretiran in zaprt v Leobnu. Zaradi pomanjkanja dokazov so ga izpustili in leta 1944 je odšel v partizane v Zidanškovo brigado, kasneje pa v 1. bataljon Koroskega odreda. Po osvoboditvi je bil demobiliziran kot obveščevalni oficir KNOJ, kasneje je bil zaposlen v rudniku v Velenju.

Henrik Torkar

Marca smo se poslovili od borca in rezervnega poročnika Henrika Torkarja, ki se je rodil pred 71 leti v Grahovem. Na Jesenice je prišel kot sezonski delavec. Leta 1942 je začel sodelovati z NOG in bil aktivist vse do odhoda med partizane. Boril se je v Gorenjskem in Kokrškem odredu. Bil je premeščen na gorenjsko vojno področje, kjer je opravljal zahtevno nalogo vodje obveščevalne službe. Po osvoboditvi se je posvetil delu v železarni. Za vojne in delovne zasluge je prejel odlikovanja in priznanja.

Leopold Drnovšek

Marca je umrl Leopold Drnovšek, upokojen rudar iz Kisovca, rojen leta 1901. V NOV se je aktivno vključil leta 1944. Pokopali smo ga na pokopališču v Zagorju.

Franka Macarol

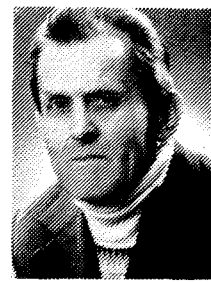
Marca smo se na koprskem pokopališču poslovili od borke in aktivistke Franke Macarol. Po rodu je bila Tržačanka in je že leta 1930 morala bežati pred fašisti. Leta 1941 je bila v Ljubljani aretirana, obsojena na 18 let ječe in odpeljana v taborišče Perugio. Po kapitulaciji Italije se je vrnila v Ljubljano ter bila ponovno aretirana. Iz transporta, ki je bil namenjen v taborišče v Nemčijo, je zbežala in stopila v ilegalo.

Janez Žbogar

Janez Žbogar se je rodil leta 1918 v Suhorju. Takoj ob okupaciji leta 1941 je začel v svojem domačem kraju sodelovati s tamkajšnjo OF. V decembru leta 1942 je vstopil v NOV in bil borec Cankarjeve brigade. Umrl je na Jesenicah. Bil je odlikovan.

Jože Barlec

Aprila je umrl Jože Barlec iz Dragomera. Ze leta 1941 je bil odpeljan na prisilno delo v Nemčijo. Med člani ZB in upokojenci smo ga poznali kot zelo pridnega, saj je bil vrsto let blagajnik ali predsednik društva upokojencev. Pokopali smo ga na Žalah.

Ludvik Česnik

Na pokopališču v Celju smo se marca poslovili od borca NOV Ludvika Česnika, rojenega 1912. leta v Palčji vasi pri Postojni. Ze leta 1942 je bil zaprt v Trstu, nato interniran v Calabrio. Leta 1943 je stopil v Istrski odred, nazadnje pa je bil v Ljubljanski brigadi do osvoboditve. Odlikovan je bil z medaljo zasluga za narod in z redom hrabrosti.

Antonija Ceglar

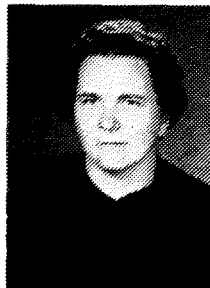
Na Jesenicah je umrla Antonija Ceglar. Imela je svojo obrtniško delavnico in leta 1941 začela delati za OF. Pomagala je pri zbiranju denarne pomoči in hrane. Veliko je pomagala izseljencem, ki so se s transporti ustavljali na Jesenicah. Pokopali smo jo na Blejski Dobravi.

Marija Vencelj

V Preserju smo se marca poslovili od Marije Vencelj, ki se je rodila pred 97 leti in bila najstarejša občanka v krajevni skupnosti Podpeč-Preserje. Oba z možem sta delala za NOG in oba sta imela status borca NOB. Marija od maja 1942. leta.

Francka Rabič

Na pokopališču v Dovjem smo se poslovili od Francke Rabič iz Mojstrane. Rodila se je leta 1899. V času NOB je od leta 1941 do konca vojne podpirala NOG.

Antonija Poljšak

Na postojnskem pokopališču smo se poslovili od Antonije Poljšak, rojene na Voškem 1921. leta. Brat in sestra sta pobegnili v Jugoslavijo, tudi za njo ni bilo več zaposlitve v Italiji in je tudi sama pobegnila. Ob napadu aprila 1941. leta je bila v Beogradu zasuta v neki kleti. Gestapovci so jo predali italijanski kvesturi zaradi italijanskega državljanstva. Po razpadu Italije je začela aktivno in organizirano delati za NOB.

Franc Čebin

Franca Čebina smo pokopali na zagorskem pokopališču oktobra lani. Rodil se je 1911. leta v Kisovcu. Kot napreden mladenič je bil aktivno vključen v delavsko društvo, ki so ga vodili prekaljeni komunisti. Takoj po prihodu okupatorja se je vsa njegova družina aktivno vključila v organizirano delo na terenu. Na domu pri Čebinovih so se sestajali prvi ilegali. Po kapitulaciji stare Jugoslavije je bil Franc med prvimi prostovoljci, ki so zbirali orožje. Zaradi aktivnega sodelovanja je Franceta okupator zaprl naprej v Trbovlje in nato v taborišče Mauthausen, kjer je bil do 1942. leta. Naslednjega leta je bil ponovno aretiran in odpeljan v taborišče Straubling. Bil je odlikovan.

Marija Serala

Septembra lani smo se poslovili od 76-letne Marije Serala iz Ovsih. Vsa Seralova družina je bila od 1941. leta dalje partizanska družina. V njihovi hiši je bila partizanska javka, v hiši so pogosto prenočevali terenci in organizatorji. Marija je v Podnartu zbirala podatke o vojaških transportih na železnici in obveščala partizane, da so lahko ob pravem času minirali progo. V Seralovi hiši so bile nove volitve v vaski NO za vas Ovshe.

PRAVNI SVETOVALEC

U. K. P. Ali se šteje v zavarovalno dobo tudi čas, prebit na poklicni rehabilitaciji?

Odgovor: Tudi čas, ki ga je zavarovanec prebil na poklicni rehabilitaciji, se šteje v zavarovalno dobo, če ga je na njo napotil pristojni organ oziroma organizacija kot delovnega invalida ali vojaškega invalida, kot slepega, kot osebo, ki je zbolela za distrofijo in sorodnimi mišičnimi obolenji, ali kot civilno žrtev vojne, in sicer ne glede na to, ali je bila pred tem zavarovana.

R. M. C. Koliko znaša varstveni dodatek k družinski pokojnini?

Odgovor: Osnova za odmero varstvenega dodatka k družbeni pokojnini je razlika med priznano družinsko pokojnino in vsakokratnim mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov, ki ga določi skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji. Višina varstvenega dodatka k družinski pokojnini pa je odvisna od števila užitvalcev družinske pokojnine, za enega 70%, 80%, za dva, 90% za tri in 10% navedene osnove (razlike) za štiri ali več užitvalcev družinske pokojnine.

T. I. J. Za koliko časa se odloži služenje vojaškega roka edinemu hranilcu družine?

Odgovor: Naborniku, ki mu je priznan status edinega hranilca družine, se na njegovo prošnjo odloži služenje vojaškega roka za toliko časa, dokler je edini hranilec, vendar ne dlje kot do konca novembra koledarskega leta, v katerem dopolni starost 27 let.

F. O. Z. Še predno ste dopolnili 15. leto starosti, ste med okupacijo aktivno in organizirano delali v NOB. Ali se vam res ta čas ne more šteti kot posebna doba v pokojninsko dobo?

Odgovor: Čas pred dopolnitvijo 15. leta starosti se po veljavnih predpisih ne šteje v pokojninsko dobo, z edino izjemo časa, prebitega v partizanskih odredih Jugoslavije, v narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije in v jugoslovanski armadi. Samo ta čas pred 15. letom starosti se vštevja v pokojninsko dobo.

Z. P. T. Slišali ste, da imajo pravico do dodatka za pomoč in postrežbo tudi nepokretni zavarovanci. Kateri zavarovanci se štejejo za nepokretne?

Odgovor: Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo tudi nepokretni zavarovanci, ki so zaposleni primerne svojim delovnim zmožnostim, vendar najmanj s polovico polnega delovnega časa. Za nepokretne pa se štejejo zavarovanci, pri katerih je zmožnost premikanja zmanjšana najmanj za 70%, to je pri tistih, ki se zaradi prizadetosti okončin in ostalega gibalnega sistema ob pomoči ortopedskih pripomočkov ali tudi brez njih, ker jih ni možno aplicirati, premikajo z veliko težavo in morajo v to aktivnost vlagati prekomerne napore.

T. V. K. Koliko odstotkov znaša vojaška invalidnost zaradi izgube očesa oziroma popolne izgube vida na enem očesu z nezmanjšanim vidom na drugem očesu?

Odgovor: Po pravilniku o ugotavljanju odstotka vojaške invalidnosti predstavlja izguba očesa, popolna izguba vida na enem očesu ali izredno zmanjšanje vida (ostrina vida manjša od 0,05) pri nezmanjšanem vidu na drugem očesu oziroma zmanjšanem vidu na drugem očesu pod 0,20 - 50-odstotno vojaško invalidnost.

P. V. T. Ob kakšnih pogojih je zavarovavec oziroma upokojenec vnuk upravičen do družinske pokojnine po njem?

Odgovor: Vnuk ima po zavarovancu oziroma upokojencu pravico do družinske pokojnine ob izpolnitvi drugih pogojev le, če nima lastnih dohodkov, ki bi zadoščali za preživljanje in ga je zavarovanec oziroma upokojenec preživljal.

RUDI MOHAR:

8

Loški potok v borbi za svobodo in lepše življenje

Po kapitulaciji Italije je šola delovala po učnem načrtu za šole na osvobojenem ozemlju. Upravna komisija za osvobojeno ozemlje – odsek za narodno vzgojo in prosveto je učiteljem izstavila tudi dekrete o nastavitvi. Zaradi vdora nemške vojske novembra 1943 je bil pouk za nekaj časa prekinjen, nato pa se je zaradi bojazni pred bombardiranjem nadaljeval po vaseh. V Travniku in Retjah sta bili dvorazrednici, v Malem Logu, Šegovi vasi in na Hribu pa enorazrednice. Šolski pouk je bil v zasebnih hišah. Na Hribu pri Tekavčevih, v Malem Logu pri Klemenovih, v Retjah pri Rojčih in Klemenovih, v Šegovi vasi pri Primoževih in v Travniku pri Kojevih. V Malem Logu je bil pouk nekaj časa tudi pod kozolcem. Da bi šole uspešno delovale, so osnovali rodiljski svet, v katerem so bili zastopniki iz vseh vasi. Prva seja je bila v juniju 1944 na Hribu. Šole je redno obiskoval okrožni šolski nadzornik Bogomil Gerlane, kurirji pa so imeli tam javke in so redno prinašali literaturo, ki je izhajala na osvobojenem ozemlju. Tedaj so otroci napisali v obliki šolskih nalog pretresljive zgodbe o trpljenju otrok in odraslih med okupacijo. Nekatere teh so objavljene v knjigi »Mladi rod Kočevske proti okupatorju«, ki jo je izdala Mladinska knjiga ob 10. obletnici kočevskega zbora.

Zločini črne roke

Proti koncu 1944. leta je začela vdirati v Loški potok črna roka – domobranci, preoblečeni v partizanske uniforme. Ker partizanom niso mogli do živga, so se na podol način znašli nad prebivalstvom in neoboroženimi aktivisti. Na domu so presenetili Špelčinega Lojza iz Travnika, ga vzeli s seboj in ga v bližini Malega Loga mučili in ubili. Dvanajstega oktobra 1944 so zahrbtno umorili Antona Pajnika, poveljnika vaše straže s Hriba. V januarju 1945 je v meglenem jutru v Travniku pri Navski hiši naletela na črno roko patrila komanda Velike Lašce, misleč, da so se srečali s partizani. Toda črnorokci so takoj udarili po njih in vodja patrole je obležal na mestu, mitraljezec pa je bil huje ranjen in se je zatekel k Mihejlovim. Šli so za njim po krvavi sledi in ga ustrelili. Še grše so ravnali z ženskami. V Kočevski Reki so zverinsko umorili Suštarjevo Tilo, aktivistko iz Travnika. Pravzaprav so jo zaklali; kar sedemkrat so jo prebodli z noži. Iskali so še druge, vendar jih niso našli. Za črno roko so delale tudi nekatere podle duše iz Loškega potoka.

Ob koncu vojne so se umikali skozi Loški potok četniki. Ustrahovali so ljudi, zlasti tiste, ki so bili za partizane. Zažgali so Hubertovo hišo, v kateri je bila pred vojno žandarmerijska postaja, češ da je njihova last. Ljudem so odvzeli nekaj živine in voz in jih odpeljali s seboj...

Dali so življenja...

Iz Loškega potoka je v narodnoosvobodilnem boju sodelovalo 425 ljudi. Od tega je bilo 285 borcev NOV. Padlo jih je 58. Le-ti so:

– Ludvik Bartol, Ivan Benčina, Jože Benčina, Karel Debeljak, Franc Košir, Franc Krže, Franc Lavrič (Mrakov), Rudolf Lavrič, Ivan Levstik (Nacetov), Ivan Levstik (Neščin), Janez Levstik, Jože Levstik, Franc Mikulič, Anton Rus, Franc Šega, Franc Vesel, Jože Vesel, Angela Zbačnik (Pavelčeva) in Franc Zagar – iz Travnika;

– Janez Bartol, Anton Benčina, Jože Brimšek, Andrej Kordiš, Anton Kordiš, Franc Knavs, Ivan Košmrlj, Mirko Košmrlj, Albin Pajnič, Ferdo Skok in Ivan Vrtačnik – s Hriba;

– Franc Benčina, Jože Debeljak, Alojz Košir, Ivan Košir, Stanko Košir, Mirko Lavrič, Jože Mohar (Cednikov), Jože Mohar (Jaklev), Jože Ruparčič, Karel Ruparčič, Ivan Šega, Jakob Šega, Janez Turk in Jože Turk – iz Retij;

– Aton Bambič, Anton Bambič ml., Matija Bartol, Alojz Knavs, Jože Košmrlj in Franc Oražem – iz Malega Loga;

– Karel Baraga, Alojz Lavrič, Franc Lavrič, Ivan Šega in Stanko Vesel – iz Šegove vasi;

– Franc Kordiš, Franc Lavrič in Julij Malnar – iz Srednje vasi.

Ustreljenih je bilo 37, in sicer:

iz Travnika: Alojz Bartol (Špelčin), Ivan Bartol, Franc Bartol, Rudolf Bartol, Franc Benčina, Franc Debeljak, Jože Debeljak, Slavko Debeljak, Franc Ivančič, Mirko Kordiš, Edvard Kordiš, Franc Lavrič (Gornikov), Franc Lavrič (Skončev), Karol Lavrič, Tila Lavrič, Alojz Levstik (Dednarjev), Alojz Levstik (Kapčev), Karel Levstik, Anton Mikulič (Znidarjev), Anton Mikulič (Valentinov), Anton Mikulič (Mišev), Jože Mikulič, Ivan Tanko, Mirko Urh, Ivan Vesel in Karel Vesel;

– s Hriba: Jakob Bartol, Janez Bartol, Janko Benedičič, Lado Čuk, Anton Dorer, Anton Pajnič in Pavel Silovinac;

iz Šegove vasi: Alojz Šega in Franc Šega;

– iz Retij: Anton Kordiš in Antonija Koriš.

V internaciji je bilo 142 ljudi. Umrli pa so tam:

– Janez Bartol, Alojz Benčina, Anton Benčina, Janez Benčina, Andrej Košmrlj, Ivan Lavrič (Kapčev), Karel Lavrič (Grgurčkov), Janez Levstik, Jože Lovšin, Anton Mikulič, Franc Vesel in Jože Zbačnik – iz Travnika;

– Lado Mohar in Andrej Oberstar s Hriba;

– Ivan Debeljak, Angelo Korče, Franc Mohar in Anton Šega iz Šegove vasi.

Zelo hraber borec je bil Karel Baraga iz Šegove vasi. Padel je kot komandir jurišne čete na Vinkovem vrhu 21. marca 1945. leta. O tem, kako je padel, je napisal njegov komandant bataljona Rudi Pušenjak-Uragan med drugim naslednje:

»Umikali smo se proti Krki. Ščitila sta nas dva mitraljezca. Strelivo smo jim preskrbeli tako, da smo zbrali preostale naboje pri drugih mitraljezcih. Prostovoljno sta se javila komandir čete (Ludvik) Karel Baraga in četni komisar Žitnik, rudar iz Krmelja. Tudi jaz sem ostal z njima. Bojevala sta se do zadnjega naboja, potem pa smo se tudi mi trije umikali. Nismo prišli daleč, ko je sovražnik znova udaril. Baraga in Žitnik sta padla, toda rešila sta bataljon večjih izgub...«

Največ borcev sta dala Travnik in Šegova vas. Iz borbe je prišlo 55 oficirjev, od tega iz Travnika 39. Nosila spomenice 41 pa sta Karel Mikulič in Ciril Debeljak.

Na pokopališču na Tabru je grob s spomenikom 42 borcem in žrtvam fašističnega nasilja ter 15 neznanim partizanom. V veži starega šolskega poslopja na Hribu je spominska plošča padlim učiteljem, v zdravstveni postaji pa posvetilo vsem, ki so darovali življenje in trpeli za našo lepšo bodočnost. Ob poti proti Mrtalozu je spomenik 4 učiteljem, pri Ogenjcah pa spomenik in obnovljena baraka, v kateri je bila bolnišnica, zgrajen »Dom Aleksandra Gale-Petra«. Pri Beli vodi je spomenik, kjer je padel Bojan Rogelj, v Sušjaku pa spominsko obeležje, kjer so padli trije Šercerjevi borci. Spominsko obeležje je tudi v Mušnevcu, na kraju, kjer sta padla medicinska setra Pavla Levstik iz Sodražice in komandant bataljona Srečko Nemec. Pri Malnih je mladinski dom in spominska plošča posvečena kurirski postaji TV-11. Na tistem mestu v Sodolu, kjer so ustreljeni in pokopani talci, je skromen spomenik. V spomin na gorje, ki so ga bili Potočani deležni 31. julija 1942. leta, pa ima Loški potok ta dan krajevni praznik.

Konec

Poimenovanje osnovne šole po 10. SNOUB Ljubljanski

Slavna preteklost vodi v prihodnost

Prvi junij je dan, ko praznujejo svoj praznik krajevne skupnosti Kolezija, Murgle, Rakova jelša, Trnovo in Zeleni log. Njihov praznični dan je povezan z zgodovinskim dogodkom iz narodnoosvobodilnega boja, ko je bila 1. junija 1941. leta partijska konferenca na tedanjem območju Trnovega. Sklicali so širšo partijsko konferenco članov CK KP Slovenije in delegatov. Konferenca je bila v hiši Marije Ivančičeve v Mencingerjevi ulici 29 na območju sedanje KS Kolezije. Več kot trideset delegatov se je zbralo. Med njimi je bil tudi tovariš Edvard Kardelj, ki je posebej poudaril, da se je treba okupatorju upreti z vsemi silami in organizirati pravo ljudsko vstajo. Poziv k uporu je bil sprejet in menda je to prvi poziv.

Osnovna šola v Trnovem si ni slučajno izbrala svojega praznika prav na dan, ko praznujejo krajevne skupnosti, saj tudi tako dokazuje svojo povezanost z življenjem šolskega okoliša. Dvajset let svojega delovanja praznuje. In tudi to ni slučajno, da si je za svoje ime, ki bo odslej za vedno povezano s 1. junijem 1982, izbrala 10. SNOUB Ljubljanske.

»Od vsega začetka so učitelji in učenci naše šole gojili tradicije narodnoosvobodilnega boja,« je povedal Geza Čahuk, ki je že enajsto leto ravnatelj šole. »Borce vabimo v šolo, naši učenci hodijo z njimi na pohode. Borci 10. SNOUB Ljubljanske jih vodijo po poteh te brigade, pripovedujejo jim o življenju brigade, o zmagah in porazih. Ni čudno, da so se tako spletle tesne vezi med njimi in našo mladino. Poleg tega je bilo prav območje naše šole nekakšen izhod čez Barje proti Igu in Krimu, v zavetje gozdov. Zakaj ne bi nosili še imena 10. SNOUB Ljubljanske, smo rekli in skupščina občine Vič-Rudnik je izrekla sklep o poimenovanju. Poleg tega pa nas bo ime bojne enote vedno opozarjalo, da bomo še naprej gojili tradicije naše revolucije, da bomo vzgajali našo mladino v duhu bratstva in enotnosti, humanosti, tovarištva.«

Prepričala sem se med učenci, ali bo to samo poimenovanje zaradi imena, ali učenci vedo kaj več o Ljubljanski brigadi in so v duhu njenega življenja in dela pripravljene stopati naprej. Povedali so mi, da se že dolgo pripravljajo na poimenovanje, da odločitev torej ni padla iz zraka. Sicer to dokazuje tudi skrbno pripravljena razstava o 10. SNOUB Ljubljanski, s fotografijami, teksti, raznimi ohranjenimi predmeti in dokumenti iz boja brigade, ki zavzema kar polovico dolgega hodnika v drugem nadstropju šole. Pikico na i pa so priložili še ob letošnjem 25. maju, ko so sedmošolce sprejeli v mladinsko organizacijo na Golem pod Mokrcem, prav tam, kjer je bila 11. septembra

1943 ustanovljena Ljubljanska brigada, katere vojaško jedro je sestavljal 2. bataljon Šercerjeve brigade. Borci so ob tem slovesnem trenutku sprejema v mladinsko organizacijo spregovorili o prvih ogrjenih krstih brigade.

Tako pripravljeni učenci bodo res lahko nosili idejo in življenje 10. SNOUB Ljubljanske v prihodnost.

Trnovo je znano kot območje Ljubljane, ki je dalo veliko borcev. Zato se šola trudi, da s krajem čimbolj povezano zraste in dela. »V dvajsetih letih nam je to uspelo«, pravi ravnatelj šole. »Imamo tesne stike s KS. Vse proslave ob kulturnih dogodkih so skupne, skupne so tudi razne akcije, že tradicionalno je, da rezervni vojaški starešine vsako leto pomagajo organizirati šoli obrambni dan. Sodelovanje s starši in družbenopolitičnimi organizacijami pa je že tako običajno. Še nekaj pa si želimo: navezati stike z delovnimi organizacijami, ne samo tako, da bi učence le seznanjali z delovnim procesom, kot smo to doslej uspevali v povezavi z Litostrojem, pač pa tako, da bi se naši učenci vključili v neposredno proizvodnjo.

Slovesnost ob poimenovanju šole so popestrili osnovnošolci s pesmijo in plesom

Na šoli se lahko pohvalijo s splošnim učenim uspehom, saj letno dosegajo od 88 do 99-odstotni uspeh. Za najboljše so uvedli Ribarjevo značko. Pohvalijo se lahko tudi z uspehom na področju tehnične in delovne vzgoje mladine. Lani so bili celo nosilci srečanja mladih tehnikov. Vsekakor pa ne moremo mimo načina približevanja samoupravnega sistema mlademu rodu, že v nižjih razredih, in ne samo z besedo. Največ uspeha pri tem imajo učenci vedno kaj več o Ljubljanski brigadi in so v duhu njenega življenja in dela pripravljene stopati naprej.

Povedali so mi, da se že dolgo pripravljajo na poimenovanje, da odločitev torej ni padla iz zraka. Sicer to dokazuje tudi skrbno pripravljena razstava o 10. SNOUB Ljubljanski, s fotografijami, teksti, raznimi ohranjenimi predmeti in dokumenti iz boja brigade, ki zavzema kar polovico dolgega hodnika v drugem nadstropju šole. Pikico na i pa so priložili še ob letošnjem 25. maju, ko so sedmošolce sprejeli v mladinsko organizacijo na Golem pod Mokrcem, prav tam, kjer je bila 11. septembra

Med pionirji in mladinci ni nobenih razlik. Skupaj delajo. Kako doživeto so samo okrasili šolo in jo tako pripravili na slovesen trenutek njenega krsta. Prav to množično sodelovanje je morda vredno več kot sam trenutek poimenovanja, saj je ime raslo z učenci ves čas.

Šola kar odseva prazničnost, od zunaj in od znotraj. Razstave šolskih dejavnosti v 1. nadstropju, v drugem pa poleg že omenjene razstave o Ljubljanski brigadi še nekaj iz zelnika obrambovcev in mladih zgodovinarjev, pa še iz vsake od petih krajevnih skupnosti šolskega okoliša nekaj utrinkov.

»Kdo so bili borci Ljubljanske, ki jih ni potrla niti grenkoba ob porazu? To so bili običajni ljudje, ki so bili v izjemnih pogojih sposobni izjemnih dejanj,« je med drugim dejal slavnostni govornik narodni heroj in prvi komisar 10. SNOUB Ljubljanske Janko Rudolf in približno takole nadaljeval: »Boj za Titovo Jugoslavijo se ni končal z osvoboditvijo domovine, pač pa se nadaljuje v njegovem duhu misli in dela.

Vračali se bomo k neizčrpnemu viru vrednot, ki nasi re-

voluciji, saj nam ta pove, da nobena stvar ni pretežka, če smo združeni. Zato vedimo, da obujanje tradicij ni romantično zanesenjaštvo, pač pa še kako potrebno mladi generaciji.«

Zvok fanfar je naznanil odkritje plošče 10. SNOUB Ljubljanski na šolski steni pred vhodom. Pionirji so obljubili, da bodo obeležje varovali in s svojim delom dokazali, da so vredni novega imena. Njihove obljube je podprla himna 10. Ljubljanske, ki jo je zapel šolski mladinski pevski zbor. V slovesnost se je vključila tudi SZDL, ki je najzaslužnejšim občanom podelila bronasta priznanja OF. Priznanja v obliki likovnih del je prejelo devet tovarišic, ki že dvajset let poučujejo v trnovski šoli.

Slovesnost so s svojim kulturnim programom popestrili učenci, ki so v pesem, recitacijo in ples narodnih noš vnesli toliko svoje mladosti, da je kot ideja med njimi zavrhala. Poimenovanje naj bo za vse rodove, ki bodo hodili v to šolo, svetel zgled, kako je treba vztrajati na Titovi poti, ki nas bo tudi v prihodnje vodila k uspehom.

Živa Drole

VIRI:

Dr. Aleksander Gala: »Ogenjca«.

Matevž Hec: »Komisarjevi zapiski«.

Pričevanja: Karel Mikulič, Alojz Bartol, Ciril Debeljak, Ivan Zbačnik, Stane Rus, Janez Mikulič, Cirila Bambič, Vinko Mohar, Ivan Lavrič in drugi.

Mladi zgodovinarji na Gorenjskem

Naša aktivistična naloga

V začetku aprila smo se ob izidu knjižice SKOJ na Gorenjskem 1920 – 1948, za katero so zbrali gradivo mladi gorenjski zgodovinarji, študentje, ob pomoči Gorenjskega muzeja v Kranju, pogovarjali z enim od njih – Jožetom Dežmanom. Jože nam je takrat povedal, da bo njihova zgodovinska komisija nadaljevala svoje delo, ki pa ni samo raziskovanje. Komisija še sedaj nima posebnega statusa. Kar načrtuje, so le programske usmeritve, ki jih skušajo uresničiti.

»V letu 1982 nameravamo oziroma smo že začeli sodelovati v uredniškem odboru, ki pripravlja izdajo referatov s posvetovanja o zgodovini naprednega mladinskega gibanja v Sloveniji. Posvetovanja je bilo lani aprila v Ljubljani. Prvo knjigo nameravamo vključiti tudi med kongresne publikacije, ostale referate pa želimo objaviti ob 40-letnici USAOJ,« je povedal Jože Dežman, s katerim smo ponovno stopili v stik, da bi preverili, kako uresničujejo svoje načrte. »Poleg tega bomo občinskim konferencam ZSMS predlagali, naj poskušajo rekonstruirati skoejvska in mladinska vodstva na ravni okraja, občine in pripraviti v drugi polovici leta tovariška srečanja teh aktivistov. Tudi za zgodovinske krožke po šolah imamo nekaj v načrtu,« nadaljuje Jože. »Želimo namreč vzpodbuditi njihovo delovanje. Zato skupaj z Zvezo prijateljev mladine Slovenije pripravljamo zanje razpis. Ne moremo mimo pohodnih enot. Prav sedaj v juniju bo izšel krajši opomnik za sestavo programov pohodnih enot. Pomembno se nam zdi urejanje arhivov, saj je obnašanje do arhivskega gradiva dostikrat neodgovorno. Na okrogli mizi, ki jo načrtujemo, pa bomo spregovorili o vsebini in programu aktivnosti naše komisije, nekaj pa bo treba reči tudi o ustreznosti njenega imena.«

Jože meni, da dosedanja oblika delovanja in organiziranosti komisije ni najbolj ustrezna glede na področje, ki ga obravnava. Organizirani so delegatsko po regijskem načinu. K svojemu delu pritegujejo le aktiviste, manj pa mlade raziskovalce. Vzpodbujajo manifestativne akcije, kot so proslave, pohodi, kviz tekmovanja in razne druge priložnostne prireditve. Kot družbenopolitična organizacija pa ne vplivajo na ustvarjalno vključevanje mlade generacije v poglobljeno spoznavanje predvsem zgodovine revolucije in novejšega razvoja naše družbe.

»Mladina, mladina, mladina! To je osnovni poudarek že vsa leta, ko govorimo o prenašanju in razvijanju revolucionarnih tradicij,« nadaljuje Jože na vprašanje, kakšen delež naj bi imeli mladi pri ohranjanju tradicij iz naše revolucije. »Mladina se pojavlja kot nekaj, na kar se izročilo prenaša. Postaja izvajalec programov. Kot izvajalec programov smo mladi, organizirani v pionirski in mladinski organizaciji, nekaterih društvih, najvidnejši med udeleženci. S takšnim položajem nismo zadovoljni. Pristop k zgodovini, predvsem novejši, ki ga želimo razvijati, je kritičen, je odnos nasprotovan in izhodiščih materialističnih in dialektičnih zgodovinskih znanosti. Za tak pristop pa v okvirih dosedanje organizi-

ranosti in dosedanjega dela nismo naredili dovolj. Raziskovanje družboslovcev, tudi mladih, poteka brez povezave z organizacijo in brez vpliva nanjo. Tudi zgodovini mladinskega gibanja je bila namenjena določena pozornost predvsem na pobudo nekdanjih mladinskih aktivistov. Tako se ni treba čuditi, da so ponekod medvojni mladinski fondi bolje ohranjeni kot sodobni. Uničevanje arhivov, fotodokumentacije, priznanj in drugih virov sodi med najbolj opazne izrazne oblike protizgodovinske zavesti. Tako je razumljivo, da smo mladi prevečkrat izvajalci programov, le opazovalci manifestacij.«

Kako naprej? »V Zvezi socialistične mladine Slovenije nas čaka obsežno delo tako na področju številnih že obstoječih aktivističnih oblik spoznavanja zgodovine, predvsem pa vsebinsko bogatega, problemskega, k vzrokom usmerjenega raziskovanja zgodovine in razmišljanja o njej. Mladina je nasproti starejšim generacijam, ki s prevladujočim načinom svoje materialne in duhovne proizvodnje in z zavestjo o tej proizvodnji želijo vplivati tudi na naslednike, v naravnem položaju sprejemnika. Prav tako pa je nujna motivacija vsake nove generacije, njena zgodovinska odgovornost, da si v boju za lastno uveljavitev prav z iskanjem zgodovinske resnice postavi eno od smernic svojega razvoja in iskanja.

Zgodovina se piše vedno znova. Zato je potrebno, da tudi v okviru ZSM vzpodbujamo in angažirano spremljamo napredek raziskave, predvsem o novejši gospodarski, politični, kulturni, vojaški... zgodovini, tako v našem kot v tujem družboslovju, da s publicističnim, propagandnim in aktivističnim delom v zvezi socialistične mladine zahtevamo čimveč in čim pestrejša razpravljanja o zgodovini. Oblikovanje kritične, materialistične in dialektične zgodovinske zavesti je naša aktivistična naloga!«

Razmišljanja o novih pristopih k razširjenemu predmetu raziskav so torej načeta. Storjeni so tudi že poskusi, ki kažejo nova pota mladim raziskovalcem zgodovine. Vendar z vojaško, šolsko zgodovino, sociologijo, psihologijo, geografijo in etnologijo, ki vsaka po svoje prispevajo k rezultatu raziskave, še ni izčrpan obseg, iz katerega bi si moral zgodovinar ali skupina raziskovalcev pridobiti obče znanje na čim višji teoretični ravni. Le na skupnem imenovalcu zgodovinskosti in čim širšega pristopa z vidikov družboslovja temelječa raziskava pomeni bistven premik naprej v raziskavi sosledja mladih generacij. Bodo našli podporo, oporo in dovolj lastne volje?

Živa Drole

Najboljši v nagradnem natečaju Bogo Flander – Klusov Joža

Pet nagrajencev

Med prispevki za naš nagradni natečaj smo izbrali pet najboljših, ki vam jih tudi predstavljamo. Tatjana, Marjeta, Dorica, Marko in Igor – knjižne nagrade boste prejeli po pošti.

Luči v prostornih hišah polnijo ulice s širokimi prameni svetlobe

Noč je. Ljudje se sprehajajo po temnih uličicah in ne vidijo, kod hodijo. Tavajo v temi...

Šibek pramen svetlobe se razleze po ulici. Temne reke, prepojene z množicami ljudi, derejo v središče medle svetlobe, usihajo, a že naslednji hip mogočno valovijo naprej. Nekaj iščejo. Iščejo luč...

Z vseh oken silijo prameni svetlobe, iz vseh hiš se vsipljejo ljudje. Svetlobno žarišče jih vpija. Našli so luč!

Reke so nenadoma obstale, a usahnile niso. Med seboj so se pomenkovale in odločile, kod bo peljala njihova pot.

Na koncu ulice je čakala druga skupina ljudi, iz druge ulice. Spoznali so, da jih vodi skupna pot, zato so se združili. In na koncu naslednje ulice je čakala spet nova skupina ljudi, nova reka... Nastala je celota. Stopala je pod Titovo zastavo; trdno, odločno!

Zgodilo se je – iz noči se je razvil dan, iz teme je posijalo sonce. Svoboda! Zmagali so.

Preteklost.

Zastrta okna so se odprla, široki prameni svetlobe so se razlili po ulici, odmevi korakov so se veselo poigravali v vetru in mu zaupali skrivnost velike poti velikana – Tita. Hiše so se bleščale v večernem mraku, iz njih je sijala svoboda. Stene hiš so si dale duška in izkričale so svojo skrivnost... Izkričale svobodo.

TANJA DIMITRIJEVSKA, 7. b
OŠ Simona Jenka, Kranj

★

Slonim ob oknu, s pogledom uprtim v visočino nočnega miru. Stojim in gledam. Nenadoma se od sosedu prikrađe droben pramen svetlobe. Tiho kakor škrat se odtrga od okna in osvetli cesto, ki je do sedaj samevala. Pogledam naokrog. V vseh oknih svetijo luči in neslišno se od njih lomijo drobni prameni svetlobe. Ulica zaživi. Vsi ti drobci se iščejo med seboj, se lovijo, želijo ustvariti celoto. Kako lepo bi bilo, če bi bili mi, ljudje, podobni tem žarkom. Koliko lepše bi bilo življenje, če bi se ljudje vsega sveta iskali med seboj in se želeli povezati v eno!

Naenkrat ta silni ples žarkov prekine mogočna senca. V sosednji sobi je zasvetila luč in osvetlila smreko poleg okna. Žarki so se spet porazgubili v okna, luči so ugasnile, vse je bilo spet mirno in tiho. Zaprla sem okno in se odpravila spat, z neko toplino v srcu.

MARJETA KALAR, 7. c
OŠ Simona Jenka, Kranj

★

Doričin sestavek je nekoliko daljši, zato objavljamo samo odlomke:

Naša zemlja je bila dolga stoletja teptana, zatirana, ovita v debelo plast temne, temne megle, tako temne, da slovenski narod ni poznal svetlobe ne toplote sonca in je taval skozi temačne meglene dni. Rodovitnost naših polj, bogastvo naših gozdov in lepoto naših gora so pili tujci, naši ljudje pa so jim služili kot hlapci. Tako je naš narod hlapčeval skozi stoletja. Čeprav se je že v času kmečkih puntov rodila drobna svetla iskra – strmoglaviti gospodo in ustvariti pravičnejšo družbo – je plamen te iskre kmalu zadušil močan vihar tedanje buržoazije in ni dovolil, da bi ta iskra zopet zagorela in se razplamtela v večji plamen. V 20.-30. letih, ko je v Evropi začela divjati močna gospodarska kriza in sta rasla fašizem in nacizem, se je pri nas sredi teme rodila nova iskra svetlobe. Najprej je bila osamljena. Le malokdo jo je opazil, le malokdo se je odzval njenemu klicu. Toda tako kot so tekli dnevi, tako se je večal plamen te iskre in postal

že velik ogenj. Naši komunisti so v srcu nosili to iskro prihodnosti.

Danes:

Že od vsega začetka se je Jugoslavija zavzemala za enakopravnost narodov in narodnosti, za mir in miroljubno koeksistenco, za prijateljske in humane odnose med narodi. Tako se tudi danes trudimo in izžarevamo kot velika svetla zvezda na Balkanu za vse, ki to zvezdo hočejo opaziti. Saj imamo z vsemi našimi sosedi dobre politične in gospodarske odnose in smo za to, da se vsa nesoglasja rešujejo na miren način za zeleno mizo.

V 50. letih se je pri nas začelo uveljavljati samoupravljanje, ki je popolnoma osvobodilo človeka in v katerem delavci enakopravno odločajo o vseh pomembnih zadevah. Tudi to je velik dokaz in velika iskra, katero bi morali posnemati tudi drugi narodi in omogočiti delavskemu razredu lažje življenje. Toda tudi če imamo danes vse to, ne smemo dovoliti, da bi ogenj ugasnil, ampak ga moramo še naprej čuvati in širiti. Pridobitve revolucije, ki so bile plačane s krvjo, moramo čuvati in se še naprej boriti za boljši jutri. Le tako bo nov kos kruha boljši in zanj bo potrebno manj žrtev.

DORICA LIKAR
Malo polje 26
Col

★★★

Očetje in sinovi

Nekega večera je družina čakala očeta, ki se še ni vrnil z dela. Zaskrbljene oči so gledale v vrata. Zunaj so kriki parali uho: »Hočemo pravico! Hočemo delo! Živel prvi maj!« Strel! Vrata so se počasi odprla in v hišo je stopil oče. Bil je okrvavljen. Obvezali so ga in položili v posteljo. Umrl je. Sin je stopil na njegovo mesto.

Nekega pomladnega jutra leta 1941 je zatulila sirena in naznanila vojno. Zavedni sinovi so stopili v partizanske vrste. Z dejanji in besedami so branili domovino. Padale so žrtve, a ne zaman. Kot žareče sonce je svoboda naznanila novo dobo.

Med brigadirji so bili mladi. Zavihteli so krampe, lopate, zgradili tovarne, obnovili proge, zorali njive. Želi so sadove, ki so jih posejali njihovi očetje v davnini.

Svetla zvezda – Tito – je pokazal novo pot. Samoupravno. Z novimi idejami nadaljuje mladi rod začeto delo naših očetov in sinov. Tudi jaz sem sin nekega očeta in vem, kaj je moje delo: nadaljevati začeto in ne popustiti sovražni sili.

MARKO LAZNIK, 4. r.
OŠ Stranice

★

Iz krvi in ruševin je naš narod vstal v lepše in boljše čase. Kamorkoli si se ozrl, je bilo treba poprijeti za delo. Porušeni so bili domovi, mostovi, ceste. Potrebne so bile tovarne, šole, bolnišnice.

Narod se ni ustrašil. Poln poleta in sreče, ker živi v svobodi, je začel iz nič. Delati je bilo treba, vsi so delali – od pionirjev do starcev. Nihče ni poznal urnika. Osem ur? Kje pa! Delati je bilo treba ponoči in podnevi. Domovina pa je rasla...

Pridno je pomagal mladi rod. Pomagali so z rokami, obenem pa so se tudi pridno učili. Mlada domovina je potrebovala strokovnjake. Vse to so delali, da bi mi lahko lepše živeli, da bi imeli tople domove in debelejši kos kruha.

Tudi danes se mi pridno učimo, tudi mi hočemo prispevati svoj delež k izgradnji naše domovine. Zavedamo se, da je v znanju moč. v pridnosti in delu uspeh.

IGOR TROŠT
OŠ Draga Bajca, Vipava

Lovrnčkov Ivan iz Idrskega Praznuje dva svoja rojstna dneva

Ivana Kurinčiča pozna marsikateri naš bralec, če ne drugače pa po skrbno napisanih sestavkih, ki nam jih Ivan pošilja na uredništvo za objavo v našem časopisu. Pred dnevi pa smo ga obiskali, ker smo ga želeli spoznati in predstaviti tudi drugače, ne samo v spretnosti sukanja peresa. Skupaj z njim smo vrgli pogled nazaj, na valujočo reko njegovega življenja, na vse tisto, kar je nanesla na bregove, na njegove vode, ki še danes bučijo iz globlin revolucionarno misel.

Ko sem na vratih hiše v Idrskem številka 40 zaklicala »Z dovoljenjem,« kakor je pač navada v teh krajih, preden vstopiš, mi je prišel naproti oprt na berglo, sicer pa nasmejanega obraza in takoj pripravljen na pogovor. »Po enajstih mesecih sem bil danes spet v bližnjem Kobari-
du,« je navdušeno povedal in pogledal po svoji opori. Druga je že odpisana počivala v kotu. Pet zadnjih mesecev lanskega leta je Ivan prebil po bolnišnicah. Prišlo je eno za drugim: išias, srčni infarkt, pljučnica. In ko so ga iz zdravilišča v Laškem prepejali v celjsko bolnišnico, je bil že klinično mrtev. Z elektrošoki so mu na operacijski mizi spet vrnili življenje. Lahko bi rekli, da je bil to že njegov tretji rojstni dan. Sam je namreč omenil že dve svoji rojstvi pred tem.

Prvo je bilo 14. junija pred sedemdesetimi leti, o drugem na dan mladosti 1944 pa bomo spregovorili nekoliko pozneje. Rodil se je kot sin malega kmetja v družini z devetimi otroki. Ivanov spomin sega tja v leta rosnega otroštva, ki jih je že takrat omadeževalo pregnanstvo. Kot trileten deček je moral z ostalo družino v pregnanstvo, ko so Italijani zasedli Primorsko. Po treh letih težkega življenja se je družina vrnila na opustošeni rojstni dom, kjer je pretila lakota. V rojstni vasi je obiskoval osnovno šolo v slovenskem jeziku, razen zadnji dve leti, ko je bila nasilno uvedena italijanščina. Končal je se-

tajnega opazovanja orožnikov so ga obtožili zaradi protifašističnega delovanja in osumili so ga, da je hotel begniti v takratno Jugoslavijo. Zaprli so ga v Kobari-
du, potem v goriških zaporih, po osmih dneh pa so ga posadili

Ivan Kurinčič-Hajduk

na vlak in hajdi v Furlanijo. Niso odgovarjali na njegova vprašanja, kam ga peljejo. Goriški orožniki so ga predali videmskim. Tudi ti mu niso bili pripravljeni pojasnjevati, kaj z njim nameravajo. Z vlakom so ga spravili do Barija v 14. regiment artilerije divizije Murge. Potem pet mesecev ni storil koraka brez nadzorstva. Bil je že do ločen za odhod v abesinsko vojno, pa mu je po neki sreči vendar uspelo, da so ga namesto v Abesinijo odpustili domov.

»Začel se je narodnoosvobodilni boj. Anton Štirm-Janez, doma z Livka, je bil po nalogu IO OF Slovenije med organizatorji OF odborov.

smo se tega dne zbrali nekdanji oefovci, tudi tisti, ki so se pozneje vključili, prav na tistem mestu v Matajurju, da počastimo zarodek našega prvega OF odbora. Odbor je namreč pozneje štel sedem članov in istih sedem je v prvi polovici decembra 1942 sredi livške ceste osnovalo prvo partijsko celico za vas Idrsko. Snega je bilo do kolena. Vsi smo prišli v smučarski opremi, kakršna je pač takrat bila, da bi se v primeru bližajoče se nevarnosti spustili v dolino in tako kot navdušeni smučarji odvrnili pozornost od nas.«

Tako živo pripoveduje Ivan svojo življenjsko zgodbo, vsak dogodek zna do potankosti opisati, kakor bi se poslušalcu odvijal pred očmi. Lahko bi napisala roman in ne le skromen življenjepis na nekaj odmerjenih tipkanih straneh.

Vztrajaj, dokler moreš

Leto 1943, Peter Skalar, ki je razdelil pratiskne naloge, zaupano delo na terenu, potem prisilni odhod v bataljon speciale v mestece Bibiena, tamkajšnje Ivanove sabotaže z namišljeno onemoglostjo, pa zdravniški pregled v bolnišnici v Firencah in končno odpustnica. Spet domov. Oj, kako je poskočilo srce! Spet si lahko pomagal partizanom.

»Vztrajal sem na terenu vse do tistega maja 1944. Ne bomo pozabil, bilo je 12. maja, ko sem zjutraj vstal in našel pod vrati list papirja z odvisno črno roko in napisom: Zadnji opomin partizanom. Naslovljeno je bil partizanskemu terencu št. 5. Bila je to moja zaporedna številka osumljencev. Izdaja; sem pomislil. Od takrat sem le redko spal doma, največ v bližnjem kozolcu.

Petindvajsetega maja, na dan mladosti, sem za vasjo s plugom plel koruzo. Pa se pripelje skozi vas kolona sovražnih avtomobilov in z njih so poskakali vojaki. Še preden so sklenili obroč, sem pustil konja in plug in se pognal proti hosti. Pomislil se na dva ranjenca, ki sta bila v bližnjem bunkerju. Tja sem se namenil. V lesenih coklah in z vejevnikom za pasom sem stopal po livški cesti. Zamišljen sem gledal v tla. Kar naenkrat zaslišim govorjenje. Dvignem glavo. V ovinku nad seboj sem zagledal kolono aretirancev, za njimi pa seveda poročnika. Kaj sedaj? Pospešil sem korak do kupa vejevja in začel obrezovati veje. Poročnik se je sicer ustavil in preveril, kdo sem. Vejevnik pa me je le rešil. Ko se je kolona oddaljila, sem dobesedno planil v gozd in objel debel panj: »Tu sva svobodna!« sem vzkliznil. Še dva vaščana sta se mi pridružila v gozdu. Potem pa je vaščanka šla poizvedovat v vas, kaj se pravzaprav dogaja. Novica me je za hip putila hromea, toda le za hip. Izvedel sem namreč, da sovražnik išče prav mene in kriči na sosede:

»Kam se je skril, baraba komunistična? Na kose ga razrežemo, živemu kožo odere-mo!« Odločil sem se: k partizanom grem. Na terenu ne morem več delati. Prosil sem ženo, da mi je prinesla obleko, čevlje in nahrbtnik, in krenil sem... Vidite, če bi me tisti dan našli, me danes ne bi bilo več. Zato je 25. maj 1944 zame drugi rojstni dan.«

Partizanski hajduk

Takrat so mu že rekli Hajduk. Pravzaprav si je Ivan sam dal to partizansko ime. Povod zanj je bila pesem Le na plan, Slovan, ki jo je sam sestavil po Gregorčičevi Haj-

»Dolgoletna želja, da bi enkrat videl našega Tita, se mi je izpolnila jeseni 1947, ko sem bil kot delegat za Tolminsko na kongresu zveze borcev v Beogradu, kjer je govoril tudi tovariš Tito. Še bolj pa mi je ostalo vtisnjeno v spomin srečanje s tovarišem Titom 26. julija leta 1959 v planinski vasi Livške ravne. Tam sem kot predsednik občinskega ljudskega odbora skupaj s takratnim sekretarjem občinskega komiteja ZK za kobariško občino Zvonkom Uršičem sprejel našega Maršala in mu zaželel dobrodoščilo. Cele pol ure sem se lahko pogovarjal z njim.«

dukovi oporoki, jo priredil za primorske razmere in ji primaknil še napev. Potem jo je večkrat recitiral in še danes mu včasih kar sami pridejo na ustnice verzi:

Zastava ni strta, skrhan ni meč, končan še ni boj besneč. Primorska, prosta nisi še ti, zastoj ne bo tekla rdeča kri.

Za fašiste primorsko polje rodi, za fašiste primorski kmetič se poti, fašizem uživa sad in cvet, sad in cvet priinarskih deklet...

»Čutili smo, da je treba Italijane pregnati z naše Primorske. Poslušali smo radijska poročila iz Londona. Slišali smo o četnikih, ustaših, izdajalcih..., vse se je nekaj premikalo. Ni še konec, to smo vedeli, in v nas je tlelo. Potrebovali smo pesem, udarno pesem. Takrat se je rodil moj »hajduk«, moj Slovan. Ko sta me pozneje, v prvih dneh Kobariške republike Albert Gorenjšček in Franc Črnugelj-Zorko poklicala v štab in me vprašala, če že imam ilegalno ime, mi ni bilo treba nič razmišljati. »Hajduk bom,« sem odvrnil.«

Ivan - partizan in njegovo delo po vojni

Partizani so mu najprej naložili nalogo organizirati gospodarsko komisijo za Kobariški sektor. Imenovali so ga za načelnika. Ob prvih volitvah oktobra 44 je postal član okrajnega NOO za kobarški okraj, ob volitvah v okrožni NOO za Zapadno Primorsko pa načelnik odseka za gospodarstvo. Konec februarja 1945 so ga imeno-

vali v supermobilizacijsko komisijo pri Kobariškem vojnem področju.

»Tridesetega aprila 45 je nemška postojanka zapustila Kobari-
du, mi pa smo zasedli okrajni odbor za Kobar-
iško, ki je imel svoje prostore v občinski stavbi v Kobari-
du. Prvega maja je prišla še zadnja motorizirana nemška enota po Soški in Nadiški dolini. Ko so se Nemci umikali, so v svojem gnevu pora-
z storili še marsikak zločin. Anton Uršič-Avgust, parti-
zan 1. proleterske brigade, je bil njihova zadnja žrtev, zaključek zadnje vojne na tolminskem pa je bil v soteski Kluže od Bovca naprej proti

ridu. Vse do leta 1963 je tam delal, dokler ga niso invalidsko upokojili. To pa ne pomeni, da je izklopil svoj družbeni življenjski tok. Postal je predsednik komisije za ohranjanje revolucionarnih tradicij, njegovo delo poznajo tako v občinski kot v krajevni borčevski organizaciji. Doma ima zbrano celo kroniko vasi Idrsko. Več let je bil predsednik zgodovinske komisije in komisije za spominska obeležja NOB Zapadnoprimorskega okrožja, sedem let je že predsednik pašne skupnosti Matajur. Poznajo ga ribiči, saj je v upravnem odboru sekcije kobariških ribičev in delegat ribiške skupščine za Tolminsko. In še na marsikaterem področju bi zasledili vtaknost njegove biti. Še posebej se mu zasvetijo njegove sinjmodre oči, ko spregovori o planinah in planincih, s katerimi se povezuje kot član upravnega odbora planinskega društva Kobari-
du.

Planine sončne, ve moj raj!

Njegov pogled skozi okno se ustavi na mogočnem nosu očaka Krna, ko mi zrecitira: »Tam, kjer rododendron rase, tam naj bi pokopali me... Veste, za 1. maj se kobariški planinci vedno povzpnejo na Krn. Letos nisem mogel z njimi, pa sem jim zato dal s seboj liter žganja, da na vrhu izpijejo na moje zdravje. Z daljnogledom sem opazoval na beli snežni podlagi kolo-

Logu, kjer imajo že Francozi vklesano svojo zgodovino za vse čase.«

Takoj po vojni Ivan ni pustil vajeti izrok. Še v letu osvoboditve je bil izvoljen za predsednika okraja Kobari-
du. »Počasi smo razvijali tisto ob-
last, ki je bila dotlej v ile-
gali,« pravi. Čez dve leti so ga izvolili za predsednika no-
voizvoljenega okraja za Tol-

V Črtu v Matajurju, natanko tam, kjer je bil pred 40 leti zasnovan prvi odbor OF, se je 31. maja letos zbrala peterica tedanjih aktivistov (od leve: Franc Ručna-Tarzan, Ivan Kurinčič-Hajduk, organizator OF odborov Tone Šturm-Janez, Ivan Kurinčič - po domače Belinov in Fratik Miro, Šimenčev).

minsko. Postal je predse-
dnik krajevnega NOO v Idr-
skem. Leto 1950 mu je prine-
slo funkcijo republiškega poslance. Dvainpetdesetega, ko so razformirali krajevne odbore po vaseh in so nastale občine, je Ivan sprejel predsedniške naloge občinskega ljudskega odbora za Kobarško, kar za celih deset let. Ko pa so se manjše občine združile s Tolminom v eno, so ga spet predlagali za podpredsednika novega občinskega ljudskega odbora. Pa je iz zdravstvenih razlogov raje sprejel odgovornost na krajevnem uradu v Koba-

no, ki se je počasi vila od koč navzgor. In ko se mi je zdelo, da so dvignili kozarček, sem ga tudi jaz tu v dolini, da bi, čeprav na daleč, trčil z njimi.

Planine! Koliko sem jih prehodil. Tudi svoj sedemdeseti rojstni dan bi rad praznoval na Triglavu, pa mi zdravje ne dopušča.«

Ivan se bo moral zadovoljiti s pogledom na te mogočne skale, ki dajejo občutek svobode in moči, mi pa želimo, da vsak, ki bo 14. junija na Triglavu, zavriska tudi zanj.

Živa Drole

Za neprekinjeno požrtvovalno delo med narodnoosvobodilnim bojem na terenu in potem med partizani ter za družbenopolitično aktivnost po vojni je prejel številna priznanja in odlikovanja, pa tudi več knjig s posvetilom. Omenimo samo nekatere: priznani so mu oficirski čin poročnika pehote, odlikovan je z medaljo zaslug za narod, redom zaslug za narod 3. stopnje, redom republike z bronastim vencem. Skrbno ima spravljene plakete za dopisništvo, medaljo ribiške družine Tolmin, planinsko značko, nagrajen je bil za vodenje gradnje novih planinskih staj in za iniciativo za postavitev spomenika Simonu Gregorčiču v Kobari-
du 25. maja 1959. leta, za kar je prejel veliko kovinsko sliko maršala Tita.

dem razredov osnovne šole. Željo po nadaljnjem šolanju v kmetijski stroki ali na glasbenem področju mu je preprečila takratna fašistična oblast.

Od sedemnajstega leta dalje ni več miru

»Že kot mladince so me osumili protifašizma,« pripoveduje Ivan. »Od svojega sedemnajstega leta naprej nisem več imel miru. Takrat, bilo je jeseni 1929, so me ob-
sodili na šest mesecev pogojno, ker sem organiziral kurjenje kresov na planini Matajur v počastitev slovenskega praznika.«

Leto 1935, 15. septembra. Spet aretacija. Po treh letih

Poslal mi je pismo, naj zberem pet zanesljivih ljudi »za radi sekanja drv« in nam povedal zmenek v Matajurju, na križišču vojaške poti iz I. svetovne vojne z živinsko potjo, ki vodi v planino. Nismo ga poznali in dvema tovarišema se je zdelo prenevarno. Kaj pa, če je to zase-
da? Tako smo na sestanek prišli le trije: Karlo Miklavčič, Stanko Stres in jaz. Postali smo prvo jedro prvega OF odbora. Partizanski Janez, kakor je sam sebe imenoval, nam je govoril o četnikih, partizanih, o programu osvobodilne fronte, mi pa smo odprti ust požirali za nas nova odkritja. Ravno 31. maja letos je minilo natanko 40 let od tistega dogodka. Zato

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurlsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vsu...
Glavni urednik: DRAGO VREŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ - notranja politika; MILENKO STRAŠEK - reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ - naša organizacija; Lektor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486 - Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana - Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din - Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov - Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35